

פרק א'

ההתפתחויות והסיכונים

במערכת הבנקאות

המערכת הבנקאית
מוסיפה לשמור על
איתנותה ויציבותה
לצד המשך התייעלות
משמעותית והטמעת
טכנולוגיה בפעילות
הבנק.

שנת 2017 אופיינה בשמירה על איתנותה ויציבותה של המערכת הבנקאית, לצד המשך התייעלות משמעותית והטמעת טכנולוגיה בממשק עם הלקוחות ובתוך הבנקים. זאת לצד התמודדות עם אתגרים מקומיים וגלובליים, מוכרים וחדשים, ובראשם הצורך להתאים את המודל העסקי לעולם טכנולוגי ותחרותי יותר; היערכות להפרדת חברות כרטיסי האשראי מהבנקים; היערכות לפרויקטים רגולטוריים גדולים, כגון הקמת מאגר נתוני אשראי ו"בנקאות פתוחה"; וחיזוק ניהול הסיכונים החדשים והמתעצמים, כגון סיכון האשראי במגזרים הקמעונאיים וסיכונים טכנולוגיים וסייבר.

ההתפתחויות החיוביות בבנקאות הן תמונת ראי של מצבו הכלכלי הטוב של המשק הישראלי והשיפור בכלכלה העולמית: מצב זה משתקף בצמיחת התוצר בישראל – שהושפעה מהאצה בקצב גידולו של היצוא ומהמשך ההתרחבות של הצריכה הפרטית – בשיעור האבטלה הנמוך. עם זאת, התפתחויות אחרות הקשו על המערכת הבנקאית, בהן סביבת הריבית והאינפלציה הנמוכות. המערכת הבנקאית הוסיפה לשמור על חוסנה באמצעות המשך מגמת צבירת ההון ושיפור הרכבו, שמירה על רמת רווחיות נאותה, על איכות תיק אשראי טובה ועל רמת נזילות גבוהה גם בהשוואה לביצועיה בעבר וגם בהשוואה בין-לאומית.

הגידול המצטבר של היקף ההון העצמי בשנים האחרונות, על רקע העלייה בדרישות ההון הרגולטוריות, הרווחים שצברו הבנקים והשיפור ביחס הון הליבה, הובילו לאתגר חדש לחלק מהבנקים – עודפי הון ביחס לדרישות הרגולטוריות וחלוקה נכונה ומאוזנת שלהם בין השימושים השונים. עודפים אלה תומכים ביכולתם של הבנקים להעמיד אשראי לחברות ולפרטים במשק, המבקשים אשראי ויכולים להחזירו. זאת לאחר שעד לפני כשנה היו בנקים שבהם ההון היה מגבלה אפקטיבית להעמדת אשראי, וכן לחלוקת דיווידנדים לבעלי המניות, המוחזקות ברובן על ידי הציבור. שימוש נבון בעודפי ההון גם יאפשר לבנקים למצב את מקומם לשנים הבאות בסביבה העסקית המשתנה.

השנה הנסקרת אופיינה בצמיחה מאוזנת של תיק האשראי בין המגזר העסקי למגזר משקי הבית ובשיעור דומה לצמיחת התוצר, ובעליית חלקם של הבנקים הבינוניים במימון הבנקאי. גידולו של תיק האשראי הבנקאי השנה נבע ברובו מעלייה באשראי שהעמידו הבנקים הבינוניים, וכך המשיך לגדול נתח השוק שלהם על חשבון שני הבנקים הגדולים. ביצועי תיק האשראי טובים לאורך זמן, למרות עלייה של הסיכון בחלק מהמגזרים הקמעונאיים. עם זאת, שיעור החשיפה הגבוהה של המערכת הבנקאית לשוק הדיור ולענף הנדל"ן נותר מוקד סיכון מרכזי, אף כי בתחום המשכנתאות הסיכון נמוך מאשר בעבר. כמו כן המערכת הבנקאית נותרה חשופה לסיכונים נוספים – ביניהם סיכון המודל העסקי, הסיכון האסטרטגי, הסיכון הטכנולוגי, סיכון הסייבר והסיכון התפעולי. בראייה צופת פני עתיד – אלו צפויים להתעצם על רקע השינויים הטכנולוגיים והתגברות התחרות.

התגברות הסיכון בפעילות חוצה גבולות בשנים האחרונות – לנוכח הגברת פעולות האכיפה של מדינות נגד מוסדות פיננסיים בתחומי הציות וחקירות של בנקים על ידי הרשויות

האמריקאיות – הניעה את הבנקים להמשיך ולצמצם את החשיפה לפעילות בחו"ל ולסגור סניפים ושלוחות במדינות זרות. כמו כן דרש הפיקוח מהבנקים, בהוראה חדשה, להגביר את הפיקוח והבקרה על השלוחות במדינות שהם בוחרים לפעול בהן.

הבנקים המשיכו השנה בביצוע תוכניות התייעלות משמעותיות ובהתאמה ארגונית לשינויים בסביבה העסקית. בישראל, בדומה למרבית המדינות המפותחות, מתנהל בבנקאות הקמעונאית בשנים האחרונות תהליך של התאמת המודל העסקי לעולם הטכנולוגי, ובכללו צמצום מספרם של הסניפים הבנקאיים ומעבר לבנקאות דיגיטלית. ההתייעלות והשיפורים הטכנולוגיים צפויים לאפשר לבנקים לשפר את תפקודם בסביבת התחרות המתעצמת. זאת, בין היתר, על רקע צעדים לקידום התחרות בבנקאות, המקודמים בבנק ישראל ובמשרד האוצר. צעדים אלו מתמקדים במגזרי משקי הבית והעסקים הקטנים, ונוגעים לשירות הכולל ולתחומי האשראי, התשלומים והסליקה. הם מבטאים את החשיבות שהפיקוח על הבנקים מייחס לתחרות ואת הגדרת קידום התחרות כיעד מרכזי שלו.

חברות כרטיסי האשראי המשיכו השנה להגדיל את האשראי, ובעיקר את האשראי שהן מעמידות למשקי הבית. השנה נבלמה מגמת העלייה ביחסי ההון של חברות כרטיסי האשראי, למרות המשך גידולו של ההון העצמי, ורמתם נותרה גבוהה משמעותית מהדרישה הרגולטורית. החברות מתמודדות, וצפויות להמשיך ולהתמודד, עם אתגרים משמעותיים; זאת בעיקר כתוצאה משינויים רגולטוריים, ובראשם ההפרדה הצפויה של שתיים מהן משני הבנקים הגדולים, ועל רקע החדשנות הפיננסית, המשפיעה על עולם התשלומים כולו.

1. התוצאות העסקיות

הרווח הנקי של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות גדל בשנת 2017 בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד (כ-12%), אך רווחיותן נותרה נמוכה מעט מן הרווחיות הממוצעת בבנקים מובילים במדינות אירופה ובארה"ב¹. (ראו איור 1 בתיבה א'-4: "ביצועי מערכת הבנקאות הישראלית בהשוואה בין-לאומית"). הבנקים הציגו השנה רווחיות נאותה, בפרט על רקע סביבת הריבית הנמוכה במשק, והתשואה להון עמדה על כ-8.8% (לעומת כ-8.3% בשנת 2016 ובדומה לממוצע בשנים האחרונות; איור א'-1). השיפור בתוצאות העסקיות של הבנקים התבטא בגידול ההכנסות מסעיפי הרווח המבניים ובהפחתת ההישענות על הכנסות חד-פעמיות, כגון גביית חובות עבר בהיקף רחב, מימוש נכסים בתיק ניירות הערך והכנסות חד-פעמיות אחרות, שאפיינו את השנים האחרונות. הרווח הנקי הושפע השנה לחיוב מירידת ההוצאה למסים על הרווח (בכ-6%) עקב הפחתת שיעור מס החברות אשתקד².

על אף סביבת הריבית הנמוכה בישראל ובעולם, הפועלת לרב לשחיקת מקורות הרווח המבניים של הבנקים, בשנתיים האחרונות הצליחו הבנקים להגדיל את הכנסות הריבית נטו (כ-8% בשנת 2017). גידולן השנה משתקף בעליית המרווח הפיננסי³ (איור א'-2), ומקורותיו הם גידול בהיקפי האשראי שנתנו הבנקים (לוח א'-4) ובפער הריבית⁴ בחלק ממגזרי הפעילות

הרווח הנקי של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות גדל בשנת 2017, אך רווחיותן נותרה נמוכה מעט בהשוואה לרווחיות הממוצעת של בנקים מובילים במדינות אירופה ובארה"ב.

¹ כאשר בוחנים את הרווחיות לפני השפעת המס מתקבל כי רווחיותה של מערכת הבנקאות בישראל דווקא גבוהה מעט בהשוואה בין-לאומית.

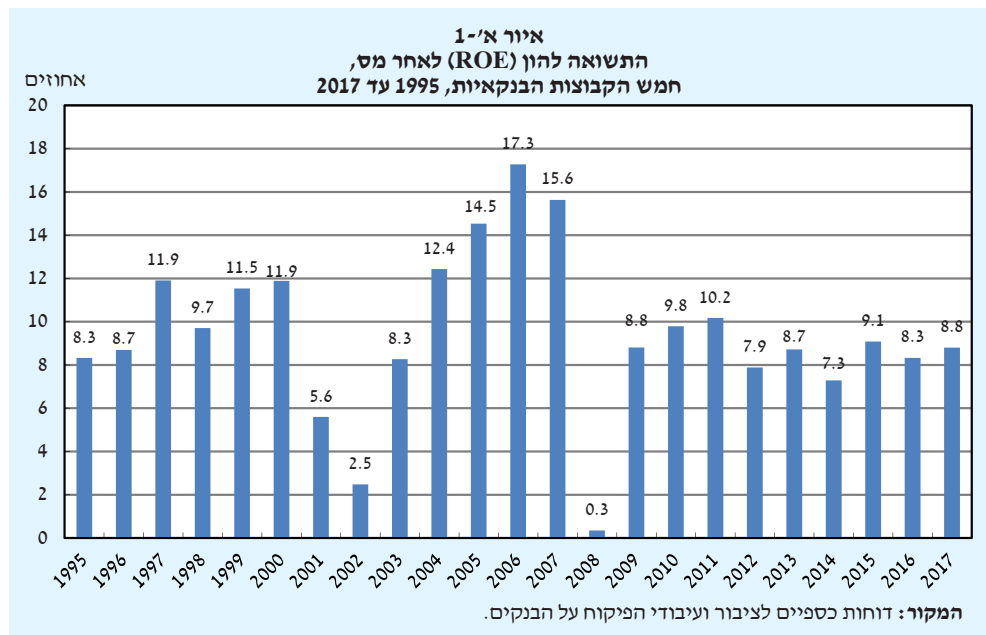
² בשנת 2016 גדלו הוצאות המס של הבנקים עקב הפחתת שיעור מס החברות, אשר הקטינה את יתרת המסים הנדחים. בניכוי השפעה זו עמד גידול הרווח בשנת 2017 על כ-4% בלבד.

³ היחס בין הכנסות הריבית נטו לסך הנכסים הכספיים המניבים הכנסות מימון.

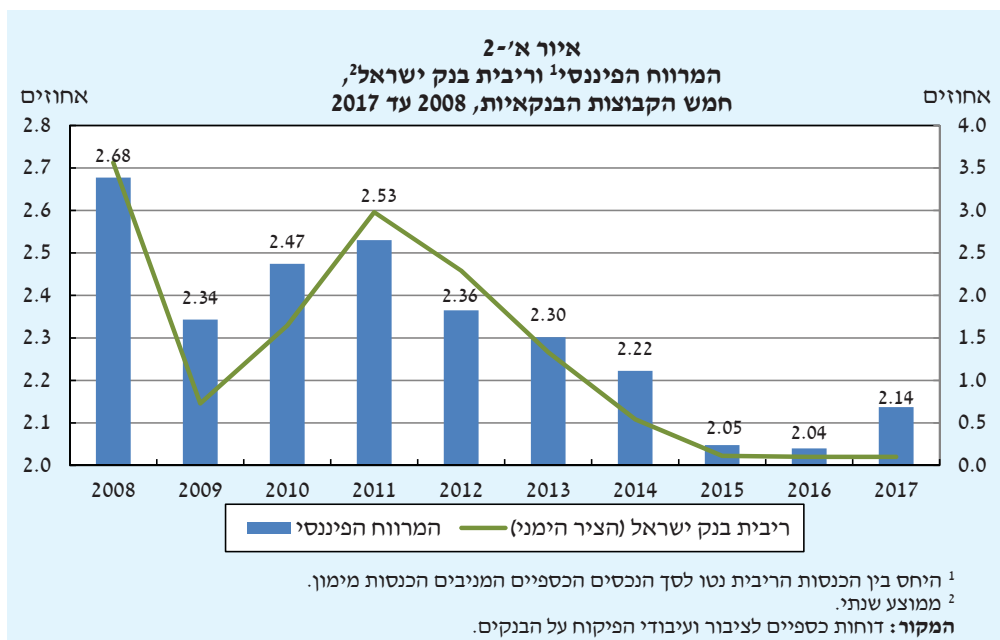
⁴ הפער בין שיעור ההכנסה מריבית על אשראי לציבור לבין שיעור ההוצאה לריבית על פיקדונות הציבור.

פרק א': ההתפתחויות והסיכונים במערכת הבנקאות

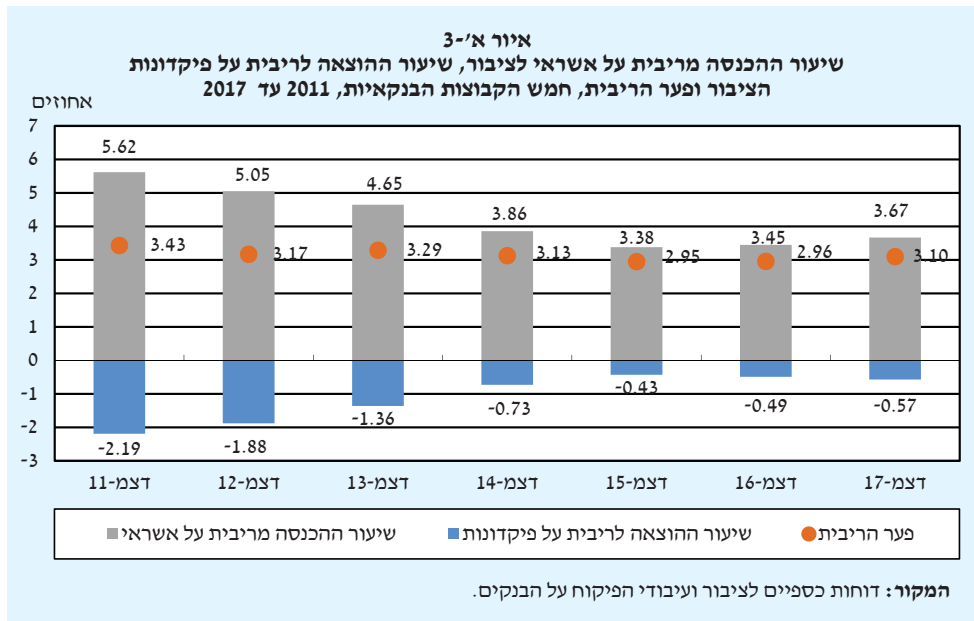
הבנקים הציגו רווחיות נאותה, בדומה למצב בשנים האחרונות

המרווח הפיננסי הכולל עלה מעט בשנת 2017

פער הריבית עלה בשנת 2017

(איור א'-3). העלייה של שיעור הריבית נובעת ממגזר משקי הבית (הצרכני והדיור⁵) וממגזרי העסקים הקטנים והזעירים (איור א'-4) – בין היתר כתוצאה מעליית הסיכון, שבאה לידי ביטוי בהרעת מדדי איכות התיק במגזרים אלה. לעומת זאת העלייה בהיקפי האשראי הקיפה את כל מגזרי הפעילות. (הרחבה בעניין העלייה של שיעור הריבית ופערי הריבית בין מגזרי הפעילות השונים – בחלק העוסק בהתפתחויות בתיק האשראי וכן בתיבה א'-1: "הגידול באשראי לעסקים קטנים בשנים האחרונות"). גידולן של הכנסות הריבית קוּזו בחלקו על ידי עלייה משמעותית של ההוצאות להפסדי אשראי (כ-55%) – תוצאת גידול ההפרשה הקבוצתית השנה והיקף גביות נטו חיובי באשראי לעסקים גדולים אשתקד. עם זאת, שיעור ההוצאה להפסדי אשראי עדיין נמוך בהשוואה לשנים קודמות (לוח א'-19).

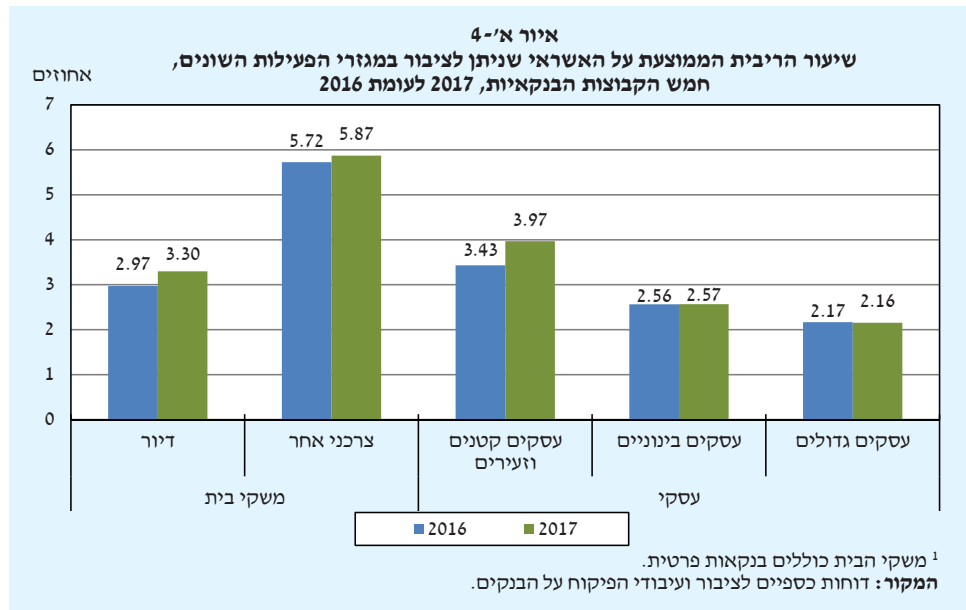
שיעור ההכנסות של הבנקים מעמלות ביחס להיקפי הפעילות נותר השנה ללא שינוי מהותי, לאחר מגמת ירידה בשנים האחרונות⁶ (איור א'-5). מגמה זו התבטאה בהצטמצמות מתמשכת של ההכנסות בגין עמלות ניהול חשבון ופעילות בניירות ערך, וקוּזוה חלקית על ידי עליית ההכנסות בגין כרטיסי אשראי – בעיקר עקב גידול היקפי הפעילות בהם. גם השנה נמשכה מגמת העלייה של ההכנסות מעמלות בגין כרטיסי אשראי, אך היא קוּזוה בחלקה על ידי המשך הירידה של ההכנסות מעמלות ניהול (לוח א'-6). נוסף על כך נכנסה לתוקף, בנובמבר השנה, דרישתו של הפיקוח על הבנקים לקבוע תעריף מוזל עבור כל השירותים

⁵ הריבית על האשראי לדיור הייתה במגמת ירידה בכל המסלולים בשנת 2017 (איור א'-16), אך בממוצע היא הייתה גבוהה יותר מאשר בשנת 2016.

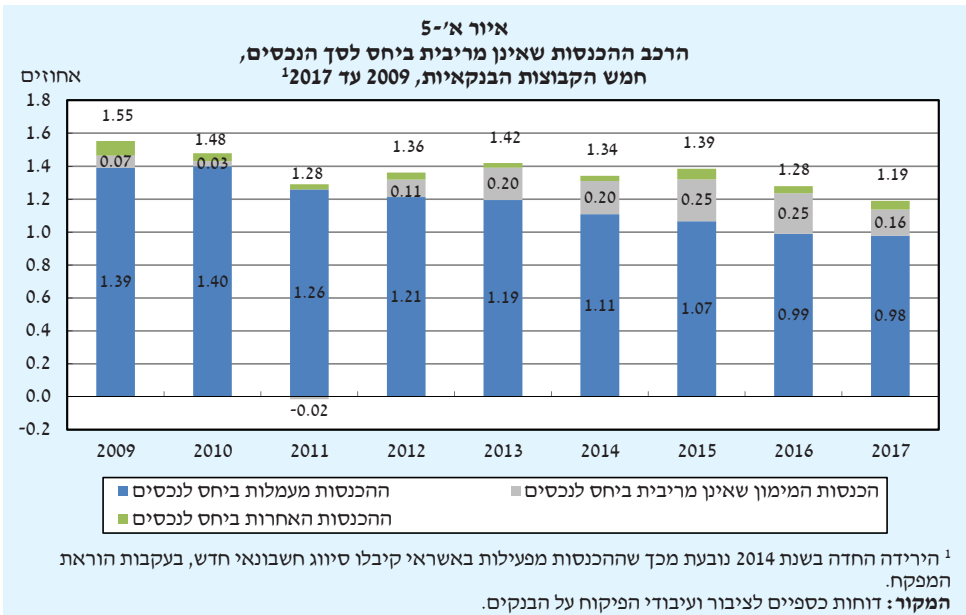
⁶ זאת, בין היתר, כתוצאה מצעדי אסדרה ופיקוח על מחירים שנקט הפיקוח על הבנקים בשנים אלו במטרה להגביר את השקיפות, לשפר את יכולת ההשוואה של הלקוח וכך לעודד תחרות במערכת הבנקאית.

פרק א': ההתפתחויות והסיכונים במערכת הבנקאות

שיעור הריבית עלה במגזרי משקי הבית והעסקים הקטנים והזעירים, בין היתר כתוצאה מעליית הסיכון במגזרים אלה

שיעור ההכנסות מעמלות נותר ללא שינוי מהותי בהשוואה ל-2016, ואילו חלקן של הכנסות המימון שאינן מריבית ירד בהשוואה לשנים האחרונות

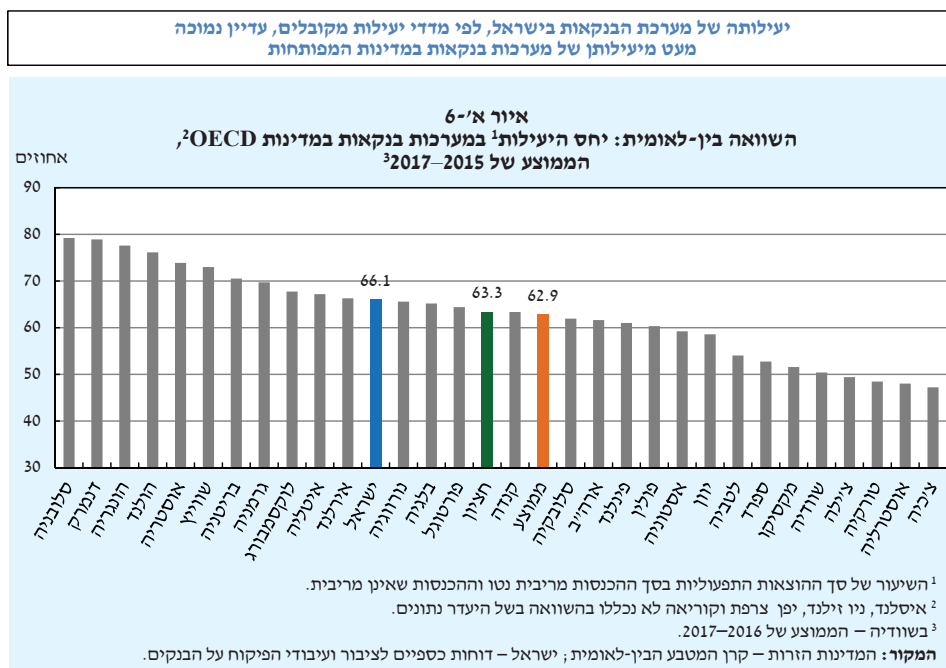
הניתנים באמצעים ישירים⁷ בהשוואה לתעריף הנגבה בגין אותם השירותים הניתנים באמצעות פקיד, ולהציג השוואה בין תעריפים אלה – צעד שיוביל להמשך הירידה של ההכנסות מעמלות בשנים הקרובות. כ-30% מהכנסות הבנקים שבעלותם חברות כרטיסי אשראי מעמלות מקורן בחברות אלה; זאת משום שההכנסות מעמלות הן כ-80% מסך ההכנסות של חברות כרטיסי האשראי.

לאחר מספר שנים שבהן גדל משמעותית חלקן של הכנסות המימון שאינן מריבית⁸ בסך הכנסותיהם של הבנקים (איור א'-5), ירדו הכנסות אלה השנה (בכ-34%), בעיקר כתוצאה מאירועים חד-פעמיים שהשפיעו על סעיף זה אשתקד⁹. ההוצאות התפעוליות, ובהן גם הוצאות השכר, גדלו מעט ביחס לשנה הקודמת (כ-0.7% ו-0.5%, בהתאמה), וזאת על אף החיסכון שנרשם בהוצאות השכר כתוצאה מיישום תוכניות התייעלות בבנקים. (הרחבה – בחלק העוסק ביעילות התפעולית).

2. היעילות התפעולית

מערכת הבנקאות הישראלית המשיכה גם השנה במגמת ההתייעלות המשמעותית שאפיינה אותה בשנים האחרונות, ומתבטאת בצמצום כוח האדם ומספר הסניפים, בשינוי מבנים ארגוניים וביעול תהליכי עבודה פנימיים. עם זאת, יעילותה של המערכת, כפי שהיא נמדדת על פי מדדי יעילות מקובלים, עדיין נמוכה מעט בהשוואה ליעילותן של מערכות בנקאות

מערכת הבנקאות הישראלית המשיכה גם השנה במגמת ההתייעלות המשמעותית שאפיינה אותה בשנים האחרונות. עם זאת יעילותה של המערכת עדיין נמוכה מעט יחסית למערכות בנקאות במדינות המפותחות.

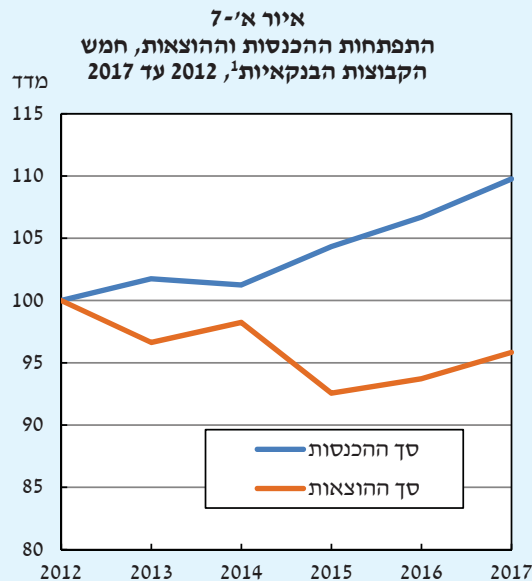

⁷ אתרי אינטרנט, אפליקציות סלולריות, עמדות אוטומטיות לשירות עצמי, מוקדי שירות טלפוני הכוללים מענה אנושי וגם מענה אוטומטי ממוחשב.

⁸ הכנסות המימון שאינן מריבית כוללות השקעה באג"ח ומניות מוחזקות לפדיון/זמינות למכירה, רווחים ממכירת מניות של חברות כלולות, דיווידנדים ורווחים מהתאמות לשווי ההוגן, מניות ואג"ח למסחר. כמו כן הן כוללות מכשירים נגזרים אשר לא יועדו לצורכי גידור, מכשירים נגזרים אחרים והפרשי שער.

⁹ הכנסות המימון שאינן מריבית הושפעו בשנת 2016 מרווח שנגזר מרכישת חברת "ויזה אירופה" (Visa Europe LTD) על ידי חברת "ויזה אינק" (Visa Inc).

**בשנים האחרונות נרשמו גידול בצד ההכנסות
וירידה בצד ההוצאות**

¹ צד ההכנסות כולל את הכנסות הריבית, נטו, ואת ההכנסות שאינן מריבית. צד ההוצאות כולל את סך ההוצאות התפעוליות והאחרות ואת ההוצאות בגין הפסדי אשראי. המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

במדינות המפותחות (איור א'-6). כך, יחס היעילות התפעולית¹⁰ של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות ירד בשנת 2017 לכ-65% בהשוואה לכ-66.5% בשנת 2016, והוא נמוך מן הממוצע בשנים האחרונות (לוח א'-7). בפרט, בולט שיפור בבנקים הבינוניים, שאופיינו שנים רבות בחוסר יעילות, כגון "קבוצת דיסקונט" ו"קבוצת הבינלאומי". העלות הממוצעת ליחידת תפוקה¹¹ מלמדת אף היא על שיפור ביעילות המערכת, והיא עמדה בשנת 2017 על כ-2.03%, בהשוואה לכ-2.09% אשתקד; זאת בהמשך למגמת השיפור במדד זה בשנים האחרונות.

ההוצאות התפעוליות גדלו מעט ביחס לשנת 2016 (כ-0.7%), על אף החיסכון שנרשם בהוצאות השכר כתוצאה מיישום תוכניות ההתייעלות בבנקים, בעוד שהכנסות הבנקים גדלו השנה בכ-3% (איור א'-7). גידול ההוצאות נבע ממספר הוצאות חד-פעמיות – ביניהן הפרשה

נוספת של "בנק הפועלים" בגין חקירת הרשויות האמריקאיות¹², הוצאות בגין הסכם שכר עם ועד העובדים ב"בנק מזרחי טפחות"¹³, הטמעת מערכת ליבה חדשה ב"בנק יהב" והוצאות כתוצאה מהפסקת פעילות הבנקאות הפרטית של "בנק הפועלים" בשווייץ.

תהליך צמצום המשרות במערכת הבנקאית – בעיקר כתוצאה מתהליכי הפרישה מרצון על בסיס תוכניות ההתייעלות – נמשך גם בשנת 2017, וכתוצאה ממנו ירד השנה מספר המשרות הממוצע בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בכ-3%¹⁴ (כ-1,300 משרות) – המשך למגמה של השנים האחרונות (איור א'-8). בין השנים 2015 ל-2017 הצטמצם מספר המשרות במערכת הבנקאית בקרוב ל-3,200 משרות. ירידת מספרן בשנת 2017 נבעה בעיקרה מהפחתת

¹⁰ היחס בין סך ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך ההכנסות מריבית נטו וההכנסות שאינן מריבית (cost to income).

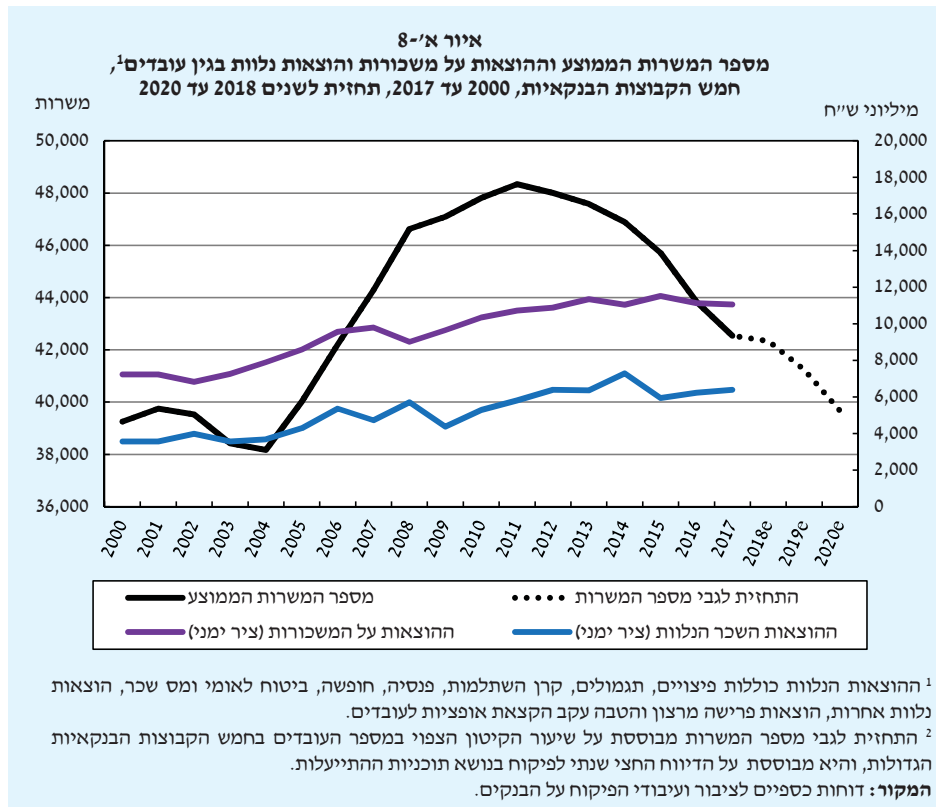
¹¹ היחס בין סך ההוצאות התפעוליות והאחרות ליתרת הנכסים הממוצעת (average cost).

¹² בשנת 2017 עדכן "בנק הפועלים" את ההפרשה בגין חשיפת הבנק בקשר עם חקירת הרשויות האמריקאיות בסך של כ-503 מיליוני ש"ח. סכום ההפרשה הכולל בעניין זה עומד, נכון ליום 31 בדצמבר 2017, על כ-1,207 מיליוני ש"ח.

¹³ הסכם השכר החדש שנחתם בקבוצת "מזרחי טפחות" כולל הוצאה חד-פעמית של 160 מיליוני ש"ח שנרשמה בשנת 2017. זאת לצד גידול עתידי בהוצאות השכר של הבנק בשנים 2018–2021. (הסכם השכר החדש נחתם עבור השנים 2016–2021).

¹⁴ מספר המשרות כולל משרות בחברות בנות בחו"ל ובחברות מאוחדות, וכן תרגום של עלות השעות הנוספות ותקציבי כוח האדם החיצוני שנדרשו לוויסות כוח האדם השוטף ולהטמעת פרויקטים.

מספר המשרות במערכת הבנקאית המשיך לרדת גם השנה כתוצאה מתהליכי הפרישה מרצון הכלולים בתוכניות ההתייעלות

המשרות ברמות השכר הנמוכות (עד 360 אלפי ש"ח בשנה), לצד המשך הירידה במספר המשרות של עובדי הבנקים במשרדים בחו"ל, עקב צמצום היקפי פעילותם של משרדים אלה (לוח 8-א'). הוצאות השכר וההוצאות הנלוות¹⁵ גדלו מעט השנה (כ-0.5%). גידול מבטא עלייה של ההוצאות הנלוות (כ-2.6%), בעוד שההוצאות בגין משכורות ירדו מעט (כ-0.7%). גידול ההוצאות נבע מעלייתן ברמות השכר הבינוניות-הגבוהות (עקב גידול מספר המשרות בקבוצת שכר זאת), אך קוֹזַז ברובו על ידי ירידת ההוצאות בגין עובדי הבנקים במשרדים בחו"ל. נוסף על כך הושפעו הוצאות השכר בשנת 2017 מההוצאה החד-פעמית בגין הסכם השכר ב"בנק מזרחי טפחות"¹⁶.

בסך הכול, הוצאות השכר (כולל ההוצאות הנלוות) הממוצעות למשרה בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות עלו בשנת 2017 בכ-3.6%. בהסתכלות ארוכת טווח נראה כי העלייה של הוצאות השכר הממוצעות למשרה בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות נמוכה בהשוואה לעליית השכר הממוצע למשרת שכיר בכלל המשק (איור 9-א'), וכמעט נעצרה החל

הוצאות השכר הממוצעות למשרה בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות עלו, אך קצב עלייתן היה נמוך מזה של עליית השכר הממוצע למשרת שכיר בכלל המשק.

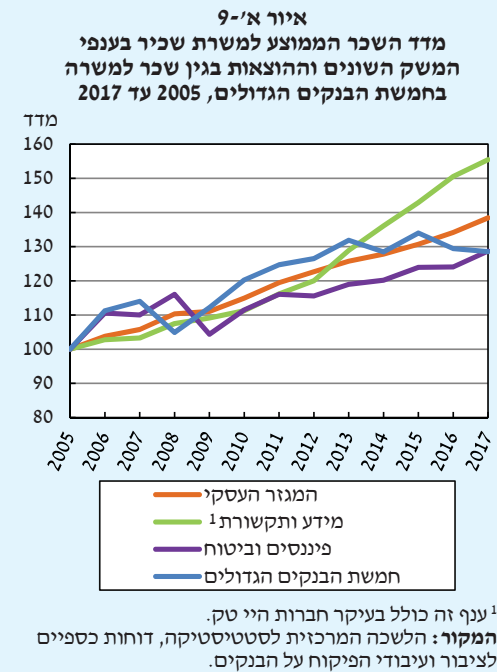
¹⁵ ההוצאות הנלוות כוללות פיצויים, תגמולים, קרן השתלמות, פנסיה, חופשה, ביטוח לאומי ומס שכר, הוצאות נלוות אחרות, הוצאות פרישה מרצון והטבה עקב הקצאת אופציות לעובדים.

¹⁶ בנטרול ההוצאה החד-פעמית בגין הסכם השכר ב"בנק מזרחי טפחות" בגובה 160 מיליוני ש"ח הוצאות השכר וההוצאות הנלוות ירדו בשנת 2017 בכ-0.4%, בעוד שהוצאות השכר הממוצעות למשרה גדלו בכ-2.6% בלבד.

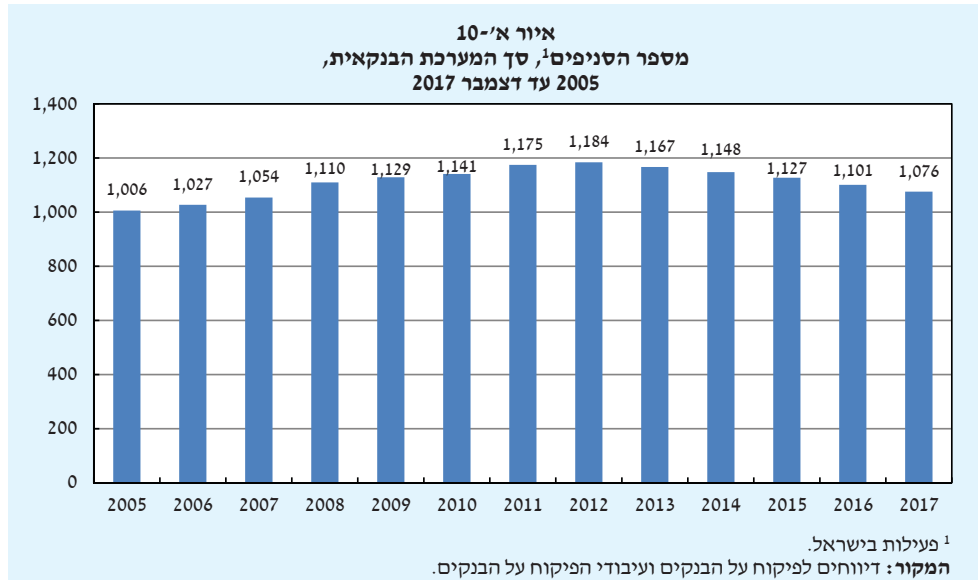
משנת 2013. כן נראה כי עליית השכר הממוצע בענף הפיננסים והביטוח בשנים האחרונות אינה נובעת מעליית שכר במערכת הבנקאית.

כחלק ממהלכי ההתייעלות המשיכו הבנקים גם השנה את מגמת סגירת הסניפים, המאפיינת את השנים האחרונות. מספרם הכולל של הסניפים במערכת הבנקאית ירד השנה בכ-2% (25 סניפים), ובמצטבר הוא ירד בכ-9% בהשוואה לרמת השיא שאליה הוא הגיע בשנת 2012 (איור א'-10). שיעור זה נמוך בהשוואה לשינוי הממוצע במדינות אירופה וארה"ב (כ-17% ; ראו איור 6 בתיבה א'-4: "ביצועי מערכת הבנקאות הישראלית בהשוואה בין-לאומית"), ככל הנראה מפני ההבדלים במצבת הסניפים לתושב ובגודלם בין ישראל למרבית המדינות, ומפני שבישראל החלה מגמת הירידה מספר שנים מאוחר יותר מאשר במדינות אחרות (בהשפעת עמידותם של המשק ומערכת הבנקאות המקומיים למשבר העולמי).

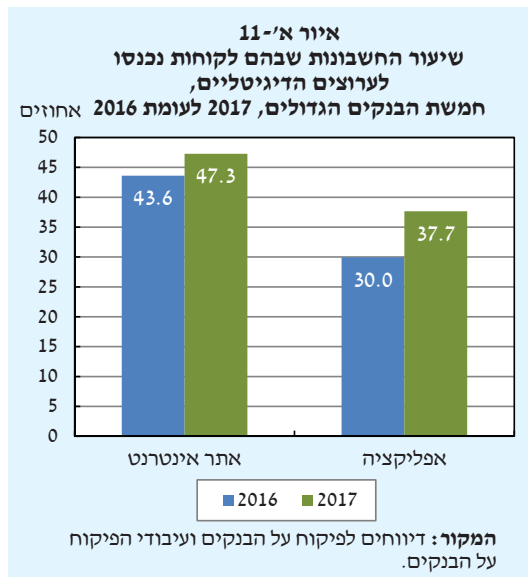
העלייה בהוצאות השכר הממוצעות למשרה במערכת הבנקאית נמוכה מעליית השכר הממוצע למשרת שכיר בכלל המשק

במסגרת מהלכי ההתייעלות המשיכו הבנקים גם השנה במגמת הסגירה של סניפים המאפיינת את השנים האחרונות

ציבור הלקוחות הישראלי מאמץ את ערוצי הבנקאות הדיגיטליים כאמצעי מרכזי לקבלת שירותי בנקאות

תהליך ההתייעלות שמנהלים הבנקים מתרחש על רקע שינויים בהעדפות הצרכנים, ומתאפשר בזכות התפתחות הטכנולוגיה. הבנקים פועלים רבות כדי להתאים את עצמם לעולם הדיגיטלי המודרני, ומאמצים (ואף מפתחים בעצמם) טכנולוגיות חדשניות לייעול תהליכים ולשיפור המוצרים הבנקאיים. תהליכים אלו מאפשרים ללקוחות לבצע מגוון רחב של פעולות מרחוק, ללא צורך להגיע לסניף, ומגבירים את הנגישות של המידע הבנקאי. מנתוני הפיקוח על הבנקים עולה כי שיעור הפעולות הבנקאיות שנעשו בערוצים הישירים¹⁷ עלה לכ- 55% בשנת 2017, לעומת כ- 48% אשתקד; משמע שמרבית הפעולות מתבצעות כיום מרחוק. נראה כי ציבור הלקוחות הישראלי מאמץ את

ערוצי הבנקאות הדיגיטליים כאמצעי מרכזי לקבלת שירותי בנקאות (איור א'-11), ולראיה – כ-70% מבעלי החשבונות בבנקים מנויים כיום על שירותי בנקאות באינטרנט. נוסף על האפליקציות ואתרי האינטרנט הבנקים מפתחים ומציעים כבר היום פלטפורמות דיגיטליות לניהול כספים ועזרים רובוטיים המבוססים על בינה מלאכותית – פעולות המגבירות את היעילות וחוסכות בהוצאות כוח אדם.

לצד השיפורים הטכנולוגיים המופנים אל ציבור הלקוחות נוקטים הבנקים מהלכים פנימיים נוספים כחלק מתהליכי ההתייעלות. הם מכניסים שינויים במבנים הארגוניים, כגון מיזוג יחידות, ומשפרים תהליכי עבודה תפעוליים רבים, בין היתר באמצעות מרכז תהליכים והטמעת טכנולוגיה בתהליכי התפעול והבקרה¹⁸. בשנים הקרובות צפוי המשך השיפור במערכי התפעול של הבנקים, מתוך הצורך להמשיך להתייעל כדי להפוך לבנקים מהירים, גמישים ותחרותיים יותר – על רקע התגברות התחרות מחוץ למערכת הבנקאית, ובעיקר על רקע השפעת השיפורים הטכנולוגיים. (ראו תיבה ב'-2: "ענף הבנקאות לאן? תרחישים אפשריים").

¹⁷ ערוצים ישירים – אתר אינטרנט, אפליקציה, עמדות שירות עצמי ובנקאות בטלפון קווי. בחקשר זה ראוי לציין כי הפיקוח על הבנקים דרש מהבנקים להפחית את תעריפי העמלות על פעולות המבוצעות בערוצים ישירים.

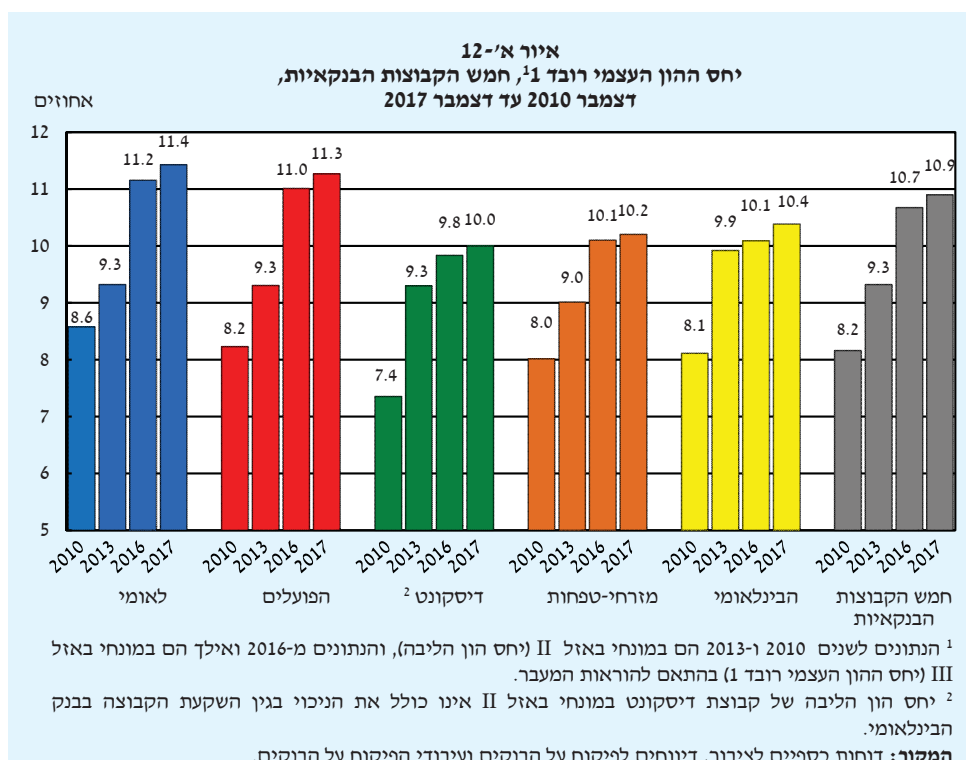
¹⁸ לדוגמה, הטמעת פיתוחים טכנולוגיים הנוגעים לתפעול השוטף של הבנק, וביניהם שימוש בטכנולוגיות ענן לייעול תהליכים ושירותים שונים (כדוגמת שירותי ניהול קשרי לקוחות, CRM) ושימוש בתוכנות לייעול תהליך זיהוי הלקוחות וחיזוי כושר ההחזר שלהם.

3. הלימות ההון והמינוף

הבנקים ממשיכים להגדיל את הונם, ובמקביל – גם את חלוקת הרווחים לציבור.

בשנת 2017 המשיכו הבנקים לחזק את הונם, לצד המשך תמיכתם בצמיחת המשק והגדלת חלוקת הרווחים לציבור המשקיעים. במהלך השנה גדל ההון העצמי של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בכ-6.2 מיליארדי ש"ח (גידול של 6.1%), וזאת, בדומה לשנים קודמות, הודות לרווחים שהבנקים צברו. כמו כן גדל השנה ההון העצמי רובד 1 ב-5.7%, ונכסי הסיכון גדלו ב-3.6% (לוח א'-9). אלו הביאו לגידול מסוים של יחס ההון העצמי רובד 1, והוא עמד בדצמבר 2017 על 10.9%, לעומת 10.7% בדצמבר 2016 (איור א'-12). יחס זה בחמש הקבוצות הבנקאיות הוא מעבר לדרישות הרגולטוריות (9% לבנקים הקטנים והבינוניים ו-10% לשני הבנקים הגדולים, ונוסף על כך, בכולם, כרית הון בגין הלוואות לדיור). גידול ההון העצמי התבטא גם בשיפורו של יחס המינוף (6.7%, בהשוואה ל-6.6% בדצמבר 2016), וכל הבנקים במערכת נמצאים מעבר לדרישת הסף שקבע הפיקוח על הבנקים בהתאם לעקרונות באזל III (לוח א'-11). רמתו של יחס המינוף גבוהה גם בהשוואה לבנקים מובילים בעולם. (להרחבה ראו תיבה א'-4: "ביצועי מערכת הבנקאות הישראלית בהשוואה בין-לאומית"; איור 13 בתיבה). לעומת זאת ירד יחס הלימות ההון הכולל בשנה הנסקרת בכ-0.2 נקודות אחוז ועמד בסופה על-14.5%, וזאת בגלל ירידה בהון רובד 2¹⁹. כמו כן ההקלות בהון, שהפיקוח נתן לבנקים לצורך יישום תוכניות ההתייעלות, השפיעו על יחס ההון רובד 1 בשיעור שבין 0.1 ל-0.3 נקודות אחוז.

יחס ההון העצמי רובד 1 הוסיף לגדול

¹⁹ הירידה בהון רובד 2 נובעת מהפחתה של מכשירי הון שאינם כשירים עוד להיכלל בהון הפיקוחי, וזאת על פי הוראות המעבר ("ההון הפיקוחי – הוראות המעבר", נב"ת 299). לצד זאת, מספר בנקים הנפיקו השנה כתבי התחייבות נדחים מותנים מסוג CoCo, הנזקפים להון רובד 2.

אתגר חדש ניצב בפני חלק מהבנקים: כיצד נכון להתמודד עם עודפי ההון הנצברים.

הגידול המצטבר של ההון העצמי בשנים האחרונות והשיפור ביחס הון הליבה מציבים אתגר חדש בפני חלק מהבנקים: כיצד נכון להשתמש בעודפי ההון הנצברים, ומה היא החלוקה הנכונה והמאוזנת לשימוש בעודפים אלו. ניתן, וחשוב מבחינה משקית, שהבנקים ישתמשו בהון העודף קודם כול להרחבה נוספת של פעילויות הליבה, כגון מתן אשראי למגזרים השונים במשק. עודפים אלה תומכים ביכולתם של הבנקים להעמיד אשראי לחברות ולפרטים במשק המבקשים אשראי ויכולים להחזירו, לאחר שעד לפני כשנה היו בנקים שבהם ההון היה מגבלה אפקטיבית להעמדת אשראי – בפרט לחברות עסקיות גדולות. ואולם הביקושים לאשראי, בפרט בתחום העסקי, אינם גבוהים מאוד, והרחבה של פעילויות אלו מעבר למידה הרצויה עלולה להוביל למתן אשראי עודף ומסוכן יותר ו/או לחשיפה יתירה לשוק ההון ולמכשירים פיננסיים מעבר לרמת הסיכון הראויה. ישנן אפשרויות רבות נוספות לשימוש בעודפים שנצברו, ובבסיסן התפיסה ששימוש נכון בעודפי ההון יאפשר לבנקים למצב את מקומם לשנים הבאות בסביבה העסקית המשתנה. אפשרות נוספת, המקובלת בעולם הן בתחום הבנקאות והן בתחומים אחרים להתמודדות עם עודפי הון, היא החזרת חלק מהרווחים הנצברים לציבור המשקיעים. זאת למשל על ידי חלוקת דייוידנדים ורכישה עצמית של מניות. לשאלה כיצד להתמודד עם עודפי ההון אין תשובה אחת, ואין פתרון נכון הבנוי רק מאפשרות אחת. יש מקום לשלב מספר אפשרויות – אלו המוזכרות ונוספות.

מספר בנקים פנו השנה לפיקוח על הבנקים בבקשת אישור להגדיל את שיעור הדיוידנד המחולק לציבור המשקיעים. מרבית המניות של הבנקים מוחזקות בידי הציבור (כ-80%, לוח א'-10), הן באמצעות קרנות פנסיה, קופות גמל וקרנות נאמנות והן באופן ישיר, כך שבצעד זה מחזירים הבנקים לציבור סכומים ניכרים מהרווחים. **היקף הדיוידנדים שחולק בשנה הנסקרת עמד על 2.1 מיליארדי ש"ח²⁰. מלבד זאת הכריזו חמשת הבנקים הגדולים, עם פרסום דוחותיהם הכספיים השנתיים, על חלוקת דייוידנדים בהיקף של 800 מיליוני ש"ח, ו"בנק לאומי" הכריז גם על רכישה עצמית של מניות (Buy-Back) בהיקף של עד 700 מיליון ש"ח.**

רכישה עצמית של מניות (Buy-Back)

רכישה עצמית של מניות היא אמצעי מקובל בבנקים בעולם לחלוקה של ההון למשקיעים, נוסף על המסלול של חלוקת דייוידנדים. במדינות רבות רכישה עצמית של מניות על ידי בנקים טעונה אישור של הרגולטורים. בישראל היא מותרת בחוק החברות בכפוף למספר מגבלות.

רכישה עצמית היא פעולה שבה הבנק רוכש מניות של עצמו. בכך הוא מקטין את מספר המניות הנסחרות בשוק ההון וכן מגדיל את חלקם של שאר מחזיקי המניות בהונו. המניות שנרכשו מופחתות מהונו של הבנק, לרבות מההון הרגולטורי. הרגולטורים הפיננסיים בעולם בדרך כלל מתנים רכישה עצמית של מניות בעמידה בתנאים שונים, ביניהם קבלת אישור מראש של הרגולטור, הוכחת עמידה ביעדי הלימות ההון בהווה ובראייה צופה פני עתיד ועמידה במבחני לחץ.

רכישה עצמית היא במהותה חלוקה של ההון, בדומה לדיוידנדים, אך בשונה מדיוידנד היא אינה בבחינת התחייבות קבועה וארוכת טווח של הבנק, ולכן היא גמישה יותר, ונותנת מענה לעודפי הון נקודתיים שהצטברו. המניות שהבנק רכש יכולות לחזור לשוק אם הבנק יחליט לשוב ולהנפיקן.

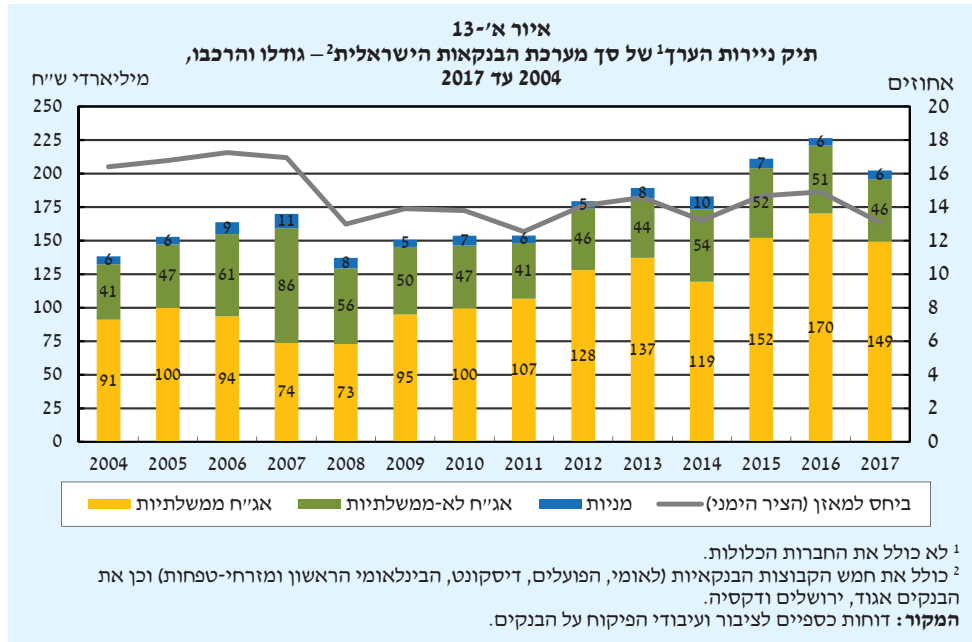
²⁰ ארבעה בנקים ("פועלים", "לאומי", "מזרחי ו"הבינלאומי") חילקו דייוידנדים במהלך שנת 2017. "בנק דיסקונט" לא חילק דייוידנדים השנה, אך אישר מדיניות דייוידנד של עד 15% מהרווח הנקי החל מהרבעון הראשון של 2018.

4. ההתפתחויות העיקריות בפעילות המאזנית והחוץ-מאזנית

סך המאזן המצרפי של המערכת הבנקאית גדל בשנת 2017 בשיעור של 2.4% והסתכם בכ-1,566 מיליארדי ש"ח (לוח א'-12). המאזן הושפע במידה רבה מהייסוף החד שנרשם בשער החליפין של השקל מול המטבעות הזרים, בעיקר הדולר (9.8%), במהלך תקופה זו. בניכוי השפעה זו גדל המאזן ב-3.9%, בדומה לקצב גידולו בשנים הקודמות, וזאת, על רקע המשך הצמיחה של התוצר בקצב גבוה יחסית (3.4%). בהתפתחותו של המאזן ניכר שוני בין הבנקים, והקבוצות הבינוניות הן שהובילו את גידולו.

בצד הנכסים – באשראי לציבור נטו נמשכה מגמת הגידול של השנים האחרונות (3.4%, ו-4.4% בניכוי השפעת שער החליפין), והוא שהוביל את הגידול הכולל של המאזן. עם זאת, בניגוד לשנים הקודמות, צמיחתו של האשראי השנה נבעה הן מגידול האשראי הקמעונאי, שהוסיף לצמוח, אמנם בקצב מתון בהשוואה לשנים הקודמות, והן מגידול האשראי העסקי, שצמח בשיעור חד ביחס לממוצע חמש השנים האחרונות. (הרחבה – בסעיף 'תיק האשראי וסיכון האשראי'). גידול האשראי הקמעונאי מתואם עם המשך התרחבותה של הצריכה הפרטית (3.3%), על רקע סביבת הריבית הנמוכה ושיעור האבטלה הנמוך במשק, שיצרו ביקושים לאשראי צרכני מצד אנשים פרטיים, ועם ההתפתחויות בשוק הדיור המקומי, שתרמו להמשך ההתרחבות של תיק האשראי לדיור (4%, קצב נמוך ביחס לשנים הקודמות). נוסף על כך הגדילו הבנקים השנה במידה ניכרת את התיק המזומנים והפיקדונות (10%, ו-11.5% בניכוי השפעת שער החליפין). כנגד זאת הקטינו הבנקים את תיק ניירות הערך (9.9%, ובניכוי השפעת שער החליפין 6.3%), ובעיקר את החזקות איגרות החוב, בפרט של ממשלת ישראל (לוח א'-13). לפיכך ירד השנה מעט שיעורו של תיק ניירות הערך בסך המאזן, ועמד על כ-13% (לעומת כ-15% אשתקד; איור א'-13).

תיק ניירות הערך של הבנקים הצטמצם השנה על רקע ירידה בהחזקות אג"ח ממשלתיות, בפרט של ממשלת ישראל

למרות סביבת הריבית הנמוכה נמשכה גם השנה מגמת הגידול בפיקדונות הציבור, אולם גם השנה ניכרה תחלופה בין הפיקדונות לפי דרישה, שגדלו, לבין הפיקדונות לזמן קצוב, שהוסיפו לרדת.

בצד המקורות ניתן להצביע על שתי התפתחויות עיקריות: (א) המשך מגמת צבירת ההון בכל אחת מהקבוצות (5.8%) – על אף ההיתר שקיבלו הבנקים לחלק דיווידנדים. (הרחבה – בסעיף 'הלימות ההון והמינוף'). (ב) המשך מגמת הגידול של פיקדונות הציבור (3.3%, ו-5.6% בניכוי השפעת שער החליפין), על אף סביבת הריבית הנמוכה. עיקר הגידול הוא עלייה בהיקף הפיקדונות של גופים עסקיים ושל הגופים המוסדיים (בפרט בפיקדונות שמעל 500 מיליון ש"ח), שקוזה מעט על ידי ירידה בהיקף הפיקדונות במטבע חוץ. בחינת הרכב הפיקדונות בפעילות בישראל מצביעה על המשך מגמת העלייה בהיקף פיקדונות העו"ש והפיקדונות הקצרים לפי דרישה, לצד ירידה בהיקף הפיקדונות לזמן קצוב. כנגד התפתחויות אלו ירד במידה ניכרת היקף איגרות החוב וכתבי ההתחייבות הנדחים (9.7%).

אשר לפעילות החוץ-מאזנית של הבנקים – סך הערבויות וההתחייבויות למתן אשראי עלו השנה בשיעור מתון של 1.1%, והסתכמו בכ-483 מיליארדי ש"ח (לוח א'-14). ההתפתחויות בפעילות החוץ-מאזנית משקפות במידה מסוימת את ההתפתחויות הכלכליות במשק – ובכלל זה את המשך התרחבותה של הצריכה הפרטית, שהתבטאה בגידול מסגרות האשראי של כרטיסי אשראי שלא נוצלו (3.2%) – ואת סימני ההאטה בשוק הנדל"ן למגורים²¹, שבאו לידי ביטוי ביציבות מסוימת של היקף הערבויות לרוכשי דירות: אלה קטנו בחצי אחוז (לעומת שיעורי גידול של 12.4% ו-11.2% בשנים 2015 ו-2016).

היקף הפעילות של התאגידים הבנקאיים במכשירים נגזרים, בסכומים נקובים, גדל השנה (בניגוד לשנה הקודמת) בשיעור של כ-5.8% והסתכם ב-2,420 מיליארדי ש"ח (לוח א'-15). העלייה נבעה כולה מעליית היקפם של חוזי הריבית (כ-6.9%) ושל חוזים אחרים (39%).

5. הסיכונים

הסיכונים העיקריים למערכת הבנקאית משתנים בשנים האחרונות. המערכת הבנקאית חשופה למגוון סיכונים, ביניהם **סיכון האשראי, סיכון השוק, סיכון הנזילות והסיכון התפעולי.** לסיכונים אלו הוקדשה לאורך שנים תשומת לב מרבית, לשם אבטחת יציבותם ועמידותם של הבנקים. בשנים האחרונות, עם השינויים בסביבה העסקית, התפתחו והתעצמו סיכונים נוספים, שמקורם בהתפתחות הטכנולוגיה, ברגולציה ובחקיקה המואצת בארץ ובעולם, בתמורות בבנקאות העולמית ובשינויים בהעדפות הצרכנים ובהתנהגותם. מפני המאפיינים הייחודיים של סיכונים אלה קשה לזהותם באופן מלא, ובפרט – לכמת ולהעריך את הנזק הצפוי מהם. הסיכונים העולים בסביבה העסקית החדשה מציבים אפוא בפני הבנקים אתגר משמעותי ומצריכים התאמה של ניהול הסיכונים ושל הכלים לכך הן מצדם והן מצד קובעי המדיניות. **הפיקוח על הבנקים פועל לקידום ניהול מיטבי שימזער את הסיכונים השונים ויבנה את היכולות של הבנקים להתמודד עם סיכונים שיתממשו, להפיק לקחים מסיכונים שכבר התממשו ולהיערך לסיכונים מתפתחים.** זאת באמצעות רגולציה ואכיפה, הסרת חסמים, התאמה לסטנדרטים הבין-לאומיים המקובלים והתאמה של היכולות הפיקוחיות. עם הסיכונים החדשים והמתעצמים נמנים:

- **סיכון המודל העסקי:** המודל העסקי טעון התאמה לסביבה העסקית המשתנה, במטרה להבטיח שמירה על רווחיות בת קיימא. השינויים המבניים בסביבה התחרותית והטכנולוגית, לרבות כניסת שחקנים חדשים שאינם בנקים, הסרת חסמים טכנולוגיים לקידום התחרות, פיתוח מוצרים ושירותים פיננסיים חדשניים

²¹ ראו סקירת ענף הנדל"ן למגורים של אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר, 2017.

והתפתחויות טכנולוגיות המשנות את התנהגות הלקוחות, יחד עם התגברות התחרות מצד גופים חוץ-בנקאיים ומעורבות ציבורית ופוליטית גבוהה – כל אלה מאתגרים את הבנקים ומחייבים התאמה של המודל העסקי למציאות הנוכחית. עליהם נוספת סביבת הריבית הנמוכה, המאתגרת את הבנקים בעולם ובישראל בשמירה על רווחיות נאותה. על כן דרש הפיקוח מהבנקים לגבש תוכניות התייעלות רב-שנתיות, לבחון את המודלים העסקיים שלהם ולהתאימם לשינויים בסביבה העסקית, בהדגשת אימוץ כלים טכנולוגיים.

- **סיכון רגולטורי:** בשנים האחרונות קודמו יוזמות חקיקה רבות בתחומי הבנקאות והפיננסים. פעילותם של מספר רגולטורים בתחום, ריבוי הצעדים שהם מובילים בזמן קצר ומורכבותם מקשים על ההיערכות להטמעתם, יוצרים סיכונים לבנקים וללקוחות בשנותם את הסביבה העסקית, ועלולים אף לפגום ביכולת להשיג את היעדים החדשים שנקבעו בחקיקה ובאסדרה. לחוסר הוודאות הרגולטורית יש השלכות על כניסת שחקנים חדשים לשוק, על פיתוחם של מוצרים, על יצירת ממשקים חדשים בבנקאות ועוד.

- **סיכון טכנולוגי:** התקדמות הטכנולוגיה וצמיחתה של הבנקאות הדיגיטלית בישראל, כמו בעולם, טומנות בחובן הזדמנויות, אך גם סיכונים מובנים – ביניהם עלייה בחשיפה לסיכונים הונאה ודליפת מידע; מעילות והונאות; סיכונים המשכיות עסקית; וסיכונים הנובעים מהסתמכות על טכנולוגיות ותשתיות של צד שלישי (מיקור חוץ). הפיקוח על הבנקים הגדיל בשנים האחרונות את דרישותיו מהבנקים בנושאים אלה, וכן היה שותף להקמת מרכז סייבר בנקאי, בשיתוף פעולה עם הגורמים המומחים בתחום.

- **סיכון התנהגותי (Conduct):** מערכות בנקאות בעולם מתמודדות עם סיכונים הנובעים מהתנהגות לא הגונה כלפי לקוחות שאינה בבחינת הפרת הדין. לפיכך עלה משמעותית, גם בישראל, רף הציפיות מהגופים הבנקאיים כי יפעלו בנושא, וכן גברה המודעות של הלקוחות לו. התפתחויות אלה מעצימות את הסיכון ומציבות בפני הבנקים אתגר משמעותי בשמירה על ניהול עסקים מוקפד מבחינת ההגנות, היושרה והשקיפות. הפיקוח על הבנקים הגדיר כללים ברורים להתנהגות המצופה מול הלקוחות (בפרט בתחום שיווק אשראי), ומתמקד בהטמעת מדיניות המכוונת להגברת התחרות, ההוגנות והשקיפות כלפיהם.

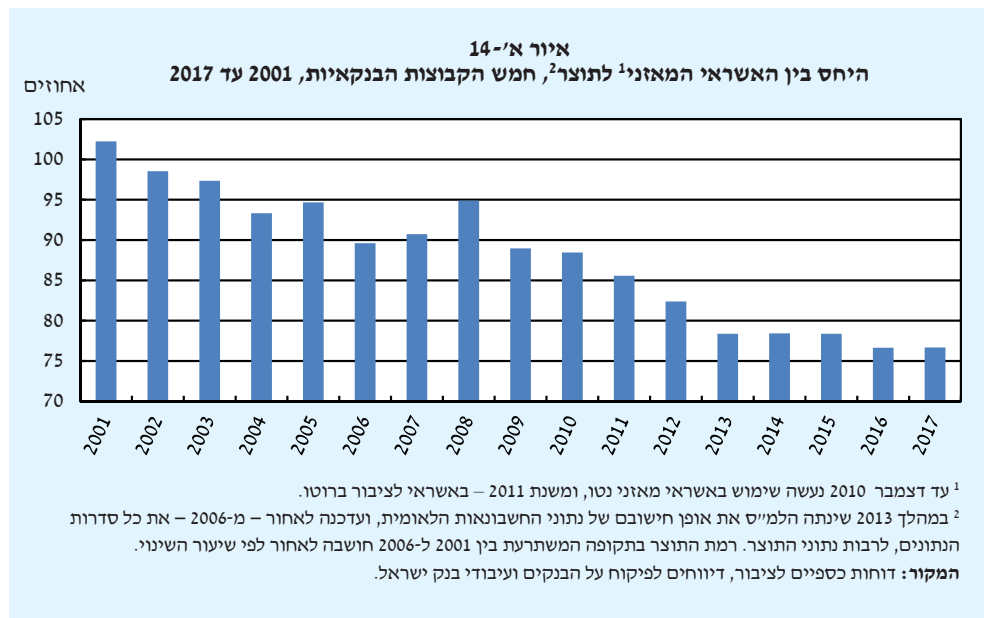
- **סיכון בפעילות חוצה גבולות:** הגברת פעולות האכיפה של רשויות הפיקוח במדינות שונות בעולם נגד מוסדות פיננסיים בתחומי אי-הציות של לקוחות, העלמת מס על ידי לקוחות, הלבנת הון ופשעה פיננסית מחייבת את הבנקים לנקוט צעדים אקטיביים – בהם זיהוי של פעילויות ולקוחות העלולים לחשוף אותם לחקירות ולקנסות בתחומי הציות. על רקע חקירות של חלק מהבנקים הישראליים על ידי הרשויות האמריקאיות בשנים האחרונות בנושא העלמת מס של לקוחות זרים שהפקידו פיקדונות בבנקים בישראל או בשלוחותיהם בחו"ל הוציא הפיקוח על הבנקים הנחיות ברורות בנושא ואימץ גישה מחמירה לניהול סיכונים הנובעים מפעילות חוצה גבולות, והבנקים צמצמו מאוד את פעילותם בחו"ל ומול תושבי חוץ.

5.1 תיק האשראי וסיכון האשראי

בשנים האחרונות השתנה מאוד הרכב תיק האשראי של הבנקים, והתיק הפך ליותר מפורז ופחות מסוכן: לצד גידול מתמשך של היקף האשראי עברו הבנקים ממתן אשראי ללווים גדולים למתן אשראי למשקי בית ועסקים קטנים. השינוי הקטין את סיכון האשראי, בהגדילו את הפיזור בתיק, וסייע לתמיכה בפעילות העסקים הקטנים ומשקי הבית. את סיכון התיק צמצמו גם מגבלות שונות שהטיל הפיקוח על הבנקים על מגזרי האשראי שונים, ביניהם האשראי הממונף והמשכנתאות. התפתחות שוקי ההון והתגברות התחרות מצד גופים מוסדיים וכניסתם לשוק האשראי העסקי, וכן הרגולציה, שדרשה מהבנקים להגדיל את יחסי ההון והקשתה על העמדת האשראי – כל אלה הביאו לירידה משמעותית של יחס האשראי המאזני לתוצר בעשור האחרון (איור א'-14), ירידה שבלטה במיוחד באשראי למגזר העסקי. השנה שבו הבנקים ואיזנו את הדגשים העסקיים, והאשראי גדל באופן מאוזן בכל מגזרי הלוקוחות – העסקים הגדולים, העסקים הבינוניים, העסקים הקטנים והזעירים ומשקי הבית. כך הואט קצב גידולו של האשראי למשקי הבית, על רקע עליית הסיכון בו, ואילו קצב הגידול של האשראי העסקי היה מהיר מאשר בשנים האחרונות. המגזר היחיד שהמשיך לקטון הוא האשראי בחו"ל, וזאת כתוצאה מצמצום פעילותם של הבנקים שם.

רוב גידולו של תיק האשראי נבע מעלייה באשראי שהעמידו הבנקים הבינוניים.

שיעור האשראי הבנקאי בתוצר נמצא במגמת ירידה בעשור האחרון

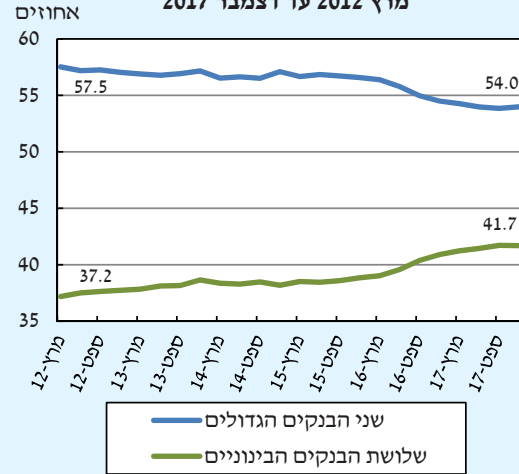
ההתפתחויות בתיק האשראי

בשנת 2017 גדל תיק האשראי המאזני של חמש הקבוצות בכ-3.5% והסתכם ב-968 מיליארדי ש"ח (לוח א'-2), תוך שמירה על צמיחה מאוזנת בין מגזר העסקים למגזר משקי הבית. גידולו של תיק האשראי הבנקאי השנה נבע ברובו מעלייה באשראי שהעמידו הבנקים הבינוניים, התפתחות שהביאה לגידול נתח השוק שלהם על חשבון זה של שני הבנקים הגדולים. חלקם של הבנקים הבינוניים ביתרת סך האשראי עומד כיום על כ-42%, לעומת כ-38% בתחילת 2015 (איור א'-15). לאחר מספר שנים שבהן מיעטו במתן אשראי לעסקים גדולים

תיק האשראי אופיין בצמיחה מאוזנת בין המגזר העסקי למגזר משקי הבית.

חלקם של הבנקים הבינוניים באשראי לציבור גדל על חשבון חלקם של הבנקים הגדולים

איור א'-15
התפלגות תיק האשראי לציבור¹ בין הבנקים הגדולים לבין הבנקים הבינוניים², מרץ 2012 עד דצמבר 2017

¹ האשראי המאזני לציבור (פעילות בישראל), בניכוי היתרות שבאחריות חברות כרטיסי האשראי.
² הבנקים הגדולים – הפועלים ולאומי, הבנקים הבינוניים – מזרחי-טפחות, דיסקונט והבינלאומי.
המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

והתמקדו במתן אשראי למשקי בית ולעסקים קטנים וזעירים, שינו הבנקים בשנה הנסקרת את תמהיל האשראי והגדילו את האשראי לעסקים גדולים. לפיכך שיעור הגידול של סך האשראי הניתן למשקי בית היה ב-2017 מתון בהשוואה לשנים קודמות – 3.9%, לעומת שיעור גידול ממוצע של כ-7.4% בחמש השנים האחרונות.

סך הגידול של האשראי למשקי הבית ביטא עלייה של כ-3.8% בהיקף האשראי הצרכני ושל כ-4% באשראי לדיר, שיעורי צמיחה נמוכים מן הממוצע בחמש השנים האחרונות (כ-6.4% ו-7.9%, בהתאמה). על אף הצמיחה המשמעותית של האשראי למשקי הבית בשנים האחרונות, רמת המינוף שלהם בישראל אינה גבוהה. בפרט, שיעור החוב לתוצר באשראי לדיר נמוך בהשוואה בין-לאומית, ובאשראי הצרכני שיעורו דומה לממוצע במדינות גוש האירו. (להרחבה ראו תיבה א'-2: "השתתפות משקי הבית בשוק ההלוואות ופגיעותם הפיננסית").

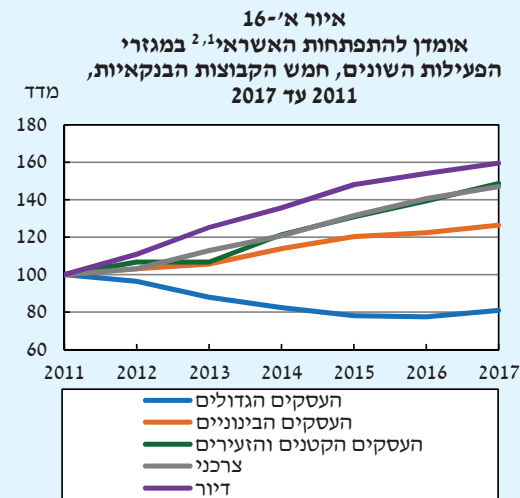
בשנתיים האחרונות ננקטו צעדי מדיניות רבים שנועדו להגביר את התחרות בשוק האשראי הצרכני, והובילו לגידול היצע האשראי ולכניסת שחקנים חדשים לשוק האשראי. התחרות על מתן אשראי במגזר הצרכני צפויה להוסיף ולהתגבר בשנים הבאות. זאת ועוד, חברות כרטיסי האשראי, שחלקן צפויות להיפרד מהבנקים בשנים הקרובות, הגדילו משמעותית את הנתח שלהן בשוק האשראי הצרכני (להרחבה ראו תיבה ב'-1: "התחרות והשינויים בתחרות במערכת הבנקאית בישראל").

לעומת קצב הגידול הנמוך יחסית של האשראי למגזר הצרכני, האשראי בשיעבוד רכב צמח בשנה הנסקרת בשיעור גבוה של כ-13%. לנוכח התרחבות החשיפה לענף הרכב – עם גידול האשראי לרכב, ולנוכח אינדיקציות לעלייה ברמת הסיכון של חלק מהלווים העסקיים בענף (ובפרט של חברות הליסינג), פרסם הפיקוח על הבנקים השנה הנחיה אשר מטרתה לוודא שהבנקים מכירים בסיכון הגלום באשראי לענף זה, ובפרט – שנוהלי החיתום והבקורות בתאגידים הבנקאיים ובחברות כרטיסי האשראי יתנו מענה מתאים להתגברות הסיכונים. עם זאת ראוי לציין כי הסיכון הכרוך בהלוואה המיועדת לרכישת רכב לרוב נמוך מזה של הלוואה צרכנית בעלת מאפיינים דומים, הודות לבטוחה המלווה אותה.

צעדי מדיניות שנקטו בשנתיים האחרונות הובילו לגידול היצע האשראי למשקי הבית ולכניסת שחקנים חדשים לשוק.

קצב הגידול של האשראי הצרכני מהבנקים היה ב-2017 נמוך מאשר בשנים האחרונות, אולם האשראי בשיעבוד רכב צמח בשנה זו בשיעור גבוה.

האשראי גדל השנה בכל מגזרי הפעילות

¹ ב-2011-2015 התפתחות האשראי מחושבת על בסיס מגזרי הפעילות שהגדירה כל אחת מהקבוצות הבנקאיות. שיעור השינוי החל משנת 2016 מחושב על בסיס מגזרי הפעילות הפיקוחיים.

² ברבעון הראשון של 2013 סיווגה קבוצת דיסקונט מחדש את האשראי למגזרי הפעילות השונים, וברבעון הרביעי של 2014 סיווגה קבוצת הבינלאומי מחדש את האשראי למגזרי הפעילות. במהלך 2016 ערכה קבוצת לאומי טיוב נתונים שבמסגרתו סיווגה לקוחות ממגזר העסקים הקטנים והזעירים במגזרי העסקים הגדולים והבינוניים. בשל כך עברו הנתונים תקנון.

המקור: דוחות כספיים לציבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

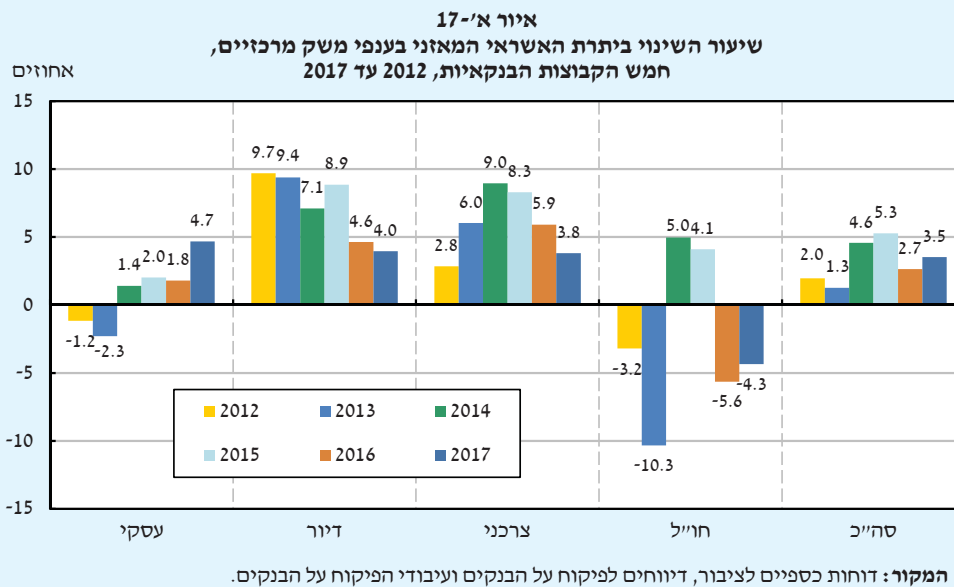
קצב הגידול של סך האשראי

העסקי עלה השנה והגיע ל-4.7%. זאת לאחר מספר שנים שבהן נרשמו שיעורי שינוי נמוכים ואף שליליים באשראי זה. (כ-0.35% בלבד בממוצע בחמש השנים האחרונות). גידולו של אשראי זה נבע מגידול בכל מגזרי הפעילות העסקיים, ובעיקר של האשראי לעסקים קטנים וזעירים, שגדל בכ-6.6%, ושל האשראי לעסקים גדולים, שגדל ב-4.3% לאחר ירידה בשנים האחרונות. במגזר העסקים הבינוניים נרשמה עלייה מתונה מעט יותר, של 3.3%. צמיחת האשראי במגזרים העסקיים השונים מאופיינת בשונות גדולה בין הבנקים. פילוח האשראי העסקי לפי ענפי המשק מעלה כי עיקר השינוי נובע מהאשראי לענף הבינוני, שגדל השנה בשיעור של 21.6% (ראו הרחבה בהמשך). האשראי לחו"ל פחת ב-4.3%, בדומה להתפתחותו בשנה הקודמת (איורים א'-16 – א'-19).

קצב הצמיחה של

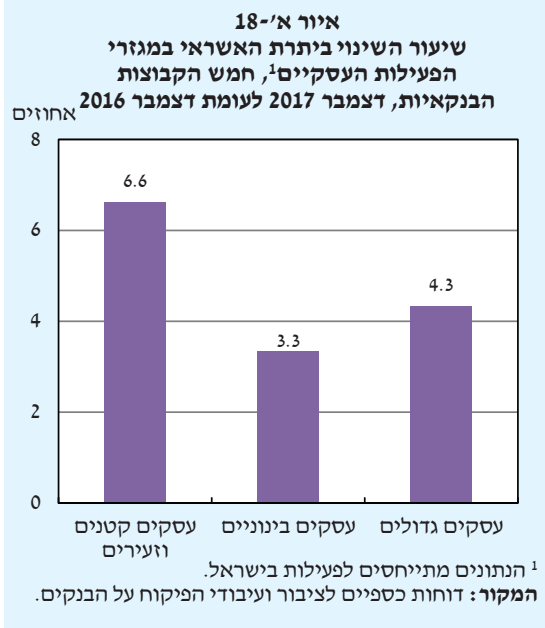
האשראי לעסקים היה בשנה הנסקרת גבוה מאשר בשנים הקודמות.

האשראי צמח השנה באופן מאוזן – רוב הענפים גדלו בקצב דומה

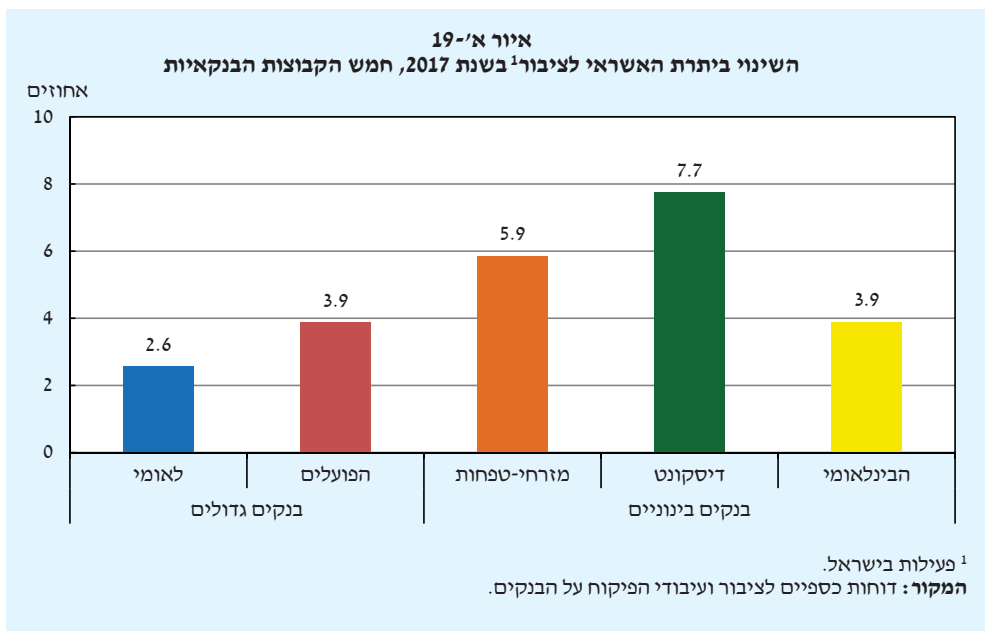

פרק א': ההתפתחויות והסיכונים במערכת הבנקאות

האשראי לעסקים קטנים וזעירים צמח יותר מהאשראי למגזרים העסקיים האחרים

הבנקים הבינוניים צומחים מהר מהבנקים הגדולים

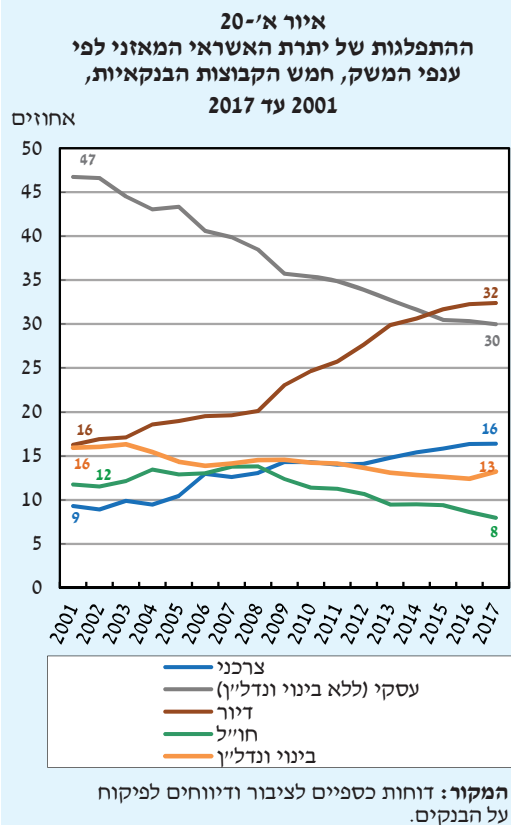
הריבית על האשראי

מניתוח מגזרי הפעילות הפיקוחיים עולה כי שיעורי הריבית הממוצעת על אשראי במגזרי הפעילות הקמעונאיים²² (ללא האשראי לדיר) גבוהים יותר מאשר במגזרי העסקים הגדולים והבינוניים (איור א'-4). **שונות זו מוסברת במספר גורמים מרכזיים – ביניהם עלויות התפעול, מידת התחרות, עלויות גיוס המקורות ורמות הסיכון השונות.**

במגזר הצרכני ובמגזרי העסקים הקטנים והזעירים הנושאים בעלויות תפעול גבוהות משמעותית מאשר במגזרי העסקים הגדולים והבינוניים. זאת משום שתפעולם של הראשונים כרוך בהחזקת מערך סניפים רחב, ובכלל זה תשתיות פיזיות ואנושיות נרחבות. לעומת זאת הפעילות במגזרי העסקים הגדולים והבינוניים מרוכזת במספר מצומצם יחסית של מוקדים, שהיקפי העסקאות והאשראי המועמד בהם גבוהים יותר, ולכן עלותם פחותה. מידת התחרותיות משפיעה אף היא על גובה הריבית במגזרים השונים: נגישותם הגבוהה של תחליפי אשראי חוץ-בנקאיים ללקוחות מגזר העסקים הגדולים – בהם שוקי ההון בארץ ובעולם, אשראי מהגופים המוסדיים ואשראי מבנקים זרים בחו"ל – פועלת להרחבת ההיצע העומד בפני מגזר זה, ומתבטאת בתחרות גבוהה על הלווים ובירידה במחיר. בהמשך למגמה הניכרת זה שנתיים, התחרות במגזר הצרכני ובמגזרי העסקים הקטנים והזעירים צפויה להוסיף ולהתגבר בשנים הקרובות. זאת בהשפעת צעדי מדיניות ורפורמות שנועדו להסיר חסמי כניסה לבנקאות ולאפשר כניסת שחקנים חדשים לשוק האשראי, צעדים המקודמים

בימים אלו מקודמים צעדי מדיניות רבים ורפורמות, שנועדו להגביר את התחרות במערכת הבנקאות ולהסיר חסמי כניסה אליה.

החשיפה לענף הבינוי והנדל"ן והחשיפה לאשראי לדיר מהוות יחד יותר מ-45% מהאשראי המאזני

בימים אלו. אשר לרמת הסיכון – לגבי מגזר העסקים הקטנים והזעירים (שלא כמו לגבי שאר המגזר העסקי) לעתים חסר לבנק מידע איכותי זמין ושלם על מצבו הפיננסי של הלווה, מידע שהיה עשוי לסייע לו לתמחר את האשראי במחיר ההולם את הסיכון העודף הנובע ממצב זה. בהקשר זה נוסיף כי בשנים האחרונות עלה סיכון האשראי במגזרי הפעילות הקמעונאיים. (להרחבה ראו תיבה א'-1: "גידול האשראי לעסקים קטנים בשנים האחרונות").

סיכון האשראי

סיכון האשראי עלה מעט בשנת 2017 ביחס לרמתו ב-2016, אך נותר נמוך יחסית. זאת על רקע סביבה מקרו-כלכלית המקלה על הלווים בהחזרי חובותיהם – שיעור צמיחה גבוה, סביבת ריבית נמוכה, עלייה של השכר הממוצע, שיעורי תעסוקה גבוהים ורמת אבטלה נמוכה. מדדי איכות האשראי מציגים מגמה מעורבת בין המגזרים השונים, אך הם נותרו

מדדי איכות תיק האשראי מצביעים על עלייה מסוימת של הסיכון הנובע ממגזר העסקים הקטנים ומהמגזר הצרכני.

²² אשראי למשקי בית ואשראי לעסקים קטנים וזעירים.

נמוכים בהשוואה בין-לאומית. כך, בדומה לשנים האחרונות, שיעור הפסדי האשראי בתיק הבנקאי הוסיף להיות נמוך, הודות להפרשות נמוכות ולגביית חובות עבר. עם זאת, סיכון משמעותי בתיק האשראי מקורו בחשיפה של המערכת הבנקאית לענף הבינוי והנדל"ן, שיחד עם החשיפה לאשראי לדירור מהווים יותר מ-45% מהתיק (איור א'-20). אף שהחשיפה לא השתנתה משמעותית בשנים האחרונות, הסיכון הנובע מתחום הדירור ירד; זאת בזכות התאמת המשכנתאות שהועמדו בשנים אלו למגבלות המחמירות שקבע הפיקוח על הבנקים, וגם בזכות גידול כריות ההון וההפרשה שצברו הבנקים כנגד תיק המשכנתאות. כמו כן, בשנים האחרונות הבנקים מוכרים תיקי אשראי ועושים עסקות מימון משותפות (סינדקציות) – הן בתוך המערכת הבנקאית והן מחוץ לה (עם גופים מוסדיים); זאת לצורך צמצום החשיפות וריכוזיות האשראי תוך המשך התמיכה בפעילות המשק.

איכות תיק האשראי²³

המדדים השונים לבחינת איכות האשראי ממשיכים להעיד על איכות טובה של התיק בהשוואה בין-לאומית (איורים 9 ו-11 בתיבה א'-4: "ביצועי מערכת הבנקאות הישראלית בהשוואה בין-לאומית"). שיעור ההוצאה להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור עלה ל-0.14% – שיעור נמוך בהשוואה לשנים הקודמות (אך גבוה מעט בהשוואה לשנת 2016 –0.1%). יחס המחיקות נטו לסך האשראי המאזני לציבור עלה ל-0.2% (לעומת 0.13% בשנת 2016). בניגוד למדדים אלה ירד משקל האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה בסך האשראי המאזני, וכן ירד משקל האשראי הבעייתי בסך האשראי המאזני לציבור. יחס הכיסוי²⁴ עלה לשיעור של 91.8%, לעומת 78.6% בשנת 2016 (לוח א'-19).

מדדי איכות תיק האשראי לפי מגזרי הפעילות מציגים מגמה מעורבת בין המגזרים השונים ומצביעים על עלייה של הסיכון במגזרי העסקים הקטנים והזעירים ובמגזר הצרכני. שיעור ההוצאה להפסדי אשראי במגזרי העסקים הקטנים והזעירים עלה (0.6%, לעומת 0.37% בשנת 2016). במגזרים אלו שיעור ההוצאה הוא הגבוה ביותר בין המגזרים העסקיים (לוח א'-17, איור 6 בתיבה א'-1: "גידול האשראי לעסקים קטנים בשנים האחרונות"). מגמה דומה נרשמה גם בשיעורי המחיקות. שיעור ההוצאה להפסדי אשראי בגין האשראי הצרכני בסך חמש הקבוצות לא השתנה משמעותית: "בנק לאומי" רשם ירידה חדה בסעיף זה, ואילו בשאר הקבוצות נרשמה עלייה. (0.95% לעומת 0.72% בשנת 2016 בארבע הקבוצות ללא "לאומי"). גם שיעור המחיקות בגין האשראי הצרכני עלה מעט (0.66% לעומת 0.6% בשנת 2016). שיעורי יתרת האשראי הבעייתי ביחס לסך האשראי ירדו בכל המגזרים העסקיים, ובאשראי הצרכני שיעור האשראי הפגום והאשראי בפיגור של 90 יום ומעלה ביחס לסך האשראי נותר ללא שינוי.

גורמי הרקע לעליית ההוצאות להפסדי אשראי באשראי הצרכני ובאשראי לעסקים קטנים וזעירים הם צמיחה משמעותית של אשראי זה בשנים האחרונות ושינויי חקיקה בתחום פשיטות הרגל. מלבד זאת הבנקים פועלים בשנים האחרונות לקידום הליכי הסדר ו"גבייה רכה" בקרב לקוחות צרכניים, כדי לאפשר ללווים הנמצאים בקשיים כלכליים תנאים נוחים יותר לפירעון חובותיהם, ולפיכך עולה שיעורם של הסדרי החוב ללקוחות צרכניים. כדי להקל עוד יותר על הליך גביית החוב מהלקוח ולשפר את הגילוי וההוגנות כלפיו פרסם הפיקוח על הבנקים בתחילת 2017 הוראה בנושא "הליכי גביית חובות" בתחום האשראי

²³ הנתונים על ניתוח מגזרי הפעילות העסקיים ועל המגזר הצרכני ("אנשים פרטיים - אחר") נלקחו משני דיווחים שונים, שיש ביניהם הבדלים.

²⁴ היחס בין יתרת ההפרשה להפסדי אשראי לבין האשראי לציבור הפגום והאשראי לציבור שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה.

הצרכני (הוראת ניהול בנקאי תקין 450). נקודת המוצא היא שחובות יש לשלם, והבנק רשאי לנקוט הליכים משפטיים כדי לגבותם, אולם מצפים שהוא ימצא דרכים עדינות יותר לגביית החוב לפני שינקוט צעדים אלה. החקיקות והרפורמות שבוצעו בשנים האחרונות בתחום גביית החובות והליכי פשיטת הרגל נועדו אף הן להקל על לווים שנקלעו לקשיים בפירעון חובותיהם ולשקם אותם. עם זאת יש חשש כי הקלות אלה יניעו לקוחות לבחור בהליכי חדלות פירעון כדי להיפטר מחובותיהם. לראיה: בשנת 2017 מספר צווי הכינוס שניתנו עמד על 19,690 – גידול של כ-23% ביחס לשנת 2016. מצב זה עלול להניע את הבנקים להחמרת כללי החיתום ולהעלאת הריביות ללוים.

ריכוזיות תיק האשראי

בעשור האחרון ירדה במידה ניכרת ריכוזיות תיק האשראי הבנקאי. הבנקים צמצמו משמעותית את חשיפתם ללוים גדולים, בפרט לקבוצות לווים גדולות וממונפות, וכן שיפרו את ניהול הסיכונים. משקל האשראי של 100 הלוים הגדולים בסך תיק האשראי הצטמצם משיעור של כ-17% בשנת 2007 לכ-10.3% בשנת 2017. משקל האשראי ללוים הגדולים, שהוא מעל 10% מסך הון התאגידים הבנקאיים, פחת במידה ניכרת – משיעור של מעל 500% בשנת 2008 לכ-53% בלבד בשנת 2017. כמו כן הצטמצם בשנים אלה היקף האשראי לעשר קבוצות הלוים הגדולות בכ-67 מיליארדי ש"ח – ירידה של כ-39%. (להרחבה ראו תיבה ג'-3: "הידוק המגבלות על האשראי ללוים גדולים והשלכותיו על ריכוזיות האשראי").

נמשכת הירידה

ברכויות האשראי לפי גודל הלווה.

האשראי לענף הבינוי והנדל"ן

האשראי לענף הבינוי והנדל"ן צמח בשנה האחרונה בכ-12.2 מיליארדי ש"ח (צמיחה של 11% ביחס לשנה הקודמת), והגיע ל-128.2 מיליארדים ש"ח, שהם כ-30.6% מסך האשראי העסקי – עלייה של 1.6 נקודות אחוז מהשנה הקודמת. עלייה זו נובעת מצמיחה משמעותית בענף הבינוי (שעיקרו פעילות בנייה – עבודות פיתוח באתרי בנייה, הקמת מבנים שלמים וחלקי מבנים, עבודות נגרות ומסגרות, התקנת מתקני מים, חשמל, מיזוג ומערכות אחרות, גימור בניינים, שיפוצים ותיקונים במבנים, הקמה, הרכבה והצבה של מבנים מוכנים ועבודות הנדסה אזרחיות – עבודות עפר, סלילה ותשתית, עבודות הנדסיות אחרות, השכרה של ציוד בנייה או הריסה עם מפעיל). האשראי לענף הבינוי, שהוא 54% מסך האשראי לענף הבינוי והנדל"ן, צמח ב-2017 בשיעור של 21.6% ביחס לשנה הקודמת, לאחר צמיחה ממוצעת של 3.5% בחמש השנים הקודמות. הצמיחה השנה נבעה בעיקרה משינוי שהכניס הפיקוח על הבנקים במגבלת החבות לענף הבינוי והנדל"ן בספטמבר 2016. על פי השינוי מדידת מגבלת החבות מאפשרת לבנקים להכיר במכירות סיכון אשראי שביצעו²⁵, מה שמאפשר להם להגדיל את היצע האשראי לענף זה. גם גידול האשראי לפרויקטים במסגרת "מחיר למשתכן" תרם לצמיחה זו. לעומת זאת בענף הנדל"ן (שעיקר פעילותו מסחר ותיווך בנכסי דלא ניידי, השכרה, ניהול ואחזקה, גביית שכר דירה ופעילויות קשורות) היקף האשראי לא השתנה ביחס לשנה הקודמת, וזאת בהמשך להישענות ההולכת וגוברת של ענף זה על מקורות חוץ-בנקאיים, ובהם הנפקות אג"ח ומניות.

הבנקים הגדילו השנה משמעותית את היקף האשראי לענף הבינוי והנדל"ן.

אשר לסיכון האשראי – גם השנה נמשכה מגמת הירידה בסיכון האשראי של ענף הבינוי והנדל"ן על פי המדדים השונים (לוח א'-18). עם זאת, הסיכון הנשקף לבנקים מהחשיפה לענף

²⁵ כך סיכון האשראי הנובע מערבויות חוק המכר, שבנקים ביצעו נגדו ביטוח באמצעות חברות ביטוח בחו"ל, מסווג בעיקרו בענף השירותים הפיננסיים במקום בענף הבינוי והנדל"ן. להרחבה ראו הוראת ניהול בנקאי תקין 315.

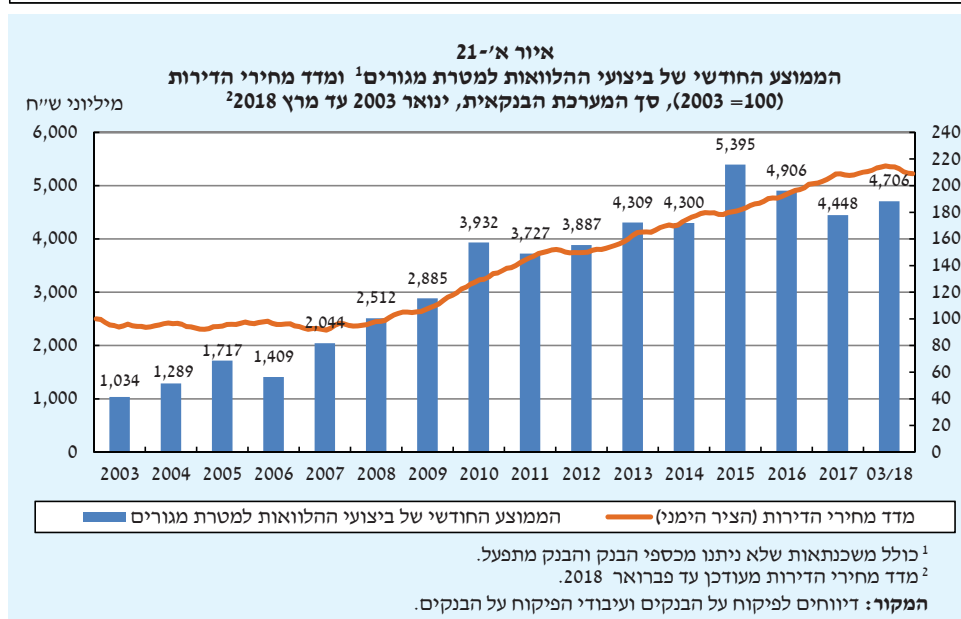
הוא משמעותי, ונובע בראש ובראשונה מהיקפו ומשקלו הגבוה בסך תיק האשראי ומהמתאם הגבוה בינו לבין האשראי לדיור והאשראי הצרכני.

האשראי לדיור

בשנת 2017 ניכר
סימני האטה בשוק
המשכנתאות.

מאז סוף שנת 2016 ניכרים בשוק המשכנתאות סימני האטה, הבאים לידי ביטוי בירידת היקפי הביצועים של הלוואות חדשות בהשוואה לשנים הקודמות וכן בירידה של שיעורי הריבית לאורך השנה. תיק האשראי לדיור צמח בשנה הנסקרת ב-4%, שיעור נמוך ביחס לשנים הקודמות (גידול שנתי ממוצע של כ-7.9% בחמש השנים האחרונות; איור א'-17). הממוצע החודשי של הלוואות לדיור שניתנו בשנת 2017 עמד על כ-4.4 מיליארדי ש"ח²⁶, לעומת 4.9 מיליארדים בשנת 2016 (איור א'-21). אשר למחירים – שיעור הריבית ירד בכל מסלולי

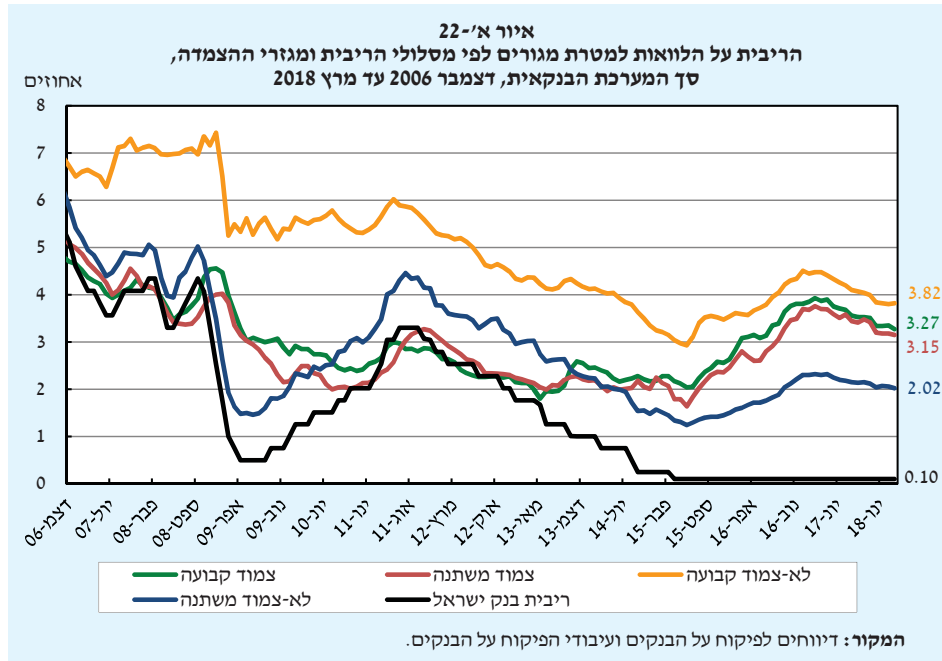
היקף המשכנתאות החדשות ירד בשנת 2017

ההצמדה בהשוואה לסוף שנת 2016. זאת לאחר מגמה של עליית הריביות מאמצע 2015 עד סוף שנת 2016 (איור א'-22). לא ניכר שינוי במדדי הסיכון ביחס לשנה הקודמת, אף כי בשנים האחרונות הסיכון בתיק המשכנתאות ירד על פי מספר מדדים משמעותיים. גובה ההלוואה הממוצעת בתיק נותר דומה לגובהה בשנה הקודמת, וכן התקצרה מעט התקופה הממוצעת לפירעון. לעומת זאת עלה מעט היקף המשכנתאות שנלקחו בשיעורי מימון גבוהים (LTV בין 60% ל-75%), אולם חשוב לציין כי עלייה זו באה לאחר שבשנת 2016 האשראי בשיעורי מימון גבוהים ירד משמעותית (איור א'-23). נוסף על כך, בתחילת שנת 2018 הקל הפיקוח

²⁶ נתון זה כולל עסקאות שלא ניתנו מכספי הבנק והבנק מתפעל, כגון עסקאות להעמדת משכנתאות משותפת עם גופים מוסדיים ותיקי משכנתאות שנמכרו בחלקם למוסדיים. היקף הביצועים ללא עסקאות אלו עמד ב-2017 על 4.2 מיליארדי ש"ח.

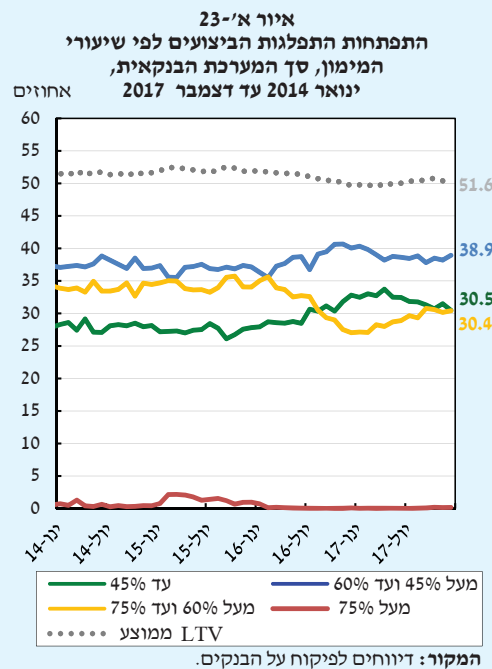
הריבית על המשכנתאות נמצאת במגמת ירידה בכל המסלולים

את האופן שבו ישקללו הבנקים את נכסי הסיכון בגין משכנתאות בשיעורי מימון של 60% עד 75%; זאת כדי לאפשר ללקוחות הנוטלים משכנתה שהם בעלי יכולת החזר למצות את יכולתם לרכוש דירה עם הון עצמי של 25% (או 30% למשפרי דור), וכן כדי למנוע מצב שבו לקוחות נוטלים משכנתה בשיעור מימון נמוך מהרף המקסימלי, אך מממנים חלק מההון העצמי באמצעות הלוואה משלימה של אשראי צרכני, שהוא יקר יותר ממשכנתאות ופחות מתאים למימון רכישת דירה. שינוי זה אף צפוי להגדיל את שיעורו של האשראי בשיעורי מימון גבוהים (עד 75%) בשנים הבאות.

החשיפה לשוק הדיור היא מוקד סיכון משמעותי למערכת הבנקאית, אולם בזכות צעדי הפיקוח על הבנקים, שהחמירו את הדרישות בתחום זה, הסיכון ירד בשנים האחרונות. הפיקוח

היקף המשכנתאות שנלקחו בהיקפי מימון גבוהים (LTV נע בין 60% ל-75%) עלה קלות לאחר שב-2016 הוא ירד משמעותית

על הבנקים נקט במשך שנים מספר צעדים רגולטוריים כדי לצמצם את הסיכון הנובע משוק הדיור ואת החשיפה של הבנקים לסיכון זה. בשנת 2017, לנוכח ירידת הסיכון בתיק כאמור, מצא הפיקוח כי ישנם מקומות שבהם ניתן להקל על ציבור הלווים. בנוסף על כך, הסדיר הפיקוח השנה את התנהלותם של הבנקים עם יועצי המשכנתאות וקבע להם עקרונות לעבודה מול יועצים אלה. הפיקוח פרסם הוראה ייעודית בנושא זה, המדגישה את החשיבות שהוא רואה בפעילות היועצים, התורמים להגברת התחרות בין הבנקים ולהגדלת כוחו של הצרכן.

מניתוח שוק האשראי לדיור עולה כי במהלך שנת 2017 גדל היצע האשראי לדיור במשק, אך הביקוש למשכנתאות ירד. גידול היצע האשראי נבע, בין היתר, מהגעתם של הבנקים ליעדי ההון הרגולטוריים ומצבירה של עודפי הון. נוסף על כך יכלו הבנקים להגדיל את היקפי האשראי שהם נותנים בזכות שיתופי פעולה עם גופים מוסדיים (עסקות סינדיקציה) ומכירת חלקים מתיקי המשכנתאות לגופים אלו. אינדיקציות לירידת הביקוש למשכנתאות מתקבלות מהירידה בסך הדירות שנרכשו בשנת 2017, לצד הירידה במדד מחירי הדירות. לפי נתוני הלמ"ס מספר הדירות החדשות שנמכרו במהלך 2017 היה נמוך בכ-20% מאשר בשנת 2016. זאת ועוד, לפי סקירת ענף הנדל"ן למגורים של אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר החלה בסוף 2016 מגמת ירידה של מספר עסקות הנדל"ן למגורים, ובחודשים האחרונים – אף ירידה מסוימת של המחירים, הממשיכה את הרצף השלילי הארוך ביותר מאז תחילת העשור הקודם. כמו כן הוסיפו לרדת רכישות המשקיעים ורכישות דירות מיד שנייה. שינויים אלו התבטאו, כאמור, בירידת הממוצע החודשי של ההלוואות לדיור מכ-4.9 מיליארדי ש"ח בשנת 2016 לכ-4.4 מיליארדים בשנת 2017.

בהשפעת תמורות אלו ירד השנה שיעור הריבית על משכנתאות בכל מסלולי ההצמדה. עם זאת, הממוצע השנתי של הריבית נותר גבוה מאשר בשנת 2016, שכן גובה הריבית מושפע ממגוון רחב של גורמים נוספים, וביניהם עלויות ההון – בהן עלויות גיוס המקורות של הבנקים ועלות כרית ההון הנדרשת בגין הלוואות לדיור והוראות רגולטוריות אחרות, עלויות תפעול המשכנתה, הסיכון של הלווים וההלוואות, לרבות הסיכון הנובע מנתח המשכנתאות הגבוה בתיק האשראי הבנקאי, ומידת התחרות בשוק.

5.2 החשיפה למדינות זרות ולמוסדות פיננסיים זרים

החשיפה של הבנקים למדינות זרות נובעת בעיקרה מפעילותם בחו"ל ומול תושבי חוץ המפקידים פיקדונות במטבע חוץ בבנקים הישראליים ובשלוחותיהם, פעילות המחייבת את הבנקים לנהל חלק מנכסיהם במטבע חוץ. **בשנים האחרונות הייתה ירידה מתמשכת הן של פעילות הבנקים בחו"ל והן של מקורות מטבע החוץ הנובעים מפיקדונות תושבי חוץ בבנקים הישראליים** (איור א'-24).

בשנים האחרונות חלה ירידה בפיקדונות תושבי חוץ בישראל. זאת, ככל הנראה, בשל סביבת הריבית הנמוכה, שהניעה את המפקידים לחפש מקורות השקעה מניבים יותר, ועל רקע התגברות דרישות הרגולציה, ועמן דרישותיהם של הבנקים לאסמכתאות מהלקוחות. היקף המשיכות של תושבי חוץ מהבנקים בישראל משנת 2007 עומד על 61 מיליארדי ש"ח, ובעקבותיהן ירד שיעור הפיקדונות של תושבי חוץ בסך הפיקדונות שבמערכת הבנקאית מ-25% בשנת 2007 ל-9% בשנת 2017.

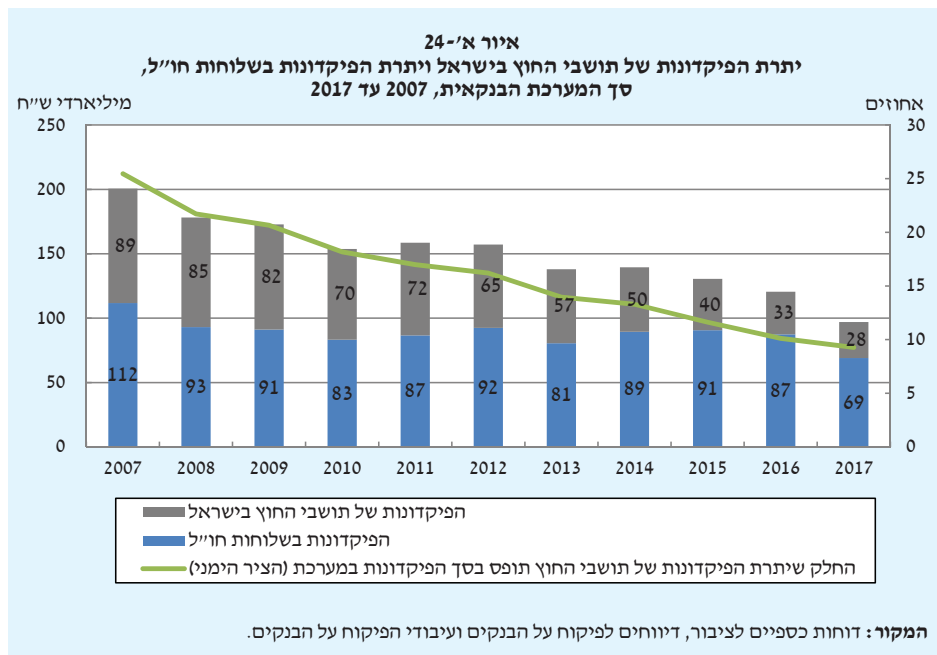
החשיפה למדינות זרות הסתכמה בשנת 2017 ב-161 מיליארדי ש"ח, שהם 11% מסך הנכסים, לעומת 167 מיליארדים ב-2016 (לוח א'-21). הירידה בחשיפה הושפעה במידה רבה מהייסוף שנרשם במהלך תקופה זו בשער החליפין של השקל מול המטבעות הזרים, בעיקר

שיעור הריבית על המשכנתאות ירד בשנה הנסקרת בכל מסלולי ההצמדה.

מול הדולר. כמו כן הושפעה הירידה מהצטמצמות החשיפה המאזנית נטו של השלוחות הזרות, כחלק מצמצום פעילותן ומספרן בחו"ל בשנים האחרונות, מתוך הבנה שפריסה רחבה חושפת אותם לסיכונים של אי ציות לחוקים ורגולציה מקומיים²⁷. כנגד זאת גדלו השקעות הבנקים באגרות חוב של ממשלת ארה"ב.

החשיפה המאזנית של מערכת הבנקאות הישראלית למוסדות פיננסיים זרים נותרה מצומצמת, ובדצמבר 2017 היא הסתכמה ב-47 מיליארדי ש"ח, שהם 3% מסך הנכסים (לוח א'-22). בדומה לשנים קודמות, עיקר הפעילות של הבנקים בחו"ל הייתה מול מוסדות פיננסיים זרים בעלי דירוג אשראי A- ומעלה (93%; לוח א'-22).

בעשור האחרון חלה ירידה חדה בפיקדונות תושבי החוץ בבנקים הישראליים

5.3 סיכון הנזילות

בשנים האחרונות גדלה מאוד נזילות הבנקים הישראליים, ואיכותה השתפרה. השנה, לאחר מספר שנים של עלייה מתמשכת ביחס כיסוי הנזילות וירידה עקבית בחשיפה של הבנקים המקומיים לסיכון נזילות, ירד ערכו של יחס כיסוי הנזילות (LCR, Liquidity Coverage)

לאחר מספר שנים של גידול מתמשך ביחס כיסוי הנזילות וירידה עקבית בחשיפה של הבנקים המקומיים לסיכון הנזילות, ירד יחס זה, אולם נותר גבוה מדרישות הסף.

²⁷ הפיקוח על הבנקים פרסם בשנת 2018 הוראה חדשה בנושא "פיקוח על שלוחות בחו"ל". ההוראה, אשר מתווספת על ההנחיות הקודמות בנושא ועל הוראה מרכזית משנת 2015 בעניין ניהול הסיכון בפעילות חוצה גבולות, מחייבת את התאגידים הבנקאיים לבחון מחדש את אסטרטגיית פעילותם בחו"ל, וכן להדק ולחזק את הבקרה על השלוחות באמצעות הפעלת מנגנוני ניהול סיכונים וביקורת פנימיים וחיצוניים.

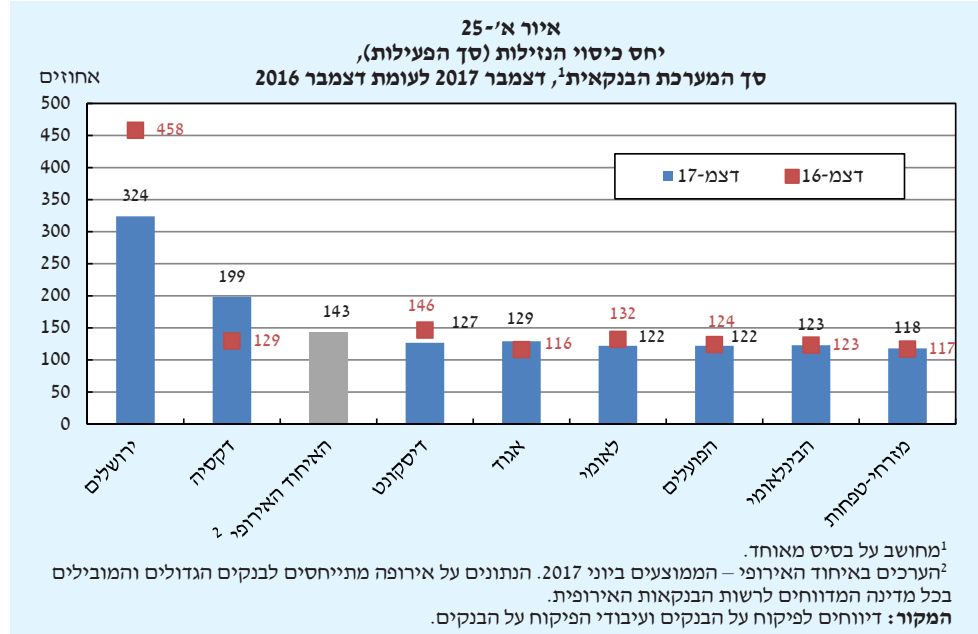
איכות הנכסים הנזילים
הוסיפה לשמור גם
השנה על רמה גבוהה,
ועלתה על איכות
הנכסים הנזילים של
בנקים מובילים במדינות
האיחוד האירופי.

הבנקים הישראליים
מוסיפים להישען על
פיקדונות קמעונאיים
כמקור עיקרי למימון
פעילותם, ופחות על
פיקדונות סיטוניים
פיננסיים ופיקדונות
סיטוניים אחרים.

Ratio)²⁸, אולם נותר גבוה מדרישת המינימום שקבע הפיקוח על הבנקים (100%). ערכו המצרפי של יחס כיסוי הנזילות עמד בדצמבר 2017 על כ-117%, לעומת כ-135% בדצמבר 2016 ולעומת ממוצע גבוה יותר של כ-143% בבנקים מובילים במדינות האיחוד האירופי. ירידתו של יחס כיסוי הנזילות הקיפה כמעט את כל הבנקים במערכת, אולם בלטה בעיקר בבנקים הקטנים, הנהנים מעודפי נזילות גבוהים (איורים א'-25 וא'-26). בחינת הרכב היחס מעלה כי השחיקה בערכו הושפעה השנה מהיציבות בערכם של הנכסים הנזילים (שחיקה בשלושת הרבעים הראשונים וצבירה ברביע האחרון) ומגידול היקפו של התזרים היוצא נטו במחצית השנייה של השנה (איור א'-27). באיכות הנכסים הנזילים הוסיפה ונשמרה גם השנה רמה גבוהה, אף מעבר לזו של בנקים מובילים במדינות האיחוד האירופי (איור א'-28).

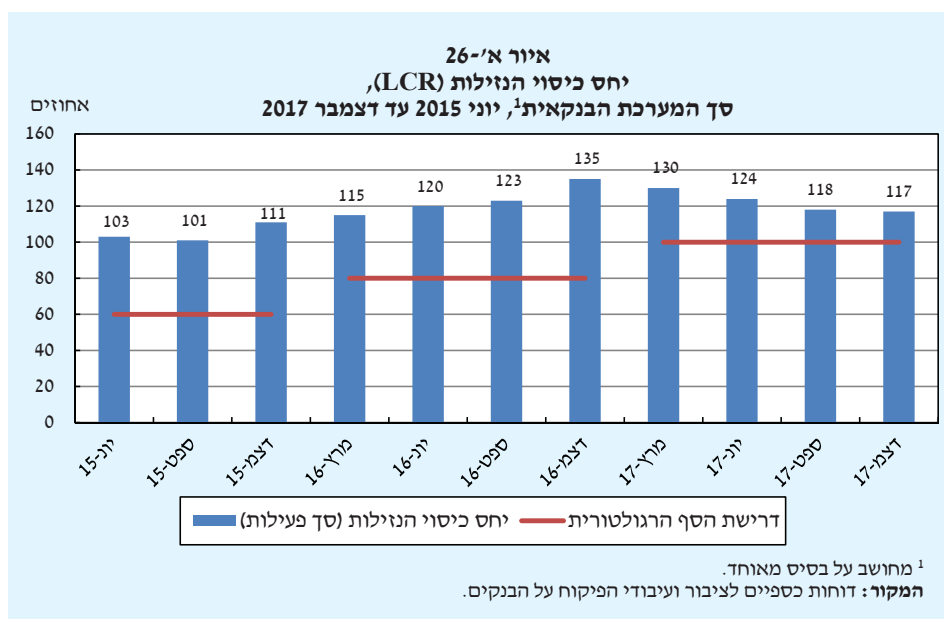
מבנה המקורות נשחק מעט השנה, עם עליית שיעורם של הפיקדונות המיידים לפי דרישה, על רקע סביבת הריבית הנמוכה, ועם עליית שיעורם של הפיקדונות הסיטוניים. אולם המבנה עדיין יציב, ונראה שהבנקים הישראליים מוסיפים להישען על פיקדונות קמעונאיים כמקור עיקרי (כ-52%) למימון פעילותם, ופחות על פיקדונות סיטוניים פיננסיים (כ-25%) ופיקדונות

בכל הבנקים ערכו של יחס כיסוי הנזילות גבוה מהמינימום שדורש הפיקוח על הבנקים

²⁸ הממד יחס כיסוי הנזילות פותח בידי ועדת באזל במטרה לקדם את עמידות פרופיל הנזילות של תאגידים בנקאיים בטווח הקצר. היחס מראה מהי כמות הנכסים הנזילים האיכותיים שתאגידים צריכים להחזיק כדי לשרוד בתרחיש קיצון משמעותי שנמשך 30 ימים קלנדריים. יחס כיסוי הנזילות מורכב משני רכיבים: במונה – מלאי הנכסים הנזילים האיכותיים (HQLA, High Quality Liquid Assets). מלאי זה בנוי משתי רמות של נכסים: רמה 1 – נכסים איכותיים שהיקף החזקתם אינו מוגבל; ורמה 2 – נכסים שהיקף החזקתם מוגבל ל-40% ממלאי הנכסים הנזילים האיכותיים. (רמה זו מחולקת לשתי רמות משנה: 2א ו-2ב; היקף החזקתם של נכסים ברמה האחרונה מוגבל ל-15%). במכנה – סך תזרים המזומנים היוצא נטו, דהיינו סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי בתרחיש הקיצון בניכוי סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי בתרחיש. את סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של קטגוריות או סוגים שונים של התחייבויות מאזניות וחוז-מאזניות בשיעורי משיכתן הצפויים (run off או drawn down). את סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של חייבים חוזיים (contractual receivables) בשיעורי קבלתן הצפויים בתרחיש, עד לרף מצטבר של 75% מסך תזרים המזומנים היוצא הצפוי.

הנזילות בבנקים הישראליים השתפרה מאוד בשנים האחרונות והפכה לאיכותית יותר

איכות הנכסים הנזילים הוסיפה לשמור על רמה גבוהה גם השנה

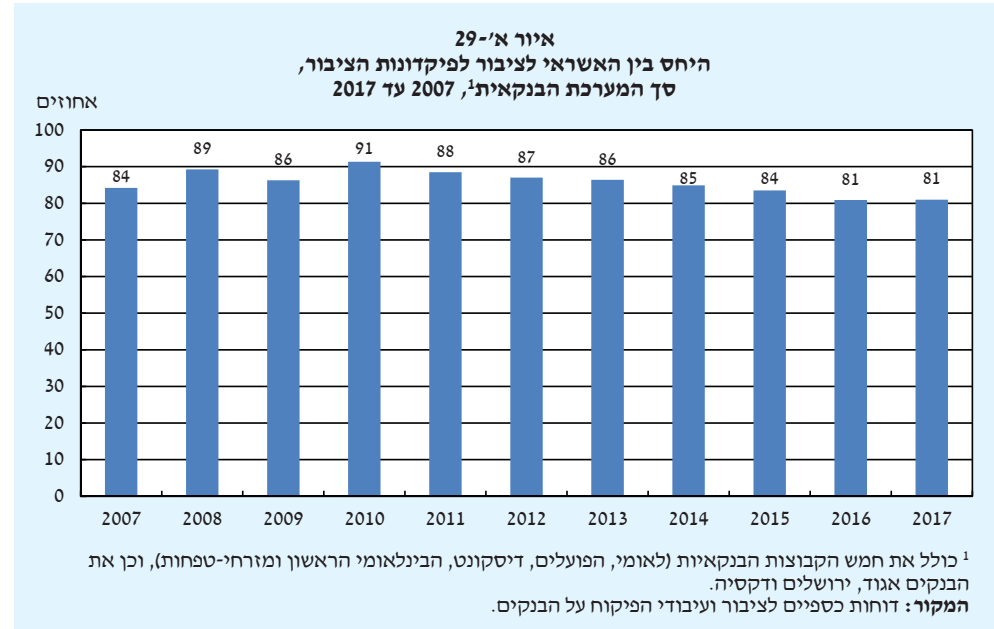

יחס כיסוי הנזילות נשחק על אף היציבות בערכם של הנכסים הנזילים

סיטוניים אחרים (כ-23%). ירידת ערכו של יחס האשראי לפיקדונות (איור א'-29) מחזקת את האמור ומצביעה על הישענות גדולה יותר של הבנקים הישראליים על פיקדונות הציבור (שהם יציבים יותר ממקורות המימון האחרים) כמקור עיקרי למימון פעילות הליבה שלהם.

הבנקים הישראליים מרחיבים את הישענותם על פיקדונות הציבור כמקור יציב למימון פעילותם

5.4 סיכון השוק

הניתוח של **סיכון השוק** בחלק זה עוסק בשחיקת השווי ההוגן של הון הבנק כתוצאה משינויים בתנאי השוק – בשיעורי הריבית, בשיעורי החליפין, באינפלציה ובשערי המניות²⁹. ככלל סיכוני השוק בבנקים הישראליים אינם גבוהים, והמרכזי שבהם – בחלק מהבנקים, בפרט באלה שעיקר פעילותם משכנתאות – הוא סיכון הריבית.

רמת החשיפה לסיכון הריבית³⁰ נותרה ב-2017 דומה לרמתה אשתקד. מרבית הקבוצות הבנקאיות חשופות לעליית הריבית, בדומה למצב בשנים האחרונות. השחיקה הפוטנציאלית בשווי ההוגן נטו של ההון³¹ כתוצאה מעלייה של נקודת אחוז בריבית נעה בסוף 2017 בין 5.1% ל-7.8% מהשווי ההוגן של הון הבנק³² (איור א'-30). רק "בנק לאומי" חשוף במגזר הצמוד למדד לירידה של הריבית, בשל ההשפעה המהותית של הריבית על התחייבויותיו לזכויות עובדים (לוח א'-23).

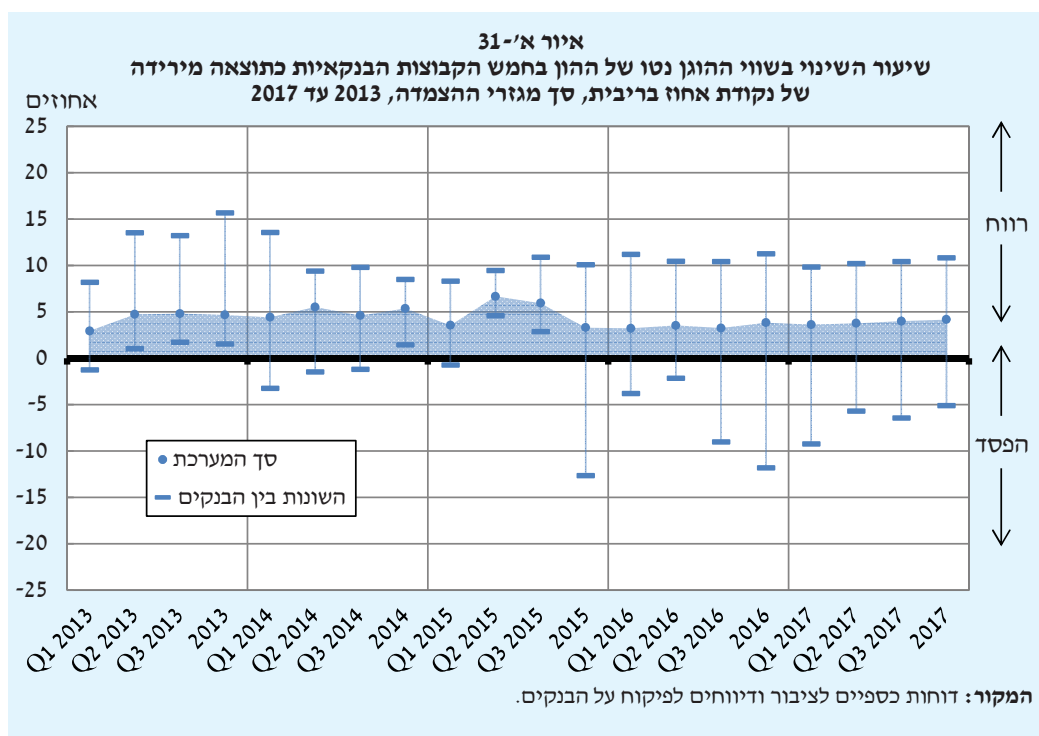
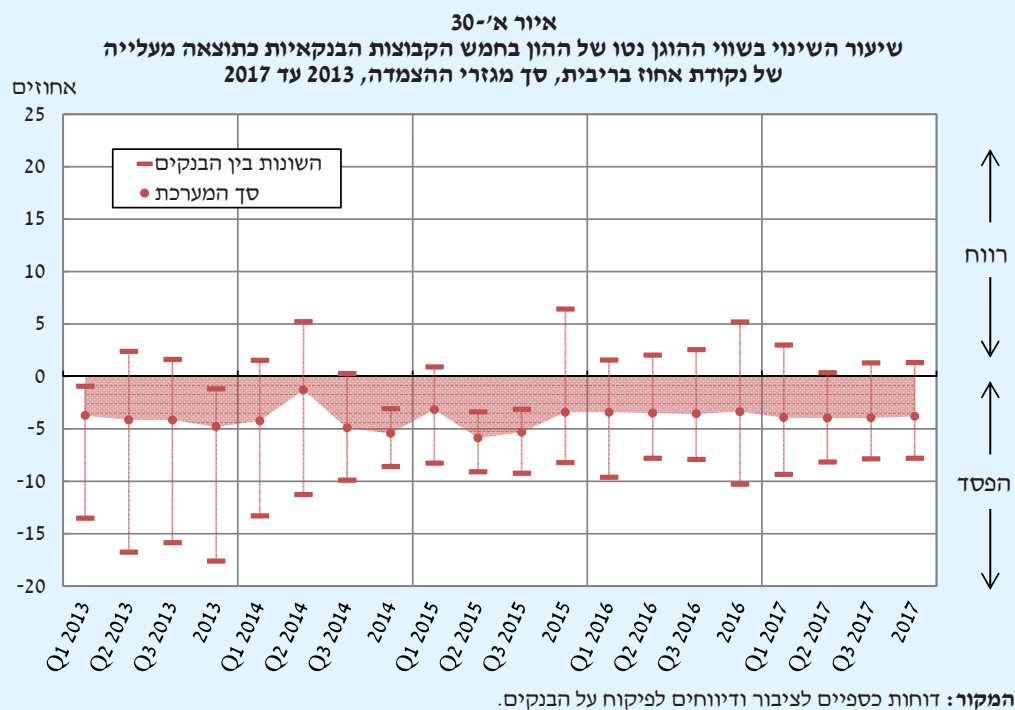
²⁹ ראוי להדגיש כי הסיכון לשינויים בריבית נמדד גם בגישות נוספות, למשל הפגיעה ברווחים או בהון העצמי, שאינה מתבטאת בהכרח בשווי ההוגן של הון הבנק. בפרק זה, ככלל, לא נדון בגישות נוספות; נתייחס רק לשחיקה הפוטנציאלית בשווי ההוגן של הון הבנק.

³⁰ בפרק זה הסיכון כתוצאה משינויים בריבית יימדד על פי השחיקה הפוטנציאלית בשווי ההוגן של הון הבנק. ראוי להדגיש כי ישנן גם גישות נוספות, ביניהן פגיעה ברווחים או בהון העצמי.

³¹ השווי ההוגן נטו של הון הבנק שווה להפרש בין השווי ההוגן של נכסיו הפיננסיים לזה של התחייבויותיו הפיננסיות והאחרות בכל מגזרי ההצמדה, בתוספת השפעתם של המכשירים הפיננסיים הנגזרים שברשותו.

³² החישוב נלקח מדוחות הדירקטוריון של הקבוצות הבנקאיות. דוחות אלה מראים כיצד שינויים היפותטיים מקבילים בשיעורי הריבית משפיעים על השווי ההוגן נטו של המכשירים הפיננסיים של הבנק והחברות המאוחדות שלו.

המערכת הבנקאית חשופה לעליית הריבית, בדומה למצב בשנים האחרונות

החשיפה לסיכון בסיסי ההצמדה נותרה ב-2017 דומה לרמתה אשתקד. ההפסד הפוטנציאלי כתוצאה מהשינוי המרבי בשער החליפין והאינפלציה³³ עמד על 291 מיליוני ש"ח, שהם 0.3% מסך ההון של חמש הקבוצות (לוח א'-24). במגזר הצמוד למדד התאפיינו השנה מרבית הקבוצות הגדולות בעודף נכסים על התחייבויות, בדומה למצב בשנים האחרונות, ולכן הן היו חשופות לירידת מחירים בלתי צפויה. אשר למגזר מטבע החוץ – חלק מהקבוצות היו חשופות לפיחות בשער השקל בשל עודף התחייבויות על נכסים במגזר, וחלק מהן היו חשופות לייסוף. רמת החשיפה של מרבית הקבוצות הבנקאיות הגדולות לשער החליפין דמתה לרמתה אשתקד. במהלך השנה נרשם ייסוף חד של כ-10% בשערו של השקל מול הדולר, התפתחות שהשפיעה לחיוב על הרווחים של חלק מהקבוצות, בעוד שהאחרות הושפעו ממנה לשלילה.

6. חברות כרטיסי האשראי

חברות כרטיסי האשראי מצויות בתקופה של שינויים רבים ומאתגרים.

חברות כרטיסי האשראי³⁴ עוברות בשנים האחרונות תהליכים ושינויים רבים בהיבטים עסקיים ורגולטוריים. החברות מתמודדות וצפויות להמשיך להתמודד עם אתגרים משמעותיים, בעיקר כתוצאה מההפרדה הצפויה של שתיים מהן משני הבנקים הגדולים, ועל רקע החדשנות הפיננסית – אשר משפיעה באופן נרחב על עולם התשלומים. השינויים העיקריים באים לידי ביטוי בגידול מהיר של האשראי למשקי בית ובהרעה מסוימת של איכותו; ירידה של ההכנסות מפעילות בכרטיסי חיוב – בשל הפחתת עמלות הסליקה לעסקים, התגברות התחרות וירידה עתידית בעמלה הצולבת; תחרות בתחום שיתופי הפעולה עם מועדוני לקוחות שונים; התאמת עולם התשלומים לשינויים הטכנולוגיים והתגברות התחרות מצד שחקנים חדשים; היערכות למכירת החברות וגיבוש המודל העסקי ליום שאחרי ההפרדה מהבנקים מבחינות רבות – סוגי הפעילויות, מקורות המימון ועוד.

חברות כרטיסי האשראי המשיכו להגדיל את האשראי שהן מעמידות, בעיקר למשקי הבית, כך ששיעור האשראי שהעמידו בסך האשראי למגזר זה עלה.

במגזר המימון (אשראי) ניכר המשך גידול מהיר של האשראי, ובעיקר של האשראי למשקי הבית. יתרת האשראי המאזני שבאחריות חברות כרטיסי האשראי³⁵ הסתכמה בשנת 2017 ב-21.1 מיליארד ש"ח (איור א'-32), גידול של 15.6% בהשוואה ל-2016 (איור א'-33). שיעור גידול זה דומה לאלה של השנים 2014 ו-2015, אך נמוך מעט ביחס לשנת 2016, ומקורו בעיקר באשראי לאנשים פרטיים (כ-68% מהגידול; איור א'-34). הגורמים העיקריים שהניעו את החברות להתמקד בהרחבת האשראי לציבור הם החוק להגברת התחרות במערכת הבנקאית (חוק שטרום), המחייב הפרדה של שתי חברות כרטיסי האשראי מהבנקים הגדולים ומציב אפשרות של הפרדה גם בפני החברה השלישית³⁶, והתגברות התחרות במגזר הסליקה, אשר דחפה את החברות לגוון את מקורות ההכנסה שלהן. כמו כן צמיחת האשראי שבאחריות חברות כרטיסי האשראי הושפעה מסביבת הריבית הנמוכה וגידול הצריכה הפרטית, מאפיינים התורמים להגברת הביקוש לאשראי צרכני, בעוד הבנקים מאטים את קצב הגידול של האשראי הצרכני מטעמים.

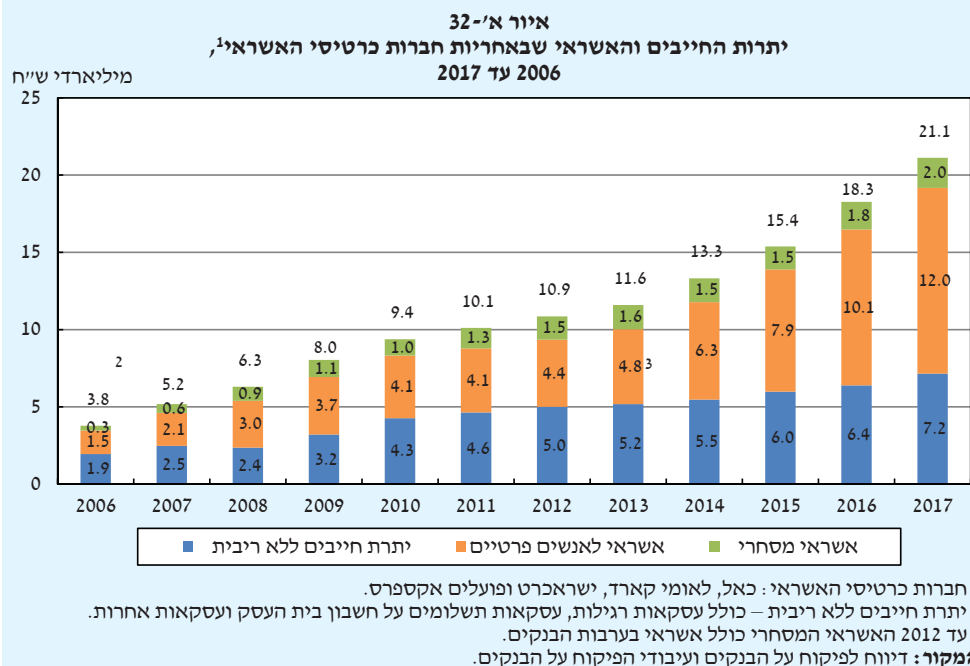
³³ השינוי המרבי באינפלציה ובשער החליפין נקבע על פי השינויים החודשיים שחלו, בהתאמה, בציפיות האינפלציה ובשער החליפין הנומינלי של השקל כנגד הדולר לאורך 7 השנים האחרונות, בהנחה שההתפלגות נורמלית וברמת מובהקות של 99%.

³⁴ להרחבה על ענף כרטיסי החיוב הכוללת הסבר על המונחים השונים ראו מערכת הבנקאות בישראל: סקירה שנתית 2015, תיבה א'-2: ענף כרטיסי החיוב ופעילותן של חברות כרטיסי האשראי.

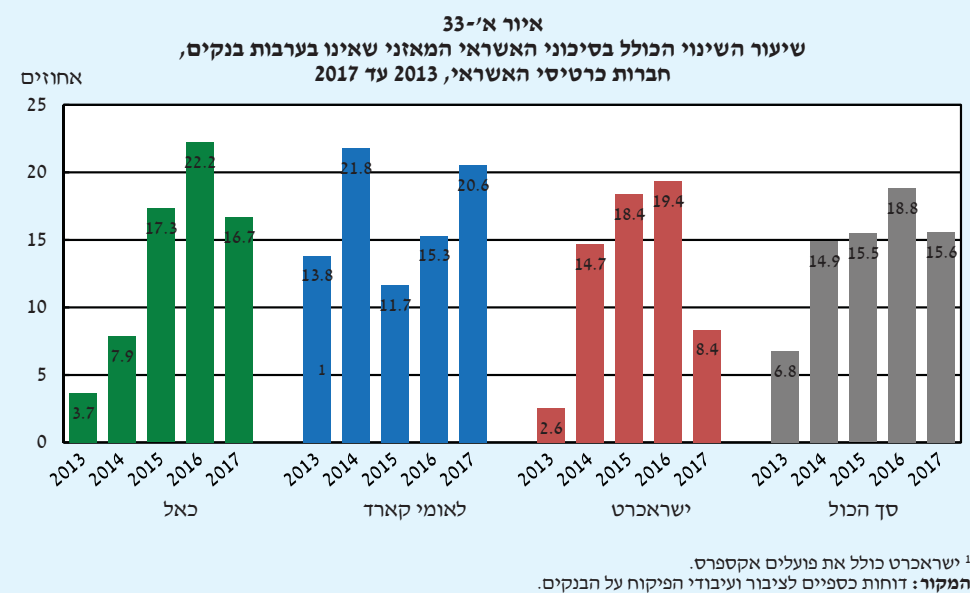
³⁵ כולל אשראי מסחרי, אשראי לאנשים פרטיים ויתרת חייבים ללא ריבית.

³⁶ כמו כן, החוק חייב את שני הבנקים הגדולים לצמצם משמעותית את היקף המסגרות שהם מעמידים למשקי הבית באמצעות כרטיסי האשראי, דבר המגדיל ביקושים אצל חברות כרטיסי האשראי.

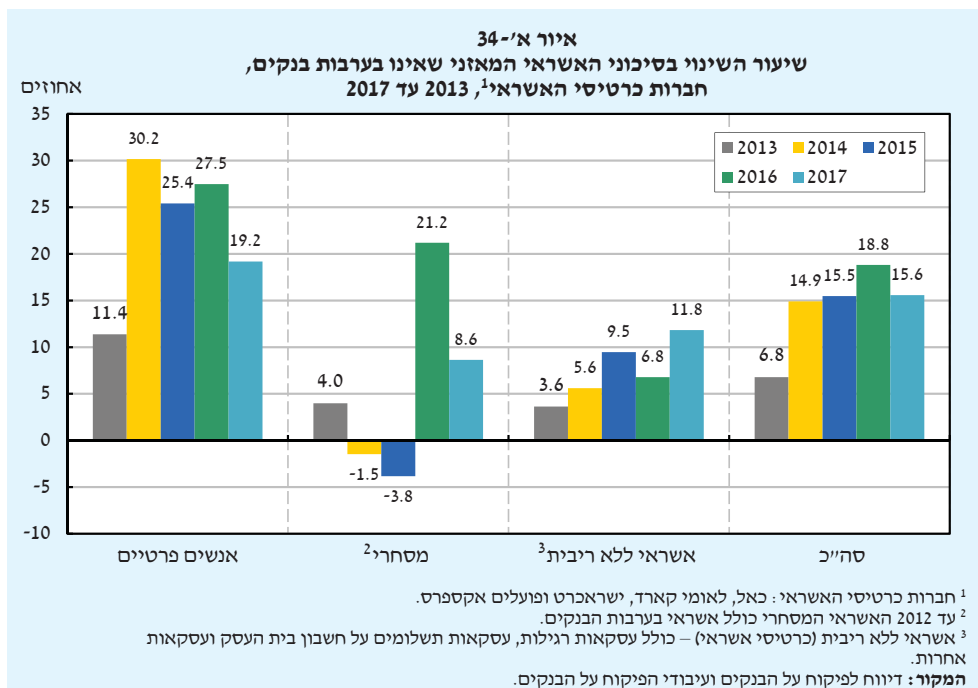
האשראי, ובעיקר האשראי לאנשים פרטיים, הוסיף להתרחב במהירות

האשראי התרחב בכל החברות אך בעיקר בחברת לאומי קארד

האשראי צמח השנה בקצב דומה לקצב בשנים האחרונות, אך ניכרה שונות בין מגזרי האשראי השונים

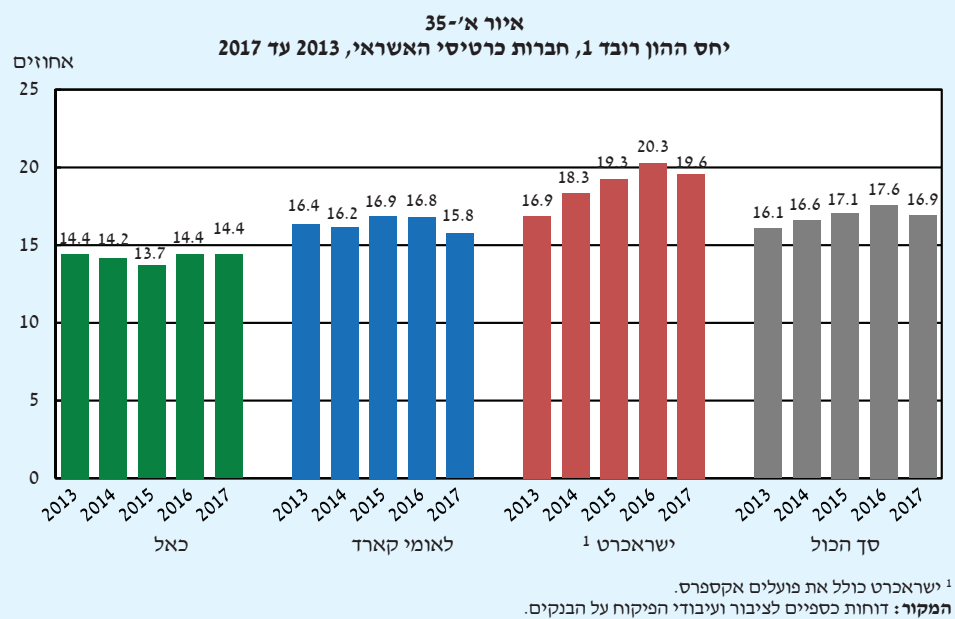
במקביל לגידול האשראי למשקי בית נראה כי ההרעה באיכות האשראי נמשכת: שיעור

ההוצאה להפסדי אשראי וכן שיעור המחיקות עלו בין השנים 2016 ל-2017, מ-1.45% ל-1.92% ומ-0.91% ל-1.28% (אף כי ברביע האחרון של 2017 ניכר שיפור קל), בהתאמה. עם זאת נבלם הגידול שהיה בשנים האחרונות בשיעור האשראי הבעייתי, והוא עומד על כ-6.2% מיתרת האשראי (בדומה ל-2016). ההרעה באיכות האשראי נובעת הן מעצם ההתרחבות של תיק האשראי הקמעונאי, הדוחפת לכניסה אל פלחי שוק חדשים ומסוכנים יותר, והן מחקיקות ורפורמות אשר בוצעו בשנים האחרונות בתחום גביית החובות והליכי פשיטת הרגל במטרה להקל על לוויים שנקלעו לקשיים בפירעון חובותיהם ולשקם אותם. הקלות אלה עלולות להניע לקוחות לבחור בהליכי חדלות פירעון כדי להיפטר מחובותיהם, וכתוצאה מכך מעלות את סיכון האשראי.

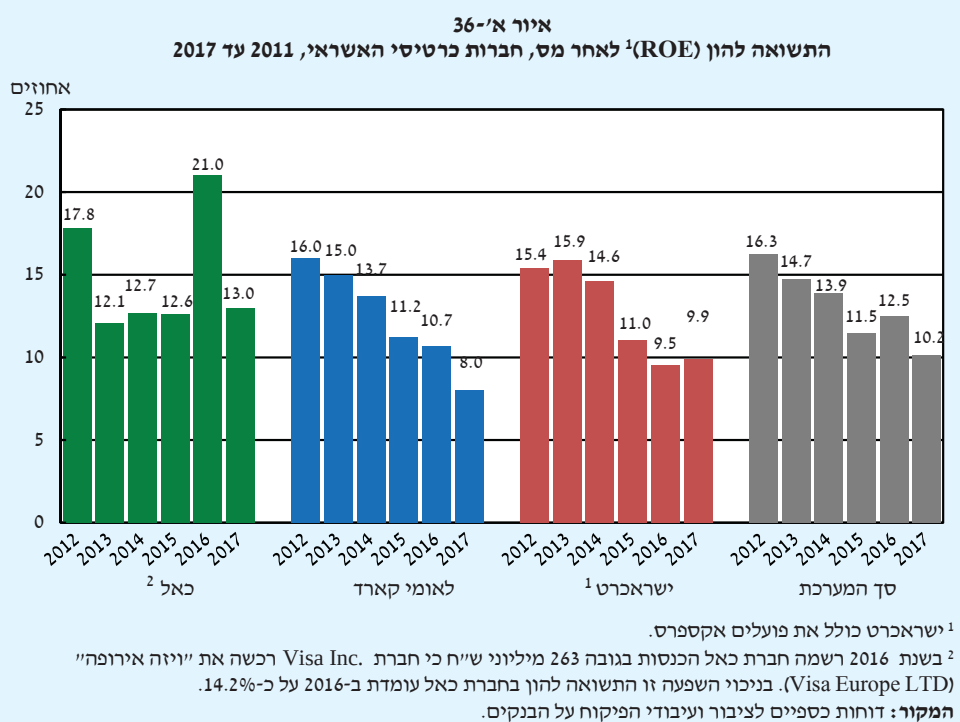
ההון העצמי של חברות כרטיסי האשראי המשיך לגדול במהלך השנה בשיעור של 5.2%, אולם מגמת הגידול של יחס ההון רובד 1 נבלמה: הוא עמד על 16.9%, לעומת 17.6% ב-2016 (איור א'-35), כתוצאה מגידול נכסי סיכון האשראי (9.9%) וחלוקת דיווידנדים. עם זאת חשוב לציין כי רמותיהם של יחסי ההון גבוהות בהרבה מהדרישה הרגולטורית. בתשואה להון נמשכה מגמת הירידה של השנים האחרונות (למעט שנת 2016; איור א'-36) עקב עלייתה של רמת ההון, בעוד שהרווח הנקי נותר בעינו.

בנק ישראל, מערכת הבנקאות בישראל, 2017

נבלמה מגמת הגידול ביחס ההון רובד 1

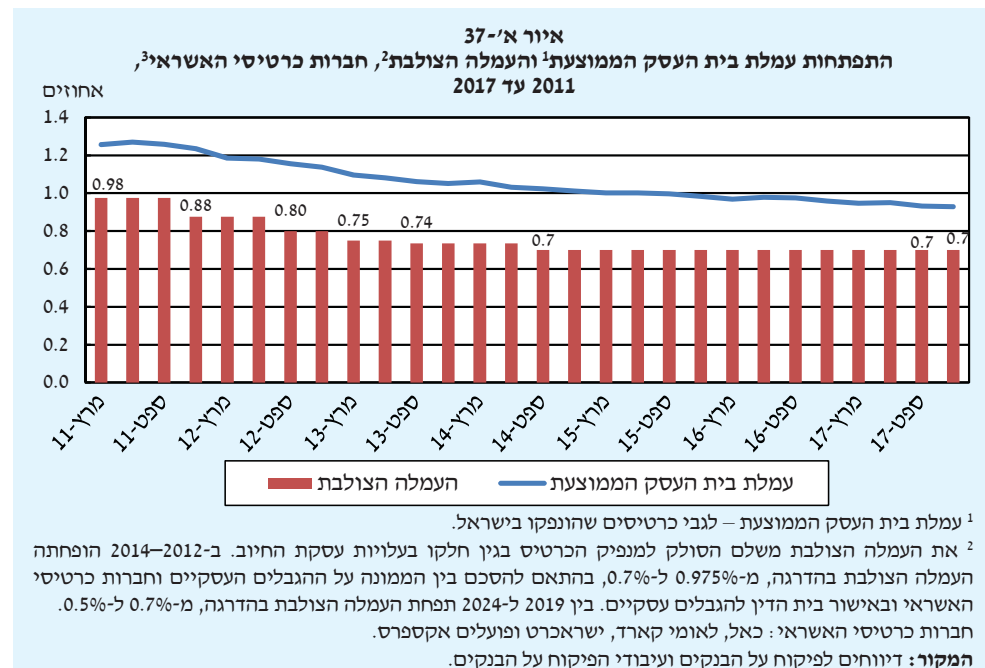
התשואה להון הוסיפה להציג את מגמת הירידה שניכרה בה בשנים האחרונות

בעקבות התחרות
הגוברת בשוק הסליקה
ניכר המשך מגמת ירידה
בעמלת בית העסק.

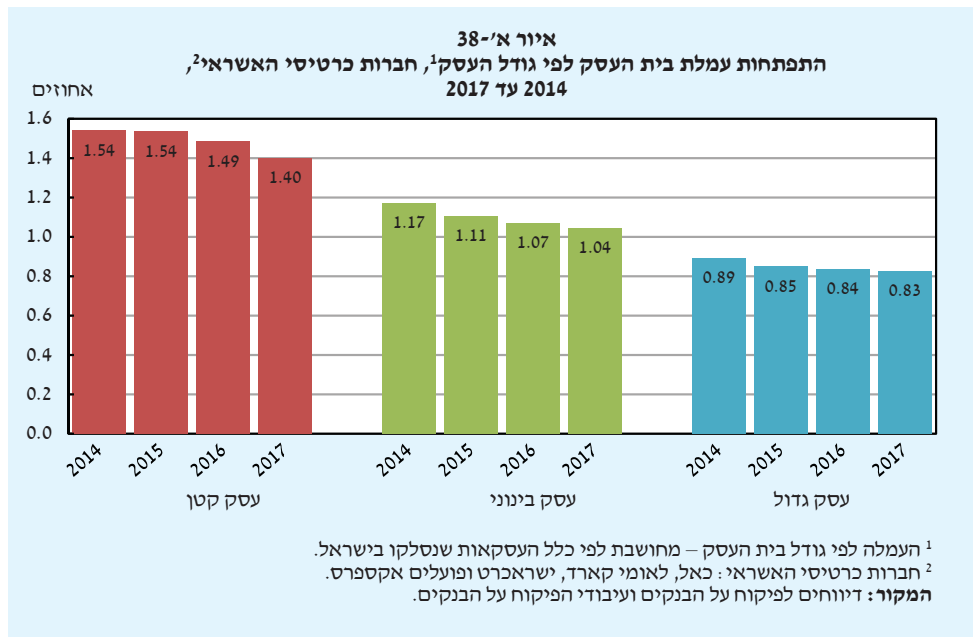
חברות כרטיסי האשראי מתמודדות עם אתגרים רבים בסביבה העסקית, ובכללם התגברות התחרות מבפנים ומבחוץ. אחד האתגרים המרכזיים הוא פגיעה בהכנסות עקב המשך מגמת הירידה בעמלות בית העסק (איור א'-37) – בפרט במגזר העסקים הקטנים (איור א'-38) – אשר מעידה על התגברות התחרות בשוק הסליקה³⁷. הירידה בעמלות בית העסק קשורה גם לכניסתם של גופים מאגדים נוספים לשוק, וכן למתווה הפחתת העמלה בכרטיסי "אמריקן אקספרס" ו"דיינרס". כמו כן ראוי לציין כי הפיקוח על הבנקים העניק לאחרונה היתרי סליקה לשתי חברות – "טרנזילה" ו"קארדקום" – שצפויות להתחרות בחברות כרטיסי האשראי. כניסתם של סולקים אלו התאפשרה על רקע שינוי משמעותי בתהליך מתן רישיונות סליקה והסרה של חסמי כניסה לשוק (ביניהם הפחתת דרישות ההון והקלות בניחול הנזילות, לרבות דרישת הפיקוח על הבנקים שהבנקים יממנו את צורכי הנזילות בכרטיסים בנקאיים). מעבר לתחרות בשוק הסליקה מתפתחת בשנים האחרונות תחרות אדירה בתחום מועדוני הלקוחות, השוחקת את רווחי חברות כרטיסי האשראי ומותירה אצל המועדונים נתח גדול מההכנסות.

עמלת בית העסק הממוצעת הוסיפה להציג מגמת ירידה – עדות לתחרות בשוק הסליקה

³⁷ להרחבה בנושא התגברות התחרות במערכת הפיננסית ראו תיבה ב'-1: "התחרות והשינויים בתחרות במערכת הבנקאית בישראל".

מגזר העסקים הקטנים הוביל את הירידה שחלה בעמלות הסליקה בכלל מגזרי הפעילות

התפתחות הטכנולוגיה משפיעה מאוד על תחום התשלומים, ומציבה אף היא אתגר גדול לחברות כרטיסי האשראי. כניסתם של שחקנים חדשים לפעילות התשלומים מגדילה את התחרות בפעילות המסורתית של החברות. הטכנולוגיה גם מרחיבה את האפשרות לבצע תשלומים ללא כרטיס אשראי³⁸, ובכך מייצרת במידה מסוימת חלק מהשירותים שנותנות החברות. (לדוגמה: בעולם קיימים כיום מנגנונים המאפשרים ביצוע תשלום בדרך של העברת הכסף מחשבון לחשבון - Account to Account). כתוצאה מהתפתחויות אלו ההכנסות התפעוליות של חברות כרטיסי האשראי, המהוות כיום כ-80% מהכנסותיהן (לעומת כ-19% הכנסות מריבית על האשראי), צפויות להיפגע בשנים הקרובות.

מעבר לשינויים בסביבה העסקית מתמודדות חברות כרטיסי האשראי עם תמורות רגולטוריות רבות. הפיקוח על הבנקים הודיע על כוונתו להפחית את העמלה הצולבת בעסקות חיוב נדחה בשיעור של כ-30% – משיעור של 0.7% מהיקף העסקה כיום לשיעור של 0.5% מהיקף העסקה, בשלוש פעימות במהלך השנים הקרובות³⁹. הפחתת העמלה הצולבת צפויה להיטיב עם בתי העסק ולהקל עליהם, אולם לפגוע בהכנסות התפעוליות של חברות כרטיסי האשראי, המתבססות על עמלה זו. נוסף על אלה ממשיכות **שתיים מחברות כרטיסי האשראי ("ישראל כרטיס" ו"לאומי קארד") להיערך לקראת יישום החוק להגברת התחרות ולהיפרדותן מהבנקים הגדולים.** כהכנה להפרדתן פעלו החברות לעניין משקיעים מהארץ והעולם ברכישתן, ובמקביל נערכו להוצאת תשקיף שיאפשר את הפרדתן באמצעות מכירת המניות בבורסה, וכן

העמלה הצולבת עתידה לרדת בכ-30% נוספים בעקבות החלטה של הפיקוח על הבנקים.

³⁸ בהקשר זה יש לציין כי בנק ישראל מקדם הקמת מערכת לתשלומים מהירים קמעונאיים (Faster Payments).

³⁹ ראו בנק ישראל, הודעה לעיתונות (16.1.2018): הודעה על גובה העמלה הצולבת שתיכנס לתוקף ביום 1.1.2019. להלן מתווה ההפחתה: 1.1.2019 – ירידה מ-0.7% ל-0.6%; 1.1.2021 – ירידה מ-0.6% ל-0.55%; 1.1.2024 – ירידה מ-0.55% ל-0.5%.

יאפשר גיוס מקורות מימון. החברות אף נערכו לחתימה על הסכמי תפעול עם הבנקים, לפי המתווה שנגזר מהחוק לקידום התחרות, שאסר על הבנקים לנקוט פעולות העלולות לפגוע בתחרות. על הבנקים נאסר להגביל את גישתן של חברות כרטיסי האשראי למידע פיננסי ולמנוע מחברות העוסקות בתפעול והנפקה של כרטיסי חיוב מתן שירותים ללקוחותיהם. כמו כן הוטלה על הבנקים חובה להפיץ כרטיסי חיוב של כלל המנפיקים הקשורים עמם בהסכם הפצה.

כחלק מההכנות לקראת יישום הרפורמה להגברת התחרות פועל הפיקוח על הבנקים כדי לתמוך בחברות כרטיסי האשראי במטרה לאפשר להן להפוך לחברות עצמאיות. זאת, בין השאר, על ידי מתן הוראות חדשות⁴⁰ המקלות על החברות המופרדות בתחומי עלויות המימון וצורכי המימון השוטפים (הנזילות) שלהן. במסגרת זו דרש הפיקוח שהבנקים יממנו את צורכי הנזילות בכרטיסים בנקאיים, כדי לצמצם את הצורך של חברות כרטיסי האשראי במקורות בנקודת זמן ספציפית. נוסף על כך, במסגרת ההכנות להפרדה פרסם הפיקוח קריטריונים לבעלי שליטה אפשריים בחברות, ודרש כי ההסכמים בין הבנקים לחברות יובאו לידיעתו. כמו כן פרסם הפיקוח מתווה הפחתה של העמלה הצולבת, פעולה התורמת להגברת הוודאות של הרוכשים הפוטנציאליים לגבי ההכנסות העתידיות של החברות. **הפיקוח על הבנקים ימשיך ללוות מקרוב את תהליך ההפרדה, לטפל בקשיים העולים ממנו, ולתמוך בהגברת התחרות במערכת הבנקאית.**

⁴⁰ ראו בנק ישראל, הודעה לעיתונות (22.4.2018): הפיקוח על הבנקים מפרסם הקלות לחברות כרטיסי האשראי שיופרדו מהבנקים כחלק מהרפורמה להגברת התחרות.

תיבה א'-1: גידול האשראי לעסקים קטנים בשנים האחרונות

- העסקים הקטנים¹ הם מנוע צמיחה משמעותי למשק הישראלי, ותרומתם לתוצר העסקי ניכרת. תרומה זו מתאפשרת בין היתר בזכות המימון, שחלק משמעותי ממנו ניתן על ידי המערכת הבנקאית.
- אנו עדים בשנים האחרונות לעלייה חדה של היקף האשראי שהמערכת הבנקאית מעמידה לעסקים קטנים, תוצאת המיקוד האסטרטגי של הבנקים במגזר זה. משנת 2011 צמח תיק האשראי לעסקים הקטנים ביותר מ-50%, ובשנת 2017 – ב-6.6%. נתונים אלו מצביעים על גידול ההיצע והזמינות של האשראי למגזר האמור, תואמים ממצאים של מספר סקרים שנערכו בנושא, ומעידים שכיום, ככלל, המימון אינו מציב מכשול משמעותי להצלחתו של עסק קטן.
- שיעור הריבית הממוצעת על אשראי הניתן לעסקים הקטנים והבינוניים דומה לשיעור הממוצע במדינות המפותחות (חברות OECD). כמו כן, שיעור הריבית לעסקים הקטנים הוא הגבוה מבין המגזרים העסקיים – אף זאת כפי שנהוג בעולם. פער זה מוסבר בין היתר בסיכון האשראי הגבוה, הנובע מהעובדה שעסקים קטנים רבים אינם שורדים את השנים הראשונות לחייהם, בהוצאות התפעול הגבוהות יחסית על העמדת אשראי ומתן שירותים בנקאיים לעסקים קטנים ובמאפייני הפעילות של הלקוחות במגזר זה.
- גם הפיקוח על הבנקים הגדיר את מגזר העסקים הקטנים כמגזר במיקוד, ועל רקע זה נקט בשנים האחרונות מספר צעדים שמטרתם להקל על פעילותם של עסקים אלה ולהפחית את העלויות שהמערכת הבנקאית משיתה עליהם. הפיקוח גם שותף לקידום פעולות נוספות אשר עשויות להקטין את פערי המידע בין הצדדים. במקביל פועלים הבנקים לקידום של העסקים הקטנים ותמיכה בהם, תוך התאמת המערכים לליווי – באמצעות הקמת מרכזי עסקים קטנים ופיתוח מוצרים ושירותים המתאימים למגזר זה.

א. גידול האשראי הבנקאי לעסקים הקטנים ומאפייני מגזר זה

העסקים הקטנים בישראל הם מנוע צמיחה משמעותי למשק הישראלי, ותרומתם לתוצר העסקי חשובה. צמיחתם ותרומתם למשק ולתוצר העסקי מתאפשרת בזכות המימון, הניתן ברובו על ידי המערכת הבנקאית. מגזר העסקים הקטנים הוא נדבך משמעותי במיקוד האסטרטגי של המערכת הבנקאית, אשר מתבטא בהעמקת הפעילות במגזר זה בשנים האחרונות. מראשית שנת 2013 אנו עדים לעלייה חדה של היקף האשראי שמערכת הבנקאות מעמידה לעסקים קטנים, ובשנת 2017, לראשונה מזה שנים רבות, **סך האשראי שהועמד לעסקים קטנים גבוה מזה שהועמד לעסקים גדולים**. העלייה באשראי לעסקים קטנים מקורה בשינוי שהפיקוח על הבנקים הכניס בדרישות ההון הרגולטוריות ב-2010: מאז הקצאת ההון הנדרשת בגין האשראי במגזר זה נמוכה מאשר בשאר המגזר העסקי – שינוי שנתן לבנקים תמריץ כלכלי להעמיד אשראי לעסקים קטנים². גורמים נוספים לעליית היקף האשראי למגזר זה הם סביבת הריבית הנמוכה, הסטה מלווים גדולים בתיק העסקי (שהושפעה מכשלי אשראי גדולים ומהוראות רגולטוריות), הקטנת החשיפה לאשראי ממונף וקיומם

¹ בתיבה זו הגדרת עסק קטן כוללת, על פי הוראות הפיקוח על הבנקים, "עסק זעיר" (מחזור מכירות של עד 10 מיליוני ש"ח) ו"עסק קטן" (מחזור מכירות של 10–50 מיליוני ש"ח).

² על פי עקרונות באזל הקצאת ההון בעת העמדת אשראי קמעונאי ואשראי לעסקים קטנים וזעירים צריכה להיות נמוכה יותר מאשר בעת העמדת אשראי לעסקים גדולים.

של תחליפי אשראי חוץ-בנקאיים למגזר העסקים הגדולים. כל אלה הביאו להעמקת הפעילות הבנקאית במגזר העסקים הקטנים, ובמקביל – לצמצום האשראי ללווים עסקיים גדולים, וכתוצאה מכך חלקו של האשראי לעסקים קטנים בתיק האשראי העסקי הוא כיום 45%.

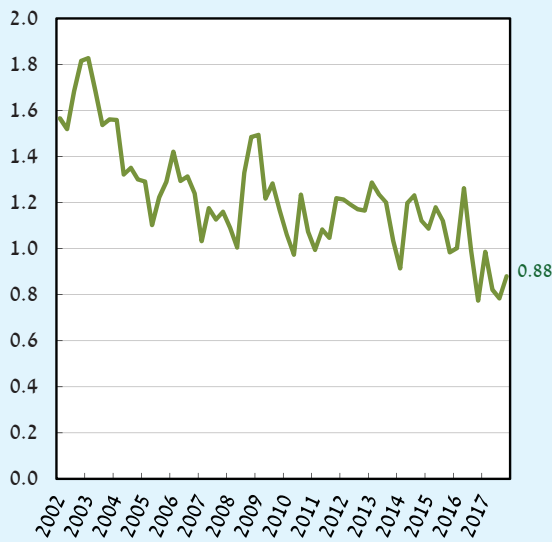
לצד הגורמים המניעים את הבנקים להתמקד בעסקים הקטנים יש לזכור כי בפעילותם של עסקים אלה טמון סיכון אשראי משמעותי, הנובע משיעורי שרידותם הנמוכים. על כך מעידים נתוני הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים: לאחר שלוש שנות פעילות רק 66% מהעסקים הקטנים ממשיכים להתקיים, ושיעור זה ממשיך לרדת, כך שכעבור עשור הוא עומד על כ-35%. את הסיכון שבמתן אשראי לעסקים אלה מעצים העדר מידע איכותי ומבוקר בידי הגוף המלווה על מצבם הפיננסי, התזרימי והניהולי. בניגוד לעסקים גדולים, שדוחותיהם מבוקרים על ידי רואה חשבון, ולעיתים אף מפוקחים על ידי רגולטורים, עסקים קטנים רבים אינם מחויבים בדרישות לדוחות כספיים מבוקרים, ועל כן המידע המתקבל על מצבם הפיננסי מצומצם ומגיע לבנק באיחור.

ב. זמינות האשראי לעסקים קטנים

היקף האשראי לעסקים קטנים במערכת הבנקאית הולך ועולה, ושיעור עלייתו הוא הגבוה ביותר בין כל המגזרים העסקיים (איור 1). בדצמבר 2017 היקף האשראי למגזר זה בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות הסתכם ב-186 מיליארד ש"ח. בעת האחרונה גדל היצע האשראי למגזר זה הן מהמערכת הבנקאית והן מגופים חוץ-בנקאיים. להגדלת היצע האשראי תרמה גם פעילותה של המדינה במסגרת הקרן בערבות המדינה לעסקים

הקושי של חברות קטנות בהשגת מימון יורד

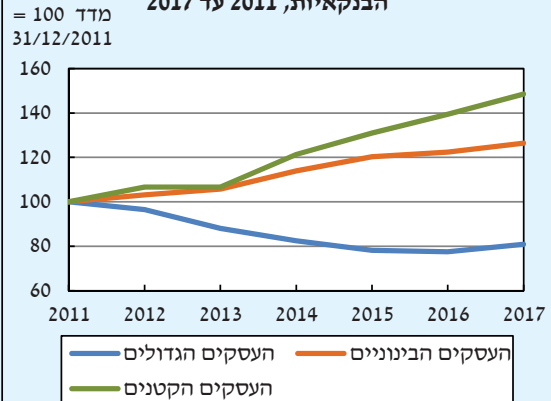
איור 2
קשיי המימון במגזר העסקים הקטנים¹,
2002 עד 2017
(חומרת המגבלה: 0 - אין מגבלה, 1 - קלה, 2 - מתונה, 3 - חמורה, 4 - חמורה במיוחד)

¹ ברבעון האחרון השיבו לשאלה בדבר קשיי מימון 60 חברות בסקר החברות.
המקור: סקר החברות ועיבודי בנק ישראל.

בשנים האחרונות, שיעור הצמיחה באשראי לעסקים הקטנים הוא הגבוה ביותר במגזר העסקי

איור 1
אומדן להתפתחות האשראי^{1,2} במגזרי הפעילות השונים, חמש הקבוצות הבנקאיות, 2011 עד 2017

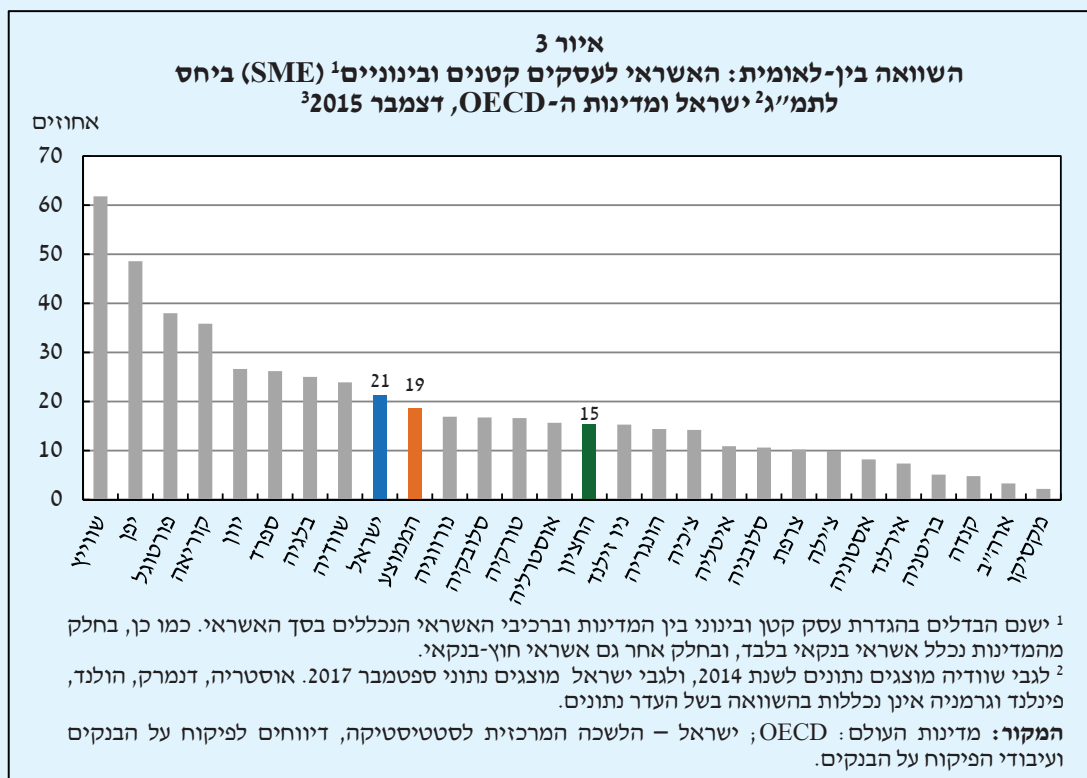
¹ בשנים 2011–2015 מחושבת התפתחות האשראי על בסיס הגדרת מגזרי הפעילות, כפי שהוגדרו על ידי כל אחת מהקבוצות הבנקאיות. שיעור השינוי החל משנת 2016 מחושב על בסיס הגדרת מגזרי הפעילות הפיקוחיים.

² ברבעון הראשון של 2013 סיווגה קבוצת "דיסקונט" מחדש את האשראי למגזרי הפעילות השונים, וברבעון הרביעי של 2014 סיווגה קבוצת "הבינלאומי" מחדש את האשראי למגזרי הפעילות. במהלך 2016 ערכה קבוצת "לאומי" טיוב נתונים, שבמסגרתו סיווגה לקוחות ממגזר העסקים הקטנים והזעירים במגזרי העסקים הגדולים והבינוניים. משום כך עברו הנתונים תקנון.

המקור: דוחות כספיים לציבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

קטנים, בשיתוף המערכת הבנקאית. לאור האמור נראה כי המימון אינו בבחינת מכשול משמעותי לפעילותם של העסקים הקטנים (איור 2). עדות נוספת לכך ניתן למצוא במספר סקרים שנערכו בקרב עסקים קטנים. מהם עולה כי עוצמת הקושי בהשגת מימון לפעילותו של עסק נמוכה מאוד ביחס לקשיים אחרים, כגון תחרות, שיווק, זמינות כוח עבודה וניהול מיומן, מוסר תשלומים ועומס בירוקרטי³. כמו כן עולה מהשוואה בין-לאומית⁴ כי היקף האשראי לעסקים קטנים ובינוניים ביחס לתוצר דומה לממוצע המדינות המפותחות - OECD (איור 3).

שיעור האשראי לעסקים קטנים ובינוניים ביחס לתוצר דומה לממוצע המדינות המפותחות

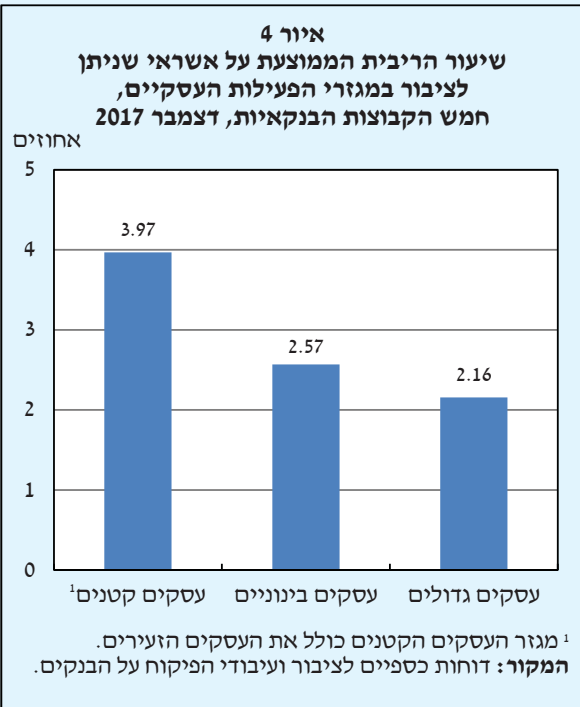
ג. דגשים במתן אשראי לעסקים קטנים – על פי סקירה של הפיקוח על הבנקים

על רקע המיקוד האסטרטגי של המערכת הבנקאית במגזר העסקים הקטנים ולנוכח שיעורי הצמיחה הגבוהים של האשראי למגזר זה בשנים האחרונות ערך הפיקוח על הבנקים, במחצית השנייה של שנת 2017, סקירה רוחבית בנושא מתן אשראי בנקאי לעסקים קטנים. הסקירה התבססה, בין היתר, על נתונים ומסמכים שהתקבלו מהבנקים וכן על דיווחיהם המתקבלים באופן שוטף. היא התמקדה בהיבטים הבאים: הערכת הסיכון המובנה; מדיניות האשראי ותאבון הסיכון של הבנק; והערכת תהליכי ניהול הסיכונים המרכזיים. להערכתנו

³ מנתוני הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים וסקר דעת קהל בקרב בעלי עסקים ועצמאיים (להב - לשכת ארגוני העצמאים והעסקים בישראל), שנערך ע"י "מאגר מוחות - מכון מחקר ויעוץ בינתחומי בע"מ", יולי 2017.

⁴ ראו הערת שוליים באיור 3.

שיעור הריבית למגזר העסקים הקטנים גבוה בהשוואה לשאר המגזר העסקי

תהליכי ניהול הסיכונים במרבית הבנקים מקובלים ותואמים את הפרקטיקות הנהוגות. כמו כן התברר ששיעור הריבית על האשראי לעסקים קטנים גבוה יותר מאשר לשאר המגזר העסקי (איור 4), ושיעור הריבית על האשראי לעסקים קטנים ובינוניים דומה לשיעורי הריבית הממוצעים לעסקים כאלה במדינות המפותחות – OECD (איור 5).

את הפער בשיעורי הריבית הממוצעת בין המגזרים העסקיים השונים ניתן להסביר חלקית בטעמים הבאים:

סיכון אשראי גבוה – מניתוח הנתונים עולה כי איכות האשראי במגזר זה נמוכה בהשוואה לשאר המגזר העסקי, דבר המצביע על סיכון אשראי גבוה יחסית במגזר זה. איכות האשראי נבחנת על פי מספר מדדים מקובלים, ובראשם ההוצאה להפסדי אשראי והמחיקות החשבונאיות נטו כאחוז מיתרת האשראי בתיק. הפסדי האשראי במגזר זה גבוהים יותר מאשר בשאר המגזרים העסקיים, והם אף עלו

רמת הריבית לעסקים קטנים ובינוניים בישראל דומה לרמה הממוצעת במדינות המפותחות

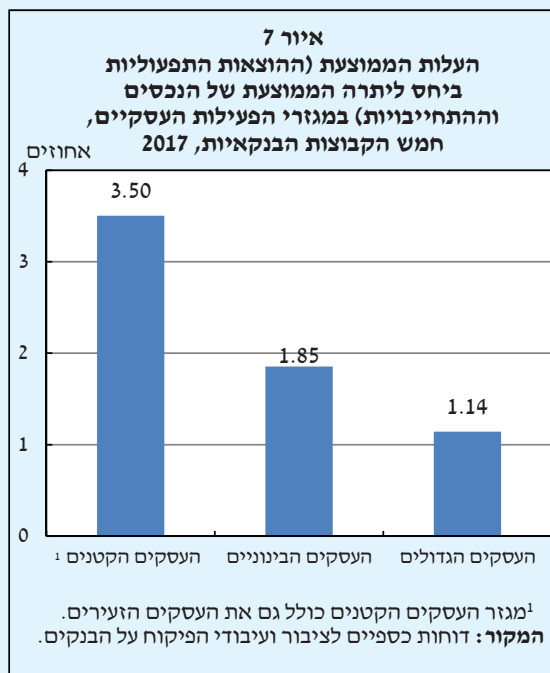
משמעותית בשנה הנסקרת – מ-0.37% מיתרת התיק ל-0.6% – בעוד ששאר המגזרים העסקיים אף רשמו הכנסה מגביית חובות בשנתיים האחרונות (איור 6).

גידול הסיכון בתיק האשראי למגזר העסקים הקטנים בעת האחרונה, שהתבטא בהרעת מדדי האיכות האמורים, מגביר את ההסתברות להפסדים בגין אשראי זה. הצורך לפצות על הסיכון הגלום ועל הפסדים פוטנציאליים אלו הוא אחד הגורמים לשיעור הריבית הממוצע הגבוה במגזר זה. מהסקירה שערך הפיקוח עולה כי הבנקים ערים למגמת ההרעה במדדי איכות האשראי ומקיימים תהליכים שונים שנועדו לניטור תיק האשראי ולהבטחת איכותו. לנוכח השיעור המשמעותי של צמיחת האשראי במגזר זה, ובראייה צופה פני עתיד, הבנקים נדרשים להמשיך ולחזק את תהליכי הניטור והבקרה אחריו.

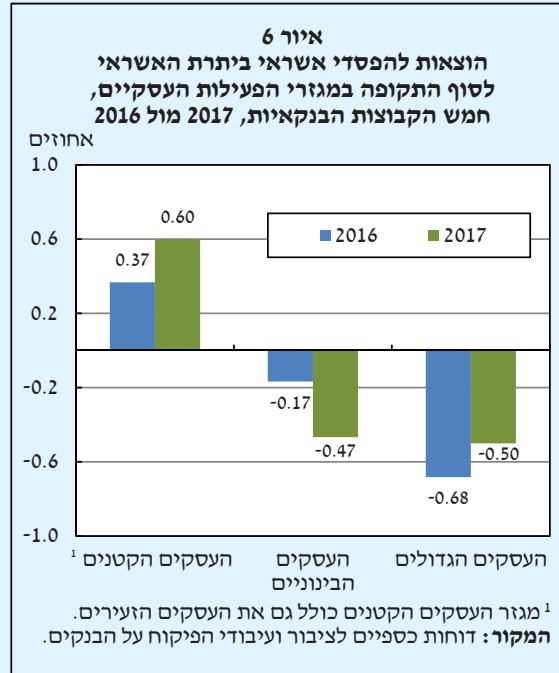
הוצאות תפעוליות גבוהות – מגזר העסקים הקטנים הוא מגזר עתיר פעילות בנקאית: הפקדות מרובות של מזומנים, נוכחות תכופה בסניפים, וצורך בניטור שוטף אינטנסיבי כחלק מניהול סיכון האשראי. תמיכה בפעילות הבנקאית של לקוחות אלו כרוכה בהחזקת מערך סניפים גדול בפריסה גאוגרפית רחבה, ובכלל זה תשתיות פיזיות ואנושיות רבות. הדבר משית על הבנקים עלויות תפעול גבוהות משמעותית מאשר במגזרי העסקים הגדולים והבינוניים, אשר בהם מספר הלקוחות מצומצם יותר ופעילותם מרוכזת במוקדי שירות מעטים יחסית (איור 7).

ההבדל בעלות הממוצעת בין המגזרים, כפי שמוצג באיור 7, מסביר חלקית את פערי הריביות בין המגזרים השונים.

**תמיכה בפעילות העסקית של מגזר העסקים הקטנים
כרוכה בהוצאות תפעוליות גבוהות**

**סיכון האשראי במגזר העסקים הקטנים גבוה מאשר
בשאר המגזר העסקי, והוא אף הולך ועולה**

מאפייני הפעילות הבנקאית – הסבר נוסף לפער הריבית הממוצעת בין המגזרים טמון במאפייני הפעילות של העסקים הקטנים מול המערכת הבנקאית. עסקים קטנים נוטים לרוב לנהל את פעילותם הבנקאית בבנק יחיד ובסניף הנגיש להם. על כן, ולשם נוחות, לקוחות אלו מעדיפים ליטול את האשראי בבנק שבו הם מנהלים את פעילותם השוטפת, גם אם ייתכן שזה היה ניתן בעלות נמוכה יותר בבנקים אחרים אך רחוקים יותר. זאת ועוד, מתברר כי נטילת האשראי בבנק שבו הלקוח אינו מנהל את פעילותו השוטפת לא בהכרח תיטיב עמו במחיר, שכן העדר מידע על איתנותו הפיננסית ועל מוסר התשלומים שלו גורם לאותו בנק לתמחר את האשראי הניתן לו במחיר ההולם את הסיכון העודף הנובע מהעדר המידע.

ד. צעדי הפיקוח על הבנקים להקלת פעילותם של העסקים הקטנים

הפיקוח על הבנקים נקט בשנים האחרונות מספר צעדים שמטרתם להקל על פעילותם של העסקים הקטנים. צעדים אלו (ואחרים) צפויים לסייע לעסקים הקטנים במיקוח מול הבנקים בפעילותם השוטפת וכן בעת העמדת האשראי, ובכך להפחית את העלויות המושגות עליהם מצד המערכת הבנקאית. בין הצעדים שנקטו:

- בתחום הסליקה והתשלומים נקבע מתווה להפחתת שיעור העמלה הצולבת מ-0.7% ל-0.5% עד שנת 2023. הפחתה זו צפויה להמשיך ולהקטין את העמלה שמשלם בית העסק בגין עסקאות המבוצעות באמצעות כרטיסי אשראי. בעקבות הקלות שקידם הפיקוח ניתן כיום להחליף סולק בקלות רבה ובזמן קצר, ואפילו באופן מקוון. בכל שנה 10% מהעסקים מחליפים סולק.
 - בניית תעריפון ומסלול עמלות מותאם לעסקים קטנים בעלויות מופחתות היא צעד נוסף שהפיקוח על הבנקים קידם בשנים האחרונות. בעקבות הצטרפות נמוכה של עסקים קטנים למסלול העמלות המופחתות ב-2017 הוציא הפיקוח הוראה המחייבת את הבנקים לאתר עסקים קטנים שהצטרפותם למסלול זה צפויה להוזיל את העלויות של ניהול חשבונם, לפנות אליהם וליידע אותם על כך.
 - הפיקוח על הבנקים מעודד את הבנקים לפתח ולהטמיע אמצעים דיגיטליים הצפויים להקל על התנהלותם הפיננסית של הלקוחות. הפיקוח סבור כי בהתקיים תנאים נוספים, העמקת השימוש באמצעים דיגיטליים צפויה להביא להוזלת השירות לציבור הלקוחות. אנו רואים שהבנקים אכן החלו לחזק את הכלים הדיגיטליים והישירים שהם מציעים לעסקים קטנים לשם הקלה על ניהול החשבון – אתר ייעודי לעסקים קטנים, יכולת להפקיד ממסרים בדרך פשוטה ומהירה ועוד. הנתונים שבידי הפיקוח מלמדים שהטמעת כלים דיגיטליים בפעילות מול עסקים קטנים הולכת וגוברת, אולם היא נמוכה מהטמעתם בפעילות הבנקים מול משקי הבית.
 - הפיקוח פועל להקטנת פערי המידע שבין העסקים הקטנים לבנקים, בין היתר על ידי הקמת מאגר מרכזי לשיתוף נתוני אשראי, שבו ייכללו חלק מנתוני האשראי לעסקים הקטנים, וכן על ידי קידום יוזמות שונות לפתיחת ממשקים ומעבר ל"בנקאות פתוחה" מבוססת API.
 - תעודת זהות בנקאית המותאמת למאפייני פעילותם של העסקים הקטנים.
- כחלק מהמיקוד אסטרטגי של המערכת הבנקאית במגזר העסקים הקטנים פעלו הבנקים בשנים האחרונות לקידום העסקים האלה ותמיכה בהם. הם חיזקו את המערכים לפעילות מול מגזר זה על ידי פיתוח מודלי אשראי ייעודיים, הכוללים דירוג סיכון ייעודי לכל עסק קטן על בסיס פרמטרים שונים – ביניהם ענף הפעילות; מאפייני פעילות העסק, כגון המכירות והצמיחה ומדדים להתנהלותו בחשבון הבנק; בניית תוכנית הדרכה להכשרת העובדים לטיפול יעיל ומקצועי בעסקים קטנים. מרבית הבנקים אף מקיימים הדרכות וסדנאות לעסקים קטנים, שנועדו לתת להם כלים להתנהלות פיננסית נכונה. כן שמים הבנקים דגש בפיתוח מוצרים ושירותים המותאמים למגזר זה, לרבות אמצעים דיגיטליים.

תיבה א'-2: השתתפות משקי הבית בשוק ההלוואות ופגיעותם הפיננסית:

ניתוח על יסוד סקר משקי הבית לשנת 2016

- סקר משקי הבית שעורכת הלמ"ס מאפשר לנתח את מאפייניהם של משקי הבית שנוטלים הלוואות, שכן לצד מידע על חובם הסקר כולל בין השאר מידע על הכנסתם, גודלם והשכלתם. נתונים אלו מאפשרים לבחון לא רק את הממוצע באוכלוסייה אלא גם בפלחיה השונים, וכך להעריך באופן מדויק יותר את המינוף של משקי הבית ואת הסיכונים הפוטנציאליים שנשקפים הן להם עצמם והן למערכת הפיננסית. התבססות על נתוני סקרים בניתוח המינוף של משקי הבית הפכה למתודולוגיה מקובלת ונכנסה לשימוש נרחב בעולם.
- הסקר מעלה כי לכמחצית ממשקי הבית (47%) יש הלוואות: ל-31% יש הלוואות צרכניות¹; ולכ-28% יש הלוואות לדירה, מתוכם לכ-40% יש גם הלוואות צרכניות.
- מהסקר עולה כי משקי הבית שהכנסותיהם נמוכות (עשירונים 1–4) תופסים בחוב חלק גבוה מאשר בגוש האירו.
- מבין משקי הבית שנטלו הלוואות כ-15% (כ-7% מהאוכלוסייה) נחשבים לפגיעים פיננסית, כלומר בעלי הסתברות גבוהה להתקשות בתשלום החוב.
- אומנם הניתוח מצא כי אם משקי בית אלו ייקלעו לכשל הדבר ישפיע רק במידה מוגבלת על הפסדי האשראי הפוטנציאליים של המערכת הבנקאית, אולם מצבם עלול לסכן אותם עצמם, ולכן חשוב להגביר בציבור את המודעות הפיננסית במטרה להבטיח שהצרכנים מבינים את מצבם הפיננסי וצורכים אשראי רק בהתאם ליכולתם.
- נמצא כי לווים שנטלו הלוואה ממקור חוץ-בנקאי (חברת ביטוח, חברת כרטיסי אשראי, ליסינג מימוני, גוף פרטי, אגודות, גמ"ח) מתאפיינים בסיכון אשראי גבוה מהותית מלווים שנטלו הלוואה מבנק בלבד, וייתכן שהם פנו למקורות אלה מפני שהמערכת הבנקאית סירבה להעמיד להם אשראי.
- מקורות אשראי חוץ-בנקאיים מגדילים את היצע האשראי לציבור ומגבירים את התחרות על הלקוחות. אולם כיום חסר למלווים (בכללם הבנקים) מידע על כלל החוב של משקי הבית, והדבר עלול להוביל למינוף גבוה בקרב חלק מהם ולהערכת חסר של סיכון האשראי. כדי להתמודד עם קושי זה וכדי להגביר את התחרות בשוק האשראי הקמעונאי פועל בנק ישראל להקמת מאגר מרכזי לנתוני אשראי, והפיקוח על הבנקים פועל יחד עם רשות שוק ההון במטרה לגבש סטנדרט רגולטורי אחיד לתחום האשראי למשקי הבית.

א. הקדמה

האשראי למשקי הבית התרחב מהר בעשור האחרון – בכ-9% לשנה בממוצע – על רקע סביבת הריבית הנמוכה, העלייה במחירי הדירות והגידול בצריכה הפרטית.

התרחבות זו מציבה, בישראל כמו בעולם, אתגרים שנוגעים לסיכון אשראי, מינוף יתר ויציבות פיננסית של משקי הבית ושל המשק בכללותו, בפרט אם יתממשו תרחישים שבהם הריבית תעלה, האבטלה תעלה ומחירי הדירות ירדו. לכן הפיקוח על הבנקים עוקב אחר ההתפתחויות בתחום האשראי הצרכני.

לאורך השנים התבססה אמידת הסיכונים על נתונים מצרפיים. הנתונים המצרפיים מספקים מידע על רמת הסיכון הממוצעת, והם מעלים כי ממוצעי החוב והמינוף של משקי הבית בישראל דומים לממוצעים בעולם. אולם

¹ לא כולל משיכות יתר בבנק ("מינוס" בחשבון), בשל היעדר מידע. בשנת 2016 היוו משיכות היתר כ-10% מהאשראי הצרכני הבנקאי. מניתוח הסקר עולה כי 27% ממשקי הבית נמצאו "במינוס" לכל אורך השנה האחרונה. כמו כן נמצא כי 6% ממשקי הבית נמצאו "במינוס" לכל אורך השנה האחרונה ולא נטלו הלוואה כלשהי (לדירה או צרכנית).

בשנים האחרונות, ובייחוד לאחר המשבר הפיננסי של 2008, התחדדה ההבנה שנתונים מצרפיים אינם מאפשרים להעריך כיאות את המינוף והפגיעות הפיננסיות של משקי הבית: הם אינם מספקים מידע על התפלגות החוב בין קבוצות האוכלוסייה ועל הקשר בין סוגי החוב והמאפיינים של משקי הבית, ולפיכך מאפשרים הערכות חלקיות בלבד. לכן מדינות רבות הרחיבו בשנים האחרונות את הסקרים הנערכים בקרב משקי בית, וכיום הם כוללים גם מידע רב על החוב של המשיבים (עם הדוגמאות העיקריות נמנה סקר ההוצאות וההכנסות של גוש האירו, HFCS²). הערכת המינוף והפגיעות הפיננסיות של משקי הבית באמצעות סקרים שמספקים מידע ברמת הפרט הפכה כתוצאה מכך למתודולוגיה מקובלת מאוד ונכנסה לשימוש נרחב בעולם.

סקר "משקי הבית בישראל – ארוך טווח" שהלמ"ס עורכת מאפשר ליישם מתודולוגיה זו בישראל. הסקר מספק נתונים פרטניים על החוב של משקי הבית מקבוצות האוכלוסייה השונות, ובפרט על מאפייניהן הפיננסיים והדמוגרפיים. בעזרת הנתונים הללו ניתן להעריך באופן מדויק יותר את המינוף של קבוצות שונות מאוכלוסיית משקי הבית ואת הסיכונים הפוטנציאליים ששקפים הן למשקי הבית עצמם והן למערכת הפיננסית בישראל, וכן לבחון את התמונה המתקבלת בהשוואה למצב באירופה.

ב. מסד הנתונים

"משקי הבית בישראל – ארוך טווח" הוא סקר חדש שהלמ"ס עורכת החל מ-2012 בשיתוף בנק ישראל, המוסד לביטוח לאומי, משרד האוצר ומשרד החינוך. הסקר נועד לבחון ולתעד תהליכים שעוברים על משקי הבית בתחומים כמו הרֶכֶב משק הבית, השכלה, תעסוקה, הכנסה ובריאות. נוסף לכך הוא חוקר את התנהלותם הפיננסית של משקי הבית בעזרת משתנים פיננסיים כמו הלוואות לדיר או הלוואות צרכניות, היתרה לסילוק, מקור ההלוואות, ההכנסה ברוטו, רמת החיסכון ומשיכת היתר בחשבון הבנק. תחום זה נחקר באופן מחזורי אחת לכמה שנים, והוא נחקר לראשונה ב-2013 ובשנית ב-2016³.

הניתוח להלן מבוסס על הסקר שנערך בשנת 2016. הסקר עוקב אחר מדגם קבוע ובו 4,180 משקי בית שמייצגים את כלל אוכלוסיית ישראל. לאחר שניכינו ממנו תצפיות חריגות נותרו בניתוח 3,859 משקי בית⁴. מתוכם התמקדנו במאפייניהם של 1,756 משקי בית שיש להם חוב כלשהו (לדיר או צרכני).

ג. מאפייניהם של משקי הבית שנטלו הלוואות

מניתוח הסקר עולה כי ל-47% ממשקי הבית יש הלוואה⁵ כלשהי. ל-31% מהם יש הלוואה צרכנית; ולכ-28% יש הלוואה לדיר, מתוכם לכ-40% יש גם הלוואה צרכנית (איור 1)⁶.

כאשר מתמקדים במשקי הבית שיש להם הלוואה ובוחרים אותם לפי רמת ההכנסה, מוצאים כי שיעורם נמוך בחמישוני ההכנסה התחתונים⁷, אוכלוסייה שמתאפיינת בסיכון אשראי גבוה. הדבר תקף במיוחד לגבי החוב לדיר: שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה לדיר עולה עם העלייה ברמת ההכנסה; בשעה שהם מהווים 15% ממשקי הבית

² HFCS) Household Finance and Consumption Survey (אוסף נתונים על הצריכה והמאפיינים הפיננסיים של משקי הבית בגוש האירו. נוסף לכך הסקר מספק נתונים ברמת המדינה על המדינות החברות בגוש וכן על הונגריה ופולין.

³ יש להעיר כי הסקר מהווה מדגם מייצג של האוכלוסייה בישראל ולא דווקא של אוכלוסיית בעלי החוב. הניתוח התבסס גם על נתונים שאינם כוללים בסקר והתקבלו מאמידה שערךנו, ביניהם הריבית, התקופה לפירעון וגובה החוזר החודשי.

⁴ בסך הכול ניכנו מהמדגם 321 תצפיות חריגות.

⁵ בניתוח נכללו הלוואות מבנקים, חברות כרטיסי אשראי, חברות ביטוח או גוף פיננסי שמנהל חיסכון פיננסי, ועד עובדים, ליסינג מימוני, גוף פרטי, אגודות וגמ"ח. לא נכללו משיכות יתר ("מינוס" בחשבון), בשל היעדר מידע.

⁶ נתוני הסקר אינם כוללים מידע על המועד שההלוואות ניטלו בו. לכן לא ניתן לדעת אם ההלוואה הצרכנית ניטלה במקביל להלוואה לדיר במטרה להשלים את ההון העצמי.

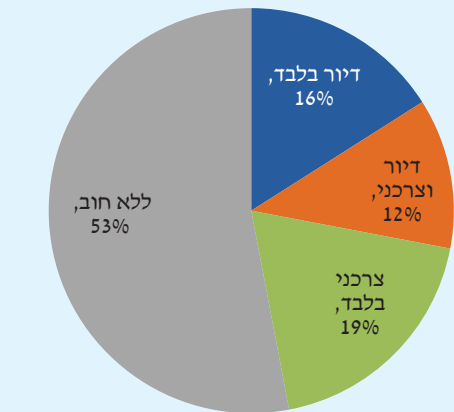
⁷ החלוקה לחמישוני ההכנסה התבססה על סך ההכנסות החודשיות ברוטו (כולל קצבאות) של משק הבית. השתמשנו במתודולוגיה דומה למתודולוגיה המשמשת את HFCS, על מנת שנוכל להשוות בין ישראל לאירופה.

בשני החמישונים התחתונים, בחמישון העליון הם מהווים 48%. הדבר נובע בין היתר מכך שלמרבית משקי הבית בחמישון ההכנסה התחתון אין בעלות על דירה ולכן אין להם הלוואה לדיר. אשר להלוואות הצרכניות, ההכנסה אינה משפיעה באופן אחיד על נטילתן. שיעור הנוטלים אותן נמוך בחמישון ההכנסה התחתון שכן משקי בית אלו מתקשים לקבל אשראי בשל סיכון אשראי גבוה, בדומה למצב במדינות אחרות בעולם (IMF, 2017); בחמישונים הבאים שיעורם עולה עם ההכנסה, ואילו בחמישון העליון שיעורם נמוך, כנראה מפני שמשקי בית אלה בדרך כלל אינם זקוקים להלוואות צרכניות (איור 2).

כאשר משווים את ישראל לגוש האירו מוצאים כי שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה בישראל גבוה מעט יותר בכל סוגי ההלוואות (איורים 3–5)⁸. **שיעור בעלי הלוואות בעשירוני ההכנסה הנמוכים גבוה מהשיעור באירופה**, בשעה שבעשירוני ההכנסה הגבוהים השיעור דומה (איור 6). מחד גיסא זהו ממצא חיובי, שכן הוא מעיד כי האוכלוסיות החלשות אינן מודרות משוק האשראי אף כי הן מתאפיינות בסיכון אשראי גבוה. מאידך גיסא,

לכמחצית ממשקי הבית יש הלוואה, ולחלק משמעותי יש הלוואה לדיר לצד הלוואה צרכנית

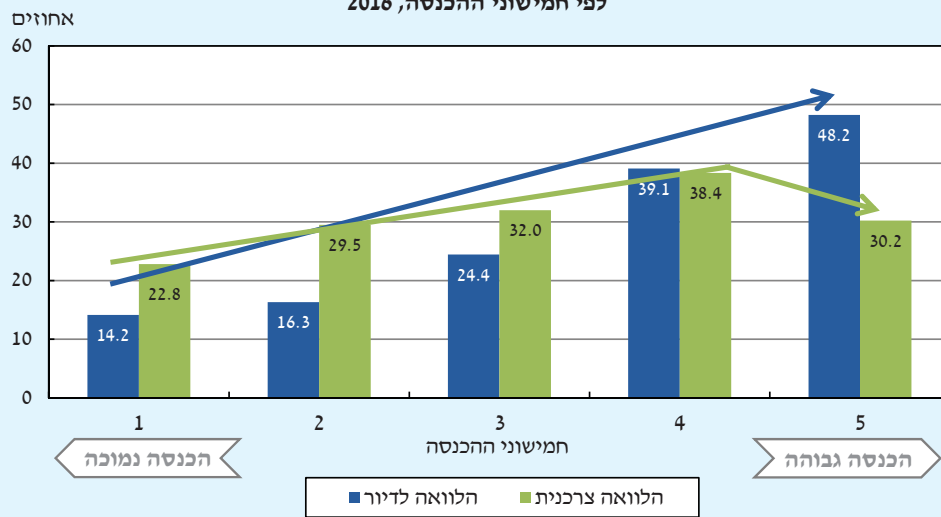
איור 1
התפלגות משקי הבית לפי מצב החוב וסוגו, 2016

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

עלייה בהכנסה מאפשרת להגדיל הן את החוב הצרכני והן את החוב לדיר. בשעה שעד החמישון הרביעי משקי הבית מגדילים את שני סוגי החוב, בחמישון העליון הם מגדילים רק את החוב לדיר, ככל הנראה מפני שהם זקוקים פחות לחוב צרכני

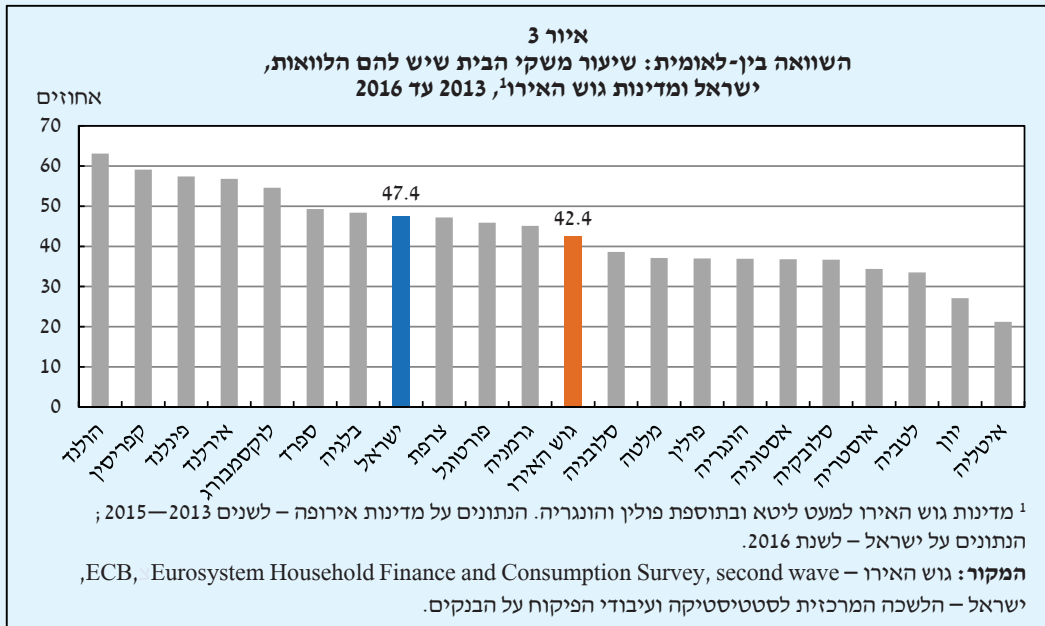
איור 2
שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה צרכנית והלוואה לדיר, לפי חמישוני ההכנסה, 2016

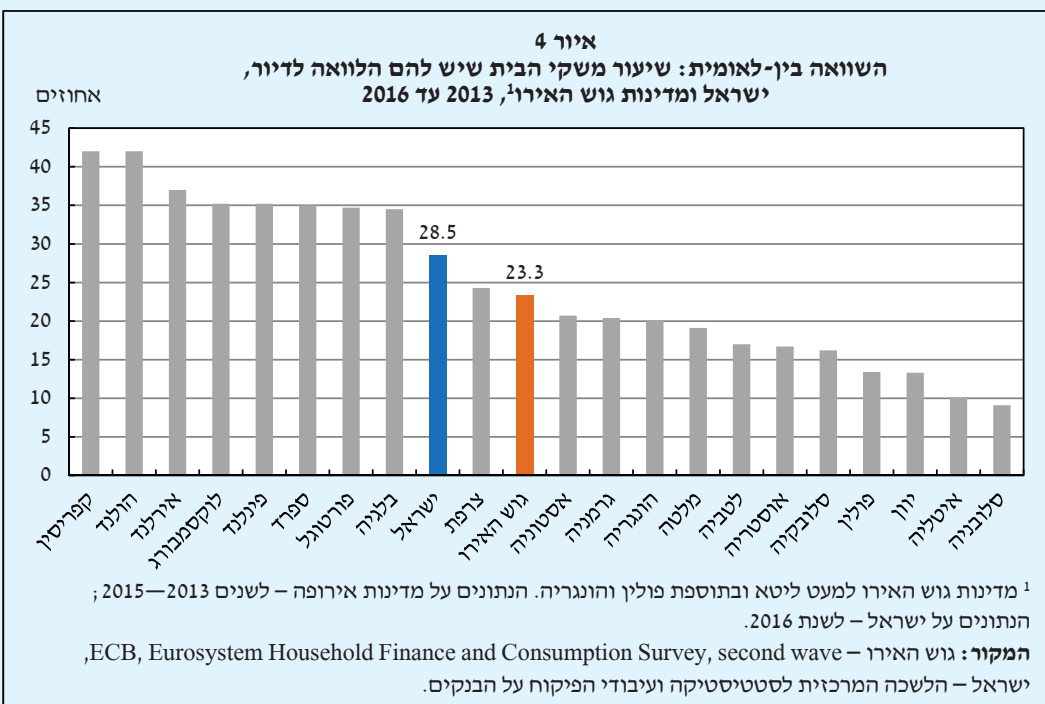
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

⁸ להבדיל מישראל, במרבית מדינות אירופה האשראי הצרכני כולל גם משיכות יתר.

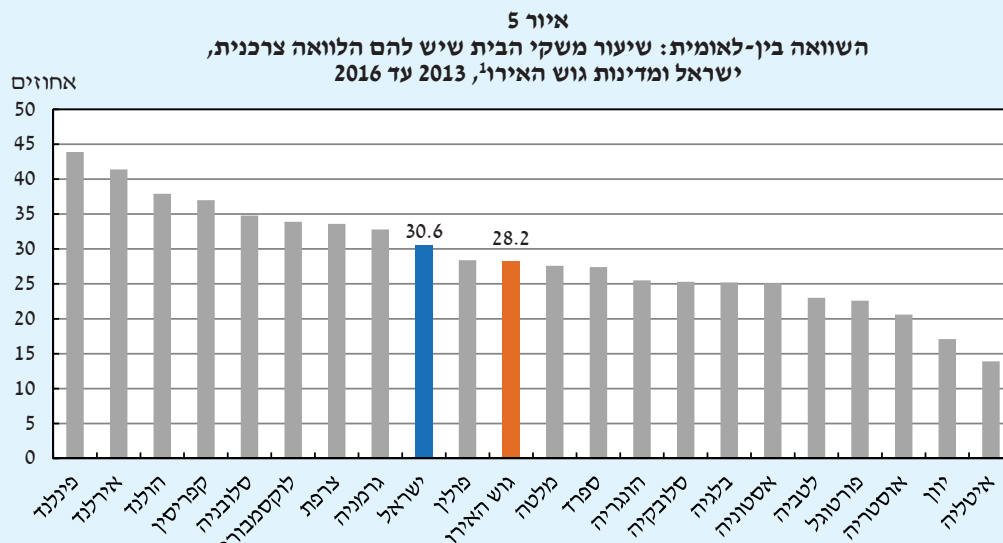
שיעור משקי הבית שיש להם הלוואות גבוה במעט מהממוצע בגוש האירו

שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה לדיור גבוה במעט מהממוצע בגוש האירו

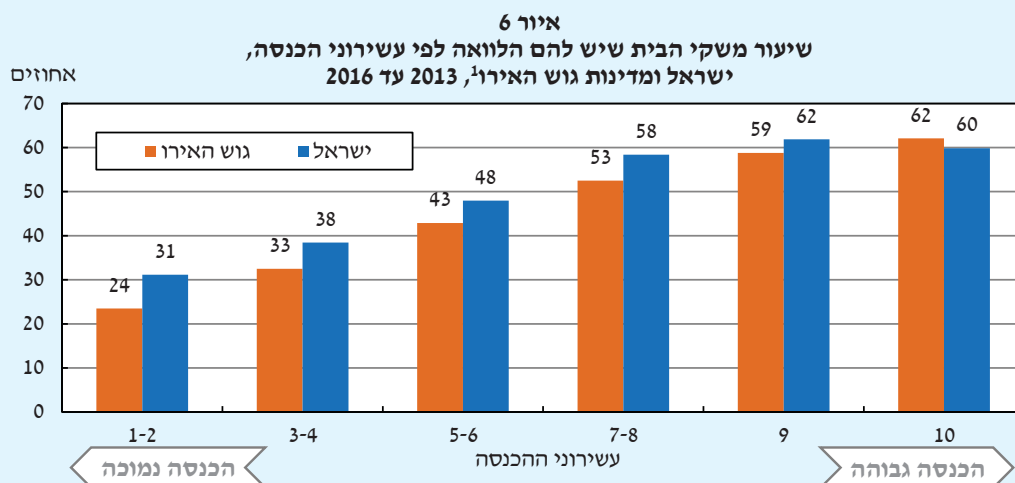

שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה צרכנית גבוה במעט מהממוצע בגוש האירו

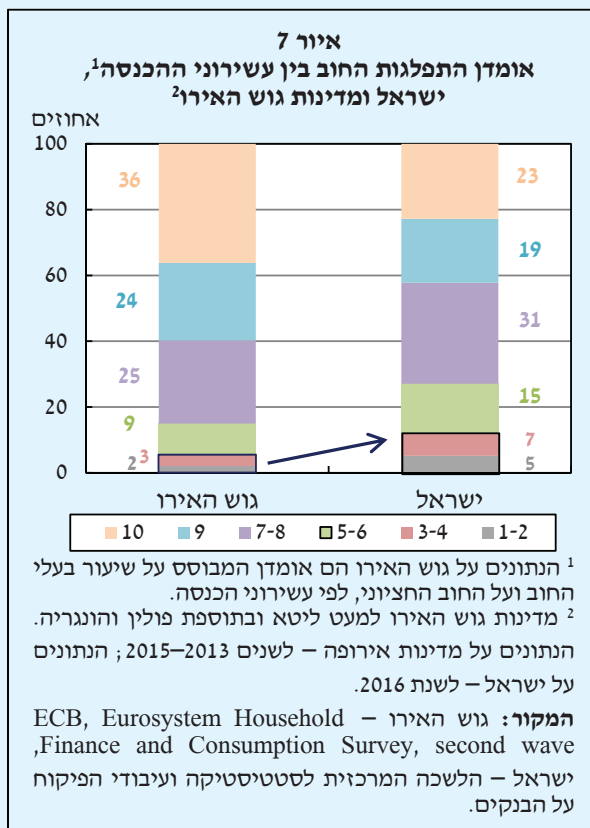
¹ מדינות גוש האירו למעט ליטא ובתוספת פולין והונגריה. הנתונים על מדינות אירופה – לשנים 2013–2015; הנתונים על ישראל – לשנת 2016.
המקור: גוש האירו – ECB, Eurosystem Household Finance and Consumption Survey, second wave; ישראל – הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

בעשירונים הנמוכים שיעור משקי הבית שיש להם הלוואה גבוה מאשר בגוש האירו, ואילו בעשירון העליון הוא נמוך מאשר בגוש האירו

¹ מדינות גוש האירו למעט ליטא ובתוספת פולין והונגריה. הנתונים על מדינות אירופה – לשנים 2013–2015; הנתונים על ישראל – לשנת 2016.
המקור: גוש האירו – ECB, Eurosystem Household Finance and Consumption Survey, second wave;

שיעור החוב שמחזיקים העשירונים הנמוכים גבוה מאשר בגוש האירו

ייתכן שנטל חוב זה אינו מתאים למאפייניהם של משקי בית בעלי הכנסות נמוכות ואינו עולה בקנה אחד עם טובתם ויכולות הפירעון שלהם. הבדלים אלו בין ישראל לאירופה משתקפים בהתפלגות של סך החוב לפי ההכנסה: **שיעור החוב שמחזיקים ארבעת עשירונים ההכנסה התחתונים בישראל גבוה משיעורו באירופה – 12% לעומת 5%, בהתאמה (איור 7).** מצב זה עלול לחשוף את המערכת הפיננסית לסיכון בגין לוויס אלה, אולם מאחר שהם תופסים חלק קטן בסך החוב יש להם השפעה מוגבלת על הפסדי האשראי הפוטנציאליים של המערכת הבנקאית. לעומת זאת, נטל חוב גבוה עלול לסכן את משקי הבית עצמם ולכן חשוב להעניק לציבור חינוך פיננסי כדי להבטיח שהצרכנים מבינים את מצבם הפיננסי וצורכים אשראי בהתאם ליכולתם.

שיעור משקי הבית שיש להם הלוואות עולה עם הגיל ומגיע לשיא (64%) בגילים 45–54. לאחר מכן הוא יורד, והוא הדין בהיקף החוב (היתרה לסילוק), ככל הנראה מאחר שרבים ממשקי בית אלה כבר סילקו חלק ניכר מהחוב המקורי או אף את כולו. כמו כן נמצא כי שיעור בעלי ההלוואות (מכל הסוגים) בקרב משקי בית שיש בהם ילדים גבוה משמעותית משיעורם בקרב משקי בית ללא ילדים – 64% לעומת 34%, בהתאמה.

במגזר החרדי⁹ שיעורם של משקי הבית שיש להם הלוואות גבוה משיעורם באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית: כ-66% לעומת כמחצית, בהתאמה. פער זה ניכר

הן בהלוואות הצרכניות והן בהלוואות לדירה. מעל ל-40% ממשקי הבית החרדיים שנטלו הלוואה צרכנית נשענו על גמ"ח, אם באופן בלעדי ואם נוסף לבנק¹⁰.

קיימים הבדלים מהותיים בשיעור בעלי ההלוואות בין המגזרים הערבי והיהודי, בפרט כאשר מבחינים בין סוגי ההלוואות. **נוטלי המשכנתאות מהווים 8% מהמגזר הערבי ו-32% מהמגזר היהודי. אולם נוטלי ההלוואות הצרכניות מהווים 40% ממשקי הבית הערביים ו-29% ממשקי הבית היהודיים.** השיעור הגבוה של נוטלי האשראי הצרכני במגזר הערבי נובע מכך שהם מתקשים למשכן את הנכס שבעלותם ולכן לקבל הלוואה לדירה¹¹.

ל-79% מבעלי ההלוואות יש הלוואות בנקאיות בלבד, ל-13% מהם יש הלוואות בנקאיות לצד הלוואות ממקור אחר, ו-8% התבססו על מקורות מימון חוץ-בנקאיים¹² בלבד (איור 8).

⁹ בסקר מתבקשים הנדגמים היהודים להשיב על השאלה אם הם רואים בעצמם: (1) חרדים (2) דתיים (3) מסורתיים, דתיים (4) מסורתיים, לא כל כך דתיים, (5) לא דתיים, חילונים.

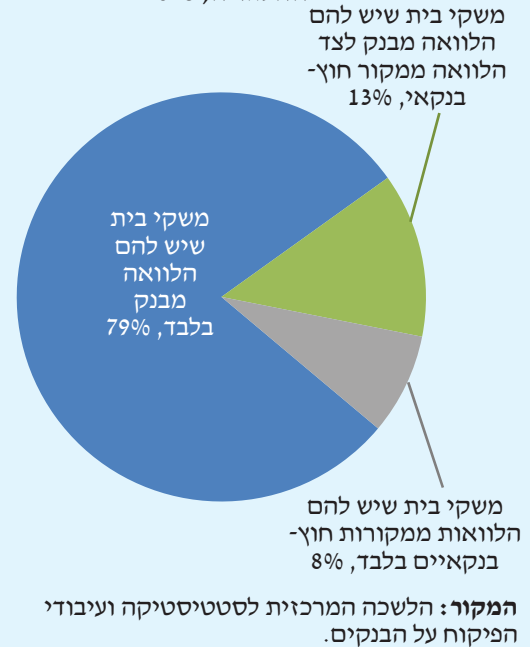
¹⁰ מבין משקי הבית החרדיים שנטלו הלוואה צרכנית כשני שלישים נטלו אותה מבנק, לעומת 93% מבין משקי הבית היהודיים שאינם חרדים.

¹¹ ראו בנק ישראל (2017), "ניתוח שוק המשכנתאות ללווים מהמגזר הערבי על רקע הכשלים המבניים בתחום הדירה במגזר זה", הודעה לעיתונות מה-21 בנובמבר.

¹² חברת ביטוח או גוף פיננסי שמנהל חיסכון פיננסי, ועד עובדים, חברת כרטיסי אשראי, ליסינג מימוני או מקור אחר-פרטי, אגודות, גמ"ח.

מרבית משקי הבית נוטלים הלוואות מבנק

איור 8
התפלגות משקי הבית לפי מקור
ההלוואה, 2016

מקורות האשראי החוץ-בנקאיים מגדילים את היצע האשראי למשקי הבית, עשויים לתמוך בהגברת התחרות, ובמקרים מסוימים אף מאפשרים להסיר מגבלות אשראי. מנגד, לגופים אלו (וגם לבנקים) חסר מידע על כלל החוב של משק הבית, והדבר עלול להוביל למתן אשראי שמתאפיין ברמת סיכון גבוהה בשל נטל חוב גבוה. כדי להתמודד עם קושי זה, וכדי להגביר את התחרות בשוק האשראי הקמעונאי, נחקק ב-2016 חוק נתוני אשראי-התשע"ו. במסגרתו נקבע כי בנק ישראל יקים ויתפעל מאגר נתוני אשראי, וזה ירכז מידע על היסטוריית האשראי שמשקי הבית והעסקים הקטנים קיבלו מהגופים נותני האשראי במשק (שהחוק מחייבם לדווח למאגר). צפוי כי המאגר יקום עד תחילת 2019. נוסף לכך הפיקוח על הבנקים משתף פעולה עם רשות שוק ההון כדי לגבש סטנדרט רגולטורי אחיד בתחום האשראי למשקי הבית, במטרה להבטיח כי ההלוואות שמציעים הגופים המלווים תואמות את החוב הכולל של הלקוח ואת יכולתו להחזיר את כלל ההלוואות שנטל.

ד. הפגיעות הפיננסיות של קבוצות שונות באוכלוסיית משקי הבית שיש להם חוב

על מנת לזהות את משקי הבית המתאפיינים בפגיעות

פיננסית השתמשנו בשלושה מדדים מקובלים לזיהוי חבות יתר של משקי בית (Over Indebtedness): (1) Debt service to income > 40% (תשלום החוב החודשי ביחס להכנסה) – סך החזרי החוב החודשיים של משק הבית ביחס להכנסתו החודשית ברוטו¹³. (2) Debt to income ratio > 350% (החוב ביחס להכנסה השנתית) – סך ההתחייבויות של משק הבית ביחס לסך הכנסותיו השנתיות¹⁴. (3) Financial Margin (המרווח הפיננסי של משק הבית)¹⁵ – מדד זה משלב את כושר הפירעון של משק הבית ואת הנזילות שלו; הוא בודק מהו התזרים העומד לרשות משק הבית לאחר תשלום החוב והוצאות המחיה, ומניח כי תזרים שלילי פירושו שמשק הבית יתקשה לשלם את החוב וככל הנראה ייקלע לכשל¹⁶.

מהניתוח עולה כי שיעור משקי הבית הפגיעים פיננסית בישראל דומה לשיעורם בגוש האירו: לפי היחס בין התשלום החודשי להכנסה השיעורים עומדים על 15% ו-16% (Ampudia et al., 2016), בהתאמה; ולפי היחס בין

¹³ המדד משקף את יכולתו של משק בית לשלם את החוב בזמן והוא מתמקד בטווח הקצר.

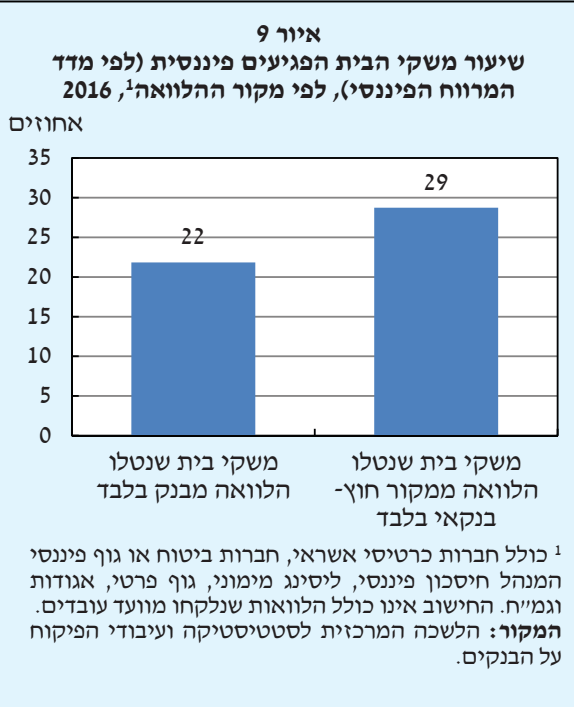
¹⁴ היחס מודד כמה שנים צריך משק הבית לייצר הכנסה על מנת לשלם את כל החוב.

¹⁵ המרווח הפיננסי של משק הבית מחושב כך:
$$FM_i = I_i - T_i - DP_i - BLC_i + \frac{LIQ_i}{M}$$

כאשר I_i – ההכנסה ברוטו של משק הבית, T_i – המיסים, DP_i – תשלומי החוב, BLC_i – עלות המחיה הבסיסית לנפש סטנדרטית, LIQ_i – סך הנכסים הנזילים, M – מספר החודשים שהנכסים הנזילים יכולים לשרת את החוב; במחקר זה הנחנו שהוא עומד על 6.

¹⁶ מדד זה משמש אומדן לכשל של משקי בית במחקרים רבים שנערכו בעולם, בפרט בבנקים מרכזיים, ועסקו בהערכת הפגיעות הפיננסיות של משקי בית (Ampudia et al. 2016; Bettocchi et al. 2016; Leika and Marchettini 2017).

**לוויים שנטלו אשראי ממקור חוץ-בנקאי
מתאפיינים בסיכון אשראי גבוה יותר מלוויים
שנטלו אשראי מבנק**

החוב להכנסה השנתית – על 11% ו-16%¹⁷ (Ampudia et al., 2016). לפי המרווח הפיננסי של משק הבית השיעור בישראל עומד על 20%, ואין נתונים בני השוואה על גוש האיר.

משקי בית שהכנסותיהם נמוכות מתאפיינים בפגיעות גבוהה, וממצא זה דומה לממצאים באירופה. שיעור משקי הבית הפגיעים בחמישון ההכנסה התחתון עומד על 32% לפי היחס בין ההחזר החודשי להכנסה ועל 22% לפי היחס בין החוב להכנסה, ובאירופה הוא עומד על 40% ו-30% בהתאמה (ECB, 2016). כמו כן נמצא כי **משקי הבית שנטלו הלוואות ממקורות חוץ-בנקאיים (חברות ביטוח או גוף פיננסי שמנהל חיסכון פיננסי, חברת כרטיסי אשראי, ליסינג מימוני, גוף פרטי, אגודות וגמ"ח) פגיעים יותר ממשקי בית שנטלו הלוואה מבנק בלבד.** לפי המרווח הפיננסי של משק הבית משקי הבית הפגיעים מהווים 29% ממשקי הבית שנטלו הלוואה ממקור חוץ-בנקאי ו-22% מבין אלה שנטלו הלוואה מבנק בלבד (איור 9).

כשליש מסך החוב¹⁸ שייך למשקי בית פגיעים פיננסית, ושיעור החוב הצרכני שייך להם גבוה משיעור החוב לדיור. ממצא זה, יחד עם העובדה שהחוב הצרכני אינו מגובה בביטחונות, פירושו שאם יתממש תרחיש קיצון, המערכת הבנקאית עלולה לספוג בגין החוב הצרכני

הפסדים גבוהים יחסית. עם זאת, הפסדים אלו אינם מהווים סיכון לעמידותה של המערכת, כפי שעולה מתוצאות מבחן הקיצון למערכת הבנקאית שנערך בשנת 2016¹⁹.

החרדים והערבים מתאפיינים בפגיעות פיננסית גבוהה. כמו כן נמצא כי ילדים במשק הבית מעלים את ההסתברות לפגיעות; מנגד, השכלה גבוהה מפחיתה אותה, וניתן ליחס זאת לכך שמשקי בית אלה מתאפיינים הן בכושר השתכרות גבוה יותר והן בהתנהלות פיננסית נכונה יותר.

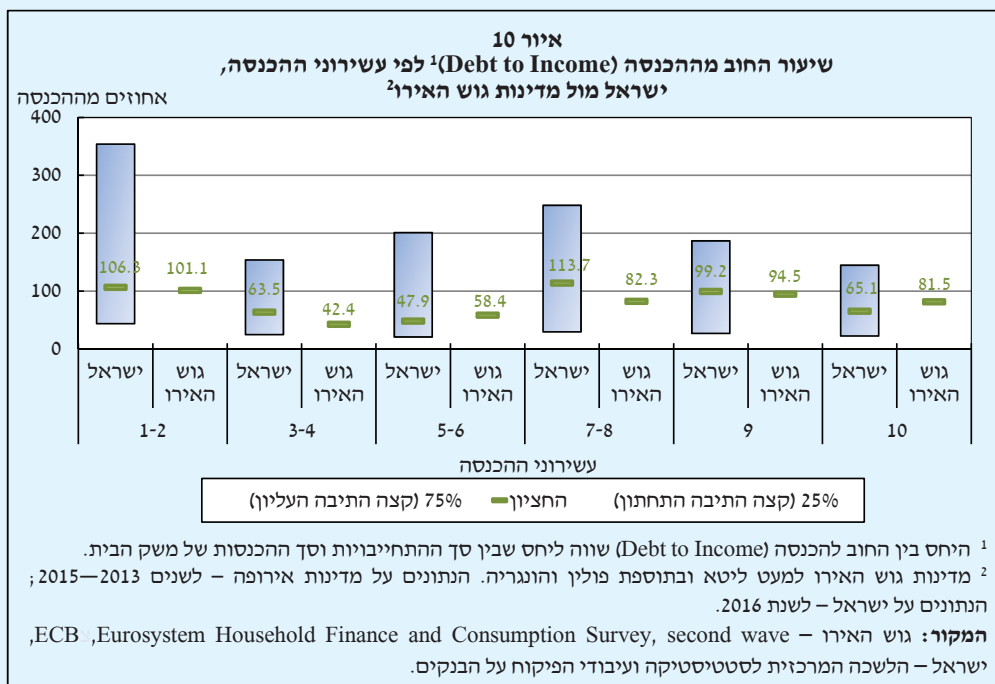
חלק ניכר ממשקי הבית מחזיק אשראי צרכני לצד אשראי לדיור. בקרב משקי הבית הפגיעים חפיפה זו משמעותית עוד יותר: **כשליש ממשקי הבית הפגיעים נטלו הלוואה צרכנית לצד הלוואה לדיור.** פירוש הדבר שאם משק בית מחזיק בשני סוגי האשראי ונקלע לכשל, הוא גורם להפסדים הן באשראי לדיור והן באשראי הצרכני.

¹⁷ רף הפגיעות במקרה זה עומד על 400% (Ampudia et al. 2016) – כלומר גבוה מהרף שנקבע לישראל (350%) – ולכן ניתן היה לצפות שהוא יניב שיעור פגיעות נמוך יותר. עם זאת מתקבלת תמונה הפוכה, ולכן נראה שהמצב בישראל טוב מאשר באירופה.

¹⁸ כולל חוב לבנקים, חברות כרטיסי אשראי, חברות ביטוח או גוף פיננסי שמנהל חיסכון פיננסי, ועד עובדים, ליסינג מימוני, גוף פרטי, אגודות וגמ"ח. לא כולל מסגרות אשראי ומשיכות יתר ("מינוס" בחשבון), בשל היעדר מידע.

¹⁹ ראו תיבה א'-2 בסקירת מערכת הבנקאות לשנת 2016 – מבחן קיצון מקרו-כלכלי למערכת הבנקאית על יסוד תרחיש אחיד, 2016–2017.

שיעור החוב מההכנסה בישראל דומה בכללותו לשיעור בגוש האירו

רשימת מקורות

- Ampudia, Miguel, Has van Vlokhoven and Dawid Żochowski. "Financial Fragility of Euro Area Households". *Journal of Financial Stability* 27 (2016): 250-262.
- Bettocchi, Alessandra, et al. "Assessing and Predicting Financial Vulnerability of Italian Households: a Micro-Macro Approach". *Empirica* (2016): 1-19.
- Survey: results : European Central Bank (ECB). "The Household Finance and Consumption from the Second Wave". ECB (2016).
- International Monetary Fund. "Household Debt and Financial Stability". Global Financial Stability Report: Is Growth at Risk?. IMF (2017).
- Leika, Mindaugas and Daniela Marchettini. "A Generalized Framework for the Assessment of Household Financial Vulnerability". IMF (2017).
- Żochowski, Dawid, Miguel Ampudia Fraile and Has van Vlokhoven. "Financial Fragility of Euro Area Households". ECB Working Papers, No. 1737. European Central Bank (2014).

תיבה א'-3: אמידה של עלות ההון העצמי בבנקאות: תמונת המצב בישראל ובעולם

- הספרות המקצועית רואה בעלות ההון העצמי (להלן: עלות ההון) את התשואה שהמשקיעים מצפים לקבל מפירמה או מהבנק בגין השקעתם. תשואה צפויה זו משקפת את הערכת המשקיעים בנוגע לביצועי הבנק וליכולתו להתמודד עם אתגרים כלכליים ורגולטוריים.
- רגולטורים בעולם עוקבים אחר הפער בין התשואה על ההון של הבנקים (ROE^4) לעלות ההון (COE^2), ורואים בו מדד לבחינת השאלה אם לבנק יש מודל עסקי שמשיג רווחיות בת קיימא, כלומר מדד ליציבות ארוכת הטווח שלו.
- היות שהפער $ROE - COE$ משקף את הפער בין ביצועי הבנק בפועל לבין ציפיות המשקיעים, ככל שההלימה ביניהם קטנה כך גדל הסיכון שהמשקיעים מייחסים לבנק (תפיסת הסיכון). גידול בתפיסת הסיכון עלול להוביל לעלייה בעלות גיוס ההון (ואולי אף בעלויות גיוס החוב), ובשלבים מתקדמים יותר אף להשפיע על עלות האשראי והיקפו.
- בתיבה זו נציג אמידה אמפירית של עלות ההון בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל. האמידה נערכה על פי מודל $CAPM^3$ (לוח 1) בשל היתרונות שיש לו על פני המודלים הקיימים האחרים ומפני שזהו המודל הנפוץ בקרב בנקים מרכזיים בעולם.
- עלות ההון הממוצעת של חמש הקבוצות הגדולות בישראל עומדת בשנתיים האחרונות על כ-7%, והיא נמוכה מהעלות בעולם (איור 3). העלות נמוכה בעיקר מפני שמניות הבנקים הישראליים מתאפיינות בתנודתיות נמוכה בהשוואה לתיק השוק, והיא מעידה כי הבנקים הישראליים מתאפיינים בסיכון נמוך; הסיכון גם נמצא במגמת ירידה בשנים האחרונות.
- פעילויות הבנקים בישראל שמרניות יחסית לפעילויות הבנקים בעולם ומלוות בפיקוח הדוק. לכן ציבור המשקיעים מייחס לבנקים סיכון נמוך יחסית (תפיסת הסיכון נמוכה יחסית). הצעדים שנקט הפיקוח בשנים האחרונות חיזקו בשוק את ההערכה שכיום הבנקים בישראל מסוכנים פחות מאשר בשנים שעברו. הפער בין התשואה להון לעלות ההון עמד בסוף 2016 על כ-1%, בדומה למצב במדינות מובילות ומפותחות בעולם (איור 4); ב-2017 הוא עלה לכ-2%, והדבר מעיד כי המשקיעים בבנקים בישראל נהנים מרמת רווחיות סבירה.

בנקים מרכזיים ומפקחים בעולם מתעניינים באמידת עלות ההון כדי לאמוד את רווחיות הענף ואת יציבות המערכת הבנקאית וכדי לערוך מבחני קיצון שונים.

כאשר משקיעים רוכשים מניות (הון) של פירמה, הם רוכשים תזרים הכנסות עתידי בתנאי אי-ודאות. עלות ההון (COE) משקפת את התשואה שהם מצפים לקבל מהפירמה על מנת להצדיק את השקעתם ולפצות אותם על אי-הוודאות. **עלות ההון העצמי של הבנקים משקפת את התשואה שהמשקיעים מצפים לקבל בגין השקעתם בענף הבנקאות, ועל כן מספקת תוספת מידע על האופן שבו המשקיעים תופסים את סיכון הבנק, תפיסה שלעיתים אינה עולה בקנה אחד עם מדדי רווחיות ויציבות אחרים.** התשואה על ההון (ROE) משקפת את התשואה שהמשקיעים מקבלים בפועל בגין השקעתם.

הפער בין התשואה על ההון לבין עלות ההון ($ROE - COE$) יכול לשרת מטרות אחדות, ביניהן הערכה של ביצועי הבנק ושל יציבותו. אשר לביצועים, הפער הנידון מציג גישה חלופית להערכתם, שכן היא מבוססת על המידע המצוי בשווקים הפיננסיים. הפער אומד את ביצועי הבנקים וחוסנם לפי הערכות המשקיעים: הוא חיובי כאשר הבנקים

¹ Return on Equity.

² Cost of Equity.

³ Capital Asset Pricing Model.

מניבים למשקיעים תשואה עודפת, דבר שהופך את ההשקעה בענף לאטרקטיבית, והוא שלילי כאשר הבנקים מניבים למשקיעים תשואה נמוכה מציפיותיהם, דבר שעלול להוביל אותם לתפוס את ההשקעה בנכס כמסוכנת יותר; פער שלילי לאורך זמן עלול להוביל את המשקיעים לדרוש פרמיה גבוהה עוד יותר בגין הסיכון הגלום בהשקעתם, וכך להוביל לעלייה בעלויות הגיוס של הבנק (לרבות של החוב) ולהקשות עליו לגייס מקורות. אשר ליציבות, רגולטורים רבים ברחבי העולם משתמשים בעלות ההון על מנת להעריך איזו ירידה בתשואה על ההון עלולה לשחוק את כרית ההון של הבנקים ובמקרה קיצון לסכן את יציבותם⁴.

ישנו קשר בין הפער ROE – COE לבין היחס בין שווי השוק לשווי בספרים (MV/BV), המשמש מדד מקובל לאופן שבו השוק מעריך את ביצועיו העתידיים של הבנק. היחס MV/BV מבטא את הפרמיה שהשוק מוכן לשלם על הערך בספרים של הון מניות הבנק, וכאשר הוא נמוך מ-1 הוא עלול להעיד כי המשקיעים מטילים ספק ביכולתו של הבנק להניב רווחים בעקבות הסיכונים שהוא חשוף להם. הספרות המקצועית מעלה כי שלושה גורמים מרכזיים משפיעים על היחס MV/BV: התשואה על ההון (ROE) משפיעה באופן חיובי, עלייה בפרמיית הסיכון של הפירמה (זו משתקפת בעלות ההון, COE) משפיעה באופן שלילי, ורמת האסדרה והפיקוח בענף משפיעה באופן חיובי (Saunders and Wilson, 1996; Damodaran, 2002). על כן הפער בין התשואה על ההון לעלות ההון אמור לספק מידע בנוגע לרמתו של עקום MV/BV: כאשר הבנקים מניבים למשקיעים תשואה נמוכה מזו שציפו לה, ההשקעה הופכת לאטרקטיבית פחות ולכן צפויה להוביל לירידה במחיר המניה (MV) וכך ביחס MV/BV.

תוצאות האמידה של עלות ההון בבנקאות בשנת 2017⁵:

בין השנים 2010 ו-2012 חלה עלייה בעלות ההון של הבנקים הישראליים, ואילו בשנים האחרונות היא יורדת במידה משמעותית: עלות ההון ירדה מכ-14%—16% בשנת 2012 לכ-6%—7% בסוף 2017 (לוח 1, איור 1). ירידה זו נובעת מכך שהריבית חסרת הסיכון במשק ירדה בשנים האחרונות מכ-5% לכ-1.6%, וכן מהירידה בתנודתיות היחסית של מניות הבנקים אל מול תיק השוק (β) ובפרמיית הסיכון של השוק (איור 2). ירידה זו בתנודתיות היחסית נובעת מכך שסיכון הבנקים בישראל פחת בשנים האחרונות, בין היתר מכיוון שהפיקוח על הבנקים הנחה את הבנקים להגדיל את שיעור ההון העצמי ואת יחסי הנזילות. יחס כיסוי הנזילות במערכת הבנקאית גדל משמעותית בין השנים 2015 ו-2017 (איור א'-26), ויחס ההון עצמי רובד 1 גדל בשיעור דומה, כ-33%, בין השנים 2011 ו-2017 (איור א'-12).

בשנים האחרונות ירדה עלות ההון של הבנקים

לוח 1

עלות ההון הממוצעת על פי מודל CAPM, חמש הקבוצות הבנקאיות, 2015 עד 2017

	2017	2016	2015
עלות ההון הממוצעת	6.5	11.0	13.4
לאומי	6.9	12.1	15.5
הפועלים	6.9	11.9	14.3
מזרחי-טפחות	6.2	9.8	11.3
דיסקונט	6.6	11.7	14.9
הבינלאומי	6.2	9.7	11.1

המקור: דוחות כספיים לציבור, הבורסה לניירות ערך בתל אביב, טבלאות דמודרן, דירוג Moody's ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

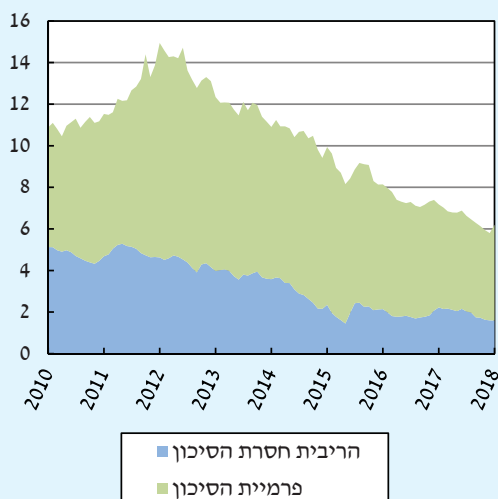
⁴ Stress testing the UK banking system: November 2017

⁵ בחרנו לאמוד את עלות ההון לפי מודל CAPM: $CAPM = R_f + \beta_e * (R_m - R_f)$, משום שהוא מביא בחשבון את גורמי הסיכון של כלל המשק ועל כן ניחן ביכולת חיזוי אמינה יותר. R_f – הריבית חסרת הסיכון של המשק הישראלי, חושבה על פי התשואה על אג"ח ממשלתית לא צמודה ל-10 שנים; β – המתאם בין תנודת המניה ותיק השוק, חושב בהתבסס על ביצועיהן של מניות הבנקים ועל מדד ת"א 125; $R_m - R_f$ – סיכון מדינת ישראל, חושב על פי מתודולוגיית דמודרן.

עלות ההון ירדה בשנות האמידה הן משום שהריבית חסרת הסיכון ירדה והן משום שפרמיית הסיכון של הבנקים ירדה

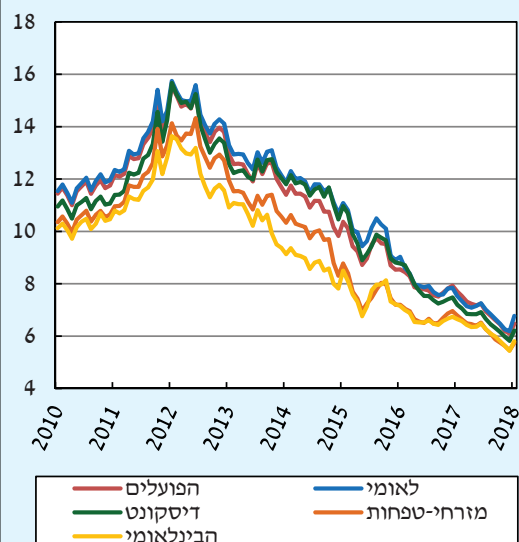
בשנים האחרונות ירדה עלות ההון בבנקים הישראליים

איור 2
רכיבי עלות ההון על פי מודל CAPM¹,
חמש הקבוצות הגדולות, 2010 עד 2018

¹ פרמיית הסיכון של הבנקים – נאמדת ע"י β כפול רמת הסיכון של המשק.
המקור: הבורסה לניירות ערך בתל אביב, טבלאות דמודרן, דירוג Moody's ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

איור 1
עלות ההון (לפי מודל CAPM), חמש
הקבוצות הבנקאיות, 2010 עד 2018

המקור: דוחות כספיים לציבור, הבורסה לניירות ערך בתל אביב, טבלאות דמודרן, דירוג Moody's ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

עלות ההון הממוצעת של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל עמדה בסוף 2016 על כ-7.2%, דומה לעלות במדינות מפותחות ומובילות בעולם (Other AEs)⁶ ונמוכה מהעלות בגוש האירו ובצפון אמריקה⁸. המגמה בישראל דמתה למגמה בגוש האירו עד לתחילת 2016, אולם במהלך שנה זו החלה עלות ההון בבנקים האירופיים להציג מגמת עלייה בשעה שבישראל נמשכה מגמת הירידה שאפיינה אותה בשנים האחרונות (איור 3). עלות ההון בישראל נמוכה אפוא יחסית לעלות בעולם, והדבר מעיד על יציבותו וחוסנו של המשק הישראלי בכלל ושל הבנקים הישראליים בפרט. מצב זה נוצר כתוצאה מירידה מתמשכת ועקבית בפרמיית הסיכון של המשק הישראלי, מירידה משמעותית בריבית חסרת הסיכון במשק, ומכך שהתנודתיות של מניות הבנקים נמוכה מהתנודתיות של תיק השוק. הגורם המשמעותי לפער בעלות ההון בין ישראל לעולם נעוץ בכך שתנודתיות מניות הבנקים ביחס לתיק השוק בישראל נמוכה יחסית לנתון בעולם, עובדה שמעידה על רמת הסיכון הנמוכה הכרוכה בהשקעה בהן. לשם המחשה, בשנת 2016 עמדה התנודתיות הממוצעת של מניות הבנקים בישראל אל מול תיק השוק על כ-0.8, בשעה שהתנודתיות הממוצעת בארה"ב עמדה על כ-1.13.

⁶ הנתונים הבין-לאומיים מעודכנים לסוף שנת 2016.

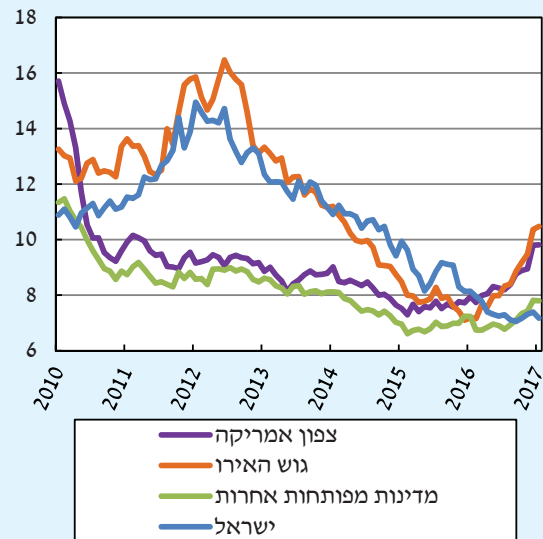
⁷ Advanced Economies. רשימת המדינות המלאה מופיעה באיור 3.

⁸ על פי נתוני BIS, Annual Report 2017; רשימת המדינות המלאה מופיעה באיור 3.

אף שעלות ההון בישראל נמוכה יחסית, בפני עצמה היא אינה מעידה על רמת הרווחיות בענף הבנקאי. כדי ללמוד על הרווחיות יש לבחון את עלות ההון אל מול התשואה על ההון. בין 2010 לאמצע 2015 הניבה המערכת הבנקאית פער שלילי, כלומר תשואת הבנקים בפועל נפלה מעלות ההון. הפער השלילי מראה שהמשקיעים ציפו מהבנקים לתשואות גבוהות יותר מאלו שהתקבלו בפועל, והוא מלמד כי בשנים אלה התאפיין המשק ברמת סיכון גבוהה, דבר שהשתקף הן בסביבת ריבית גבוהה יחסית לסביבה השוררת כיום והן בתנודתיות גבוהה בשוק ההון ובמניות הבנקים. מאמצע שנת 2015, עם המשך הירידה בעלות ההון, התאזן הפער, ובהמשך הפך לחיובי והחל להציג מגמת עלייה עקבית עד לסוף שנת 2017 (איור 4). הירידה העקבית בעלות ההון מעידה על אמון המשקיעים בבנקים: הם מעריכים כי סיכון ההשקעה בבנקים הולך ופוחת ועל כן פרמיית הסיכון שהם דורשים בגין השקעה זו הולכת ויורדת. אולם ייתכן כי הירידה בעלות ההון מצביעה גם על כך שאין בשוק אלטרנטיבות השקעה בטוחות יותר שמניבות תשואות גבוהות יותר, והיא משקפת את סביבת הריבית הנמוכה בשווקים ואת עודפי הנזילות. הירידה בעלות ההון עולה בקנה אחד עם הירידה המתמשכת בהסתברות הבנקים להיקלע לחדלות פירעון (EDF), נתון שניתן לחשב על פי נתוני

עלות ההון בישראל דומה לעלות במדינות מפותחות בעולם

איור 3
השוואה בין-לאומית¹: עלות ההון, 2010 עד 2017

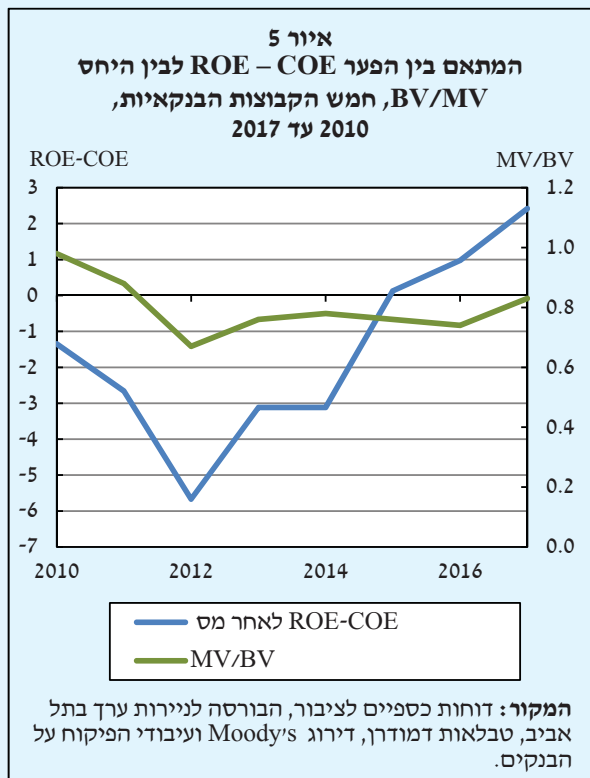

¹ צפון אמריקה – ארה"ב וקנדה; גוש האירו – הולנד, אוסטריה, בלגיה, גרמניה, ספרד, צרפת ואיטליה; מדינות מפותחות אחרות – אוסטרליה, שווייץ, יפן ושוודיה.
המקור: BIS Annual Report 2017, דוחות כספיים לציבור, הבורסה לניירות ערך בתל אביב, טבלאות דמודרן, דירוג Moody's ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

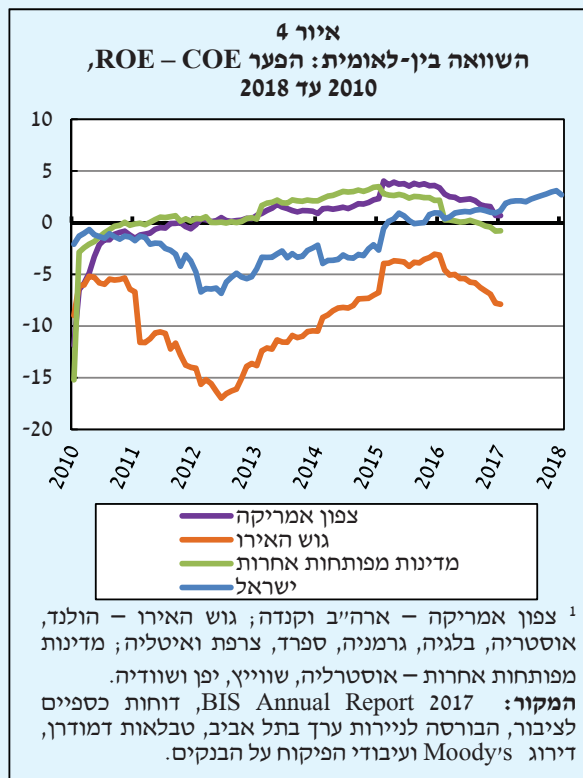
האג"ח הבנקאיות; ירידה זו יכולה להעיד גם היא כי הסיכון לחדלות פירעון הולך ופוחת. יש לציין כי השינויים שחלו בתקופת האמידה בפער ROE – COE נובעים מכך שעלויות ההון פחתו לאורך השנים ואילו התשואה להון שהבנקים הניבו למשקיעים נותרה יציבה. עוד יש לציין כי בין השנים 2010 ו-2016 הפער ROE – COE בישראל מציג מגמה דומה לזו שבגוש האירו, אולם מתחילת שנת 2016 החלה בגוש מגמת ירידה כתוצאה מעלייה בעלות ההון של הבנקים האירופיים בשעה שבישראל נמשכת מגמת עלייה, ובסוף 2016 עמד הפער בישראל על כ-1%. מבדיקות שערכנו בפיקוח על הבנקים עולה כי בדומה למצב בעולם², גם בישראל היחס MV/BV מגיב לפער ROE – COE: הפער משפיע על היחס בפיגור של שנה, ומקדם המתאם עומד על כ-0.5 (איור 5). חשוב לציין שהפער ROE – COE מכיל שני גורמים, והם משפיעים על MV/BV בכיוונים מנוגדים: התשואה על ההון משפיעה בכיוון חיובי ומקדם המתאם עומד על 0.7, ואילו עלות ההון משפיעה בכיוון שלילי ומקדם המתאם עומד על -0.5.

⁹ על פי נתוני BIS, Annual Report 2017.

נראה כי ברוב שנות האמידה הפער ROE – COE משפיע על עקום היחס MV/BV באופן דומה

החל משנת 2012 הפער ROE – COE מציג מגמת עלייה ורמתו דומה לרמה במדינות מפותחות

רשימת מקורות

- Barnes M. L and Lopez J. A, "Alternative Measures of the Federal Reserve Banks Cost of Equity Capital", 2006, *Journal of Banking and Finance*, no 30, pp. 1687–711.
- Damodaran A. "Investment Valuation – Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset", 2002, *Wiley Finance* 2nd edition.
- Maccario A, Sironi A and Zazzara C, "Is Banks' Cost of Equity Capital Different Across Countries? Evidence from the G10 Countries Major Banks", 2002, *Libera Università Internazionale Degli Studi Sociali (LUISS) Guido Carli*, Working Paper, May.
- Michael R King, "The Cost Of Equity For Global Banks: A CAPM Perspective From 1990 to 2009", *BIS Quarterly Review*, September 2009.

תיבה א'-4: ביצועי המערכת הבנקאית הישראלית בהשוואה בין-לאומית

- **השוואות בין-לאומיות הן כלי שימושי להערכת יציבות הבנקים ופעילותם ולניטור אתגרים וסיכונים במהלך התהוותם.** באמצעותן לומד הפיקוח על הבנקים כיצד בנקים ורגולטורים בעולם מתמודדים עם שורת אתגרים שרובם מאפיינים גם את מערכת הבנקאות המקומית.
- **איכות האשראי של הבנקים הישראליים גבוהה לאורך זמן מזו של הבנקים ברוב מדינות אירופה ודומה לאיכות בארצות הברית.** זאת בין היתר הודות לכך שתהליכי החיתום בישראל מחמירים יותר, ועל רקע המציאות הכלכלית הנוחה במשק המקומי והצעדים האקטיביים שנקטו הבנקים והפיקוח על הבנקים בתחום האשראי, בראשם צמצום הריכוזיות באשראי והקטנת החשיפה ללווים גדולים וממונפים.
- **רווחיות הבנקים הישראליים נמוכה במקצת מרווחיות הבנקים המובילים באירופה ובארצות הברית,** בעיקר מפני שהם נוטלים סיכונים נמוכים יותר; מגוון פעילויותיהם מצומצם יותר (בנקים בעולם עוסקים למשל גם בשיווק ביטוח, בעשיית שוק, ועוד); יעילותם נמוכה יותר; ושיעור המס בישראל גבוה יותר.
- **רוב הבנקים בישראל יעילים פחות מבנקים דומים במדינות ה-OECD, אולם יעילותם נמצאת במגמת שיפור נוכח הדרישות שהציב הפיקוח על הבנקים והצעדים המשמעותיים שנקטו.** הפער ביעילות נובע בין היתר מכך שהוצאות השכר (המושפעות ממס שכר גבוה) וההוצאות הנלוות תופסות בישראל נתח גדול בסך ההוצאות התפעוליות.
- **בישראל, כמו במרבית המדינות המפותחות, המודל העסקי של הבנקאות הקמעונאית מתאים עצמו בשנים האחרונות לעולם הטכנולוגי ולשינוי בטעמי הלקוחות.** תהליך זה כולל בין השאר צמצום במספר הסניפים הבנקאיים (אם כי בקצב איטי מהקצב בעולם) ומעבר לבנקאות דיגיטלית.
- **הנגישות הפיזית של השירותים הבנקאיים בישראל – באמצעות סניפים ופקידים – דומה למקובל במדינות ה-OECD ואף עולה עליו.** לשם המחשה, מספר הסניפים הבנקאיים לאלף קמ"ר בישראל גבוה משמעותית מהמספר במדינות ה-OECD.
- **הבנקים הישראליים דומים לבנקים מובילים מבחינת יישום הסטנדרטים המתקדמים והמחמירים ביותר להקצאת הון לפי כללי באזל.** רמתו של יחס המינוף בבנקים הישראליים גבוהה מרמתו בבנקים גלובליים בעלי חשיבות מערכתית¹ ומעידה כי בבנקים הישראליים קיימת רמת ביטחון גבוהה יותר תודות לכריות ההון הגבוהות.
- **בתחום הנזילות הבנקים הישראליים מיישמים סטנדרטים מתקדמים, והחל מאפריל 2015 הם מיישמים את הוראת ניהול בנקאי תקין 221 בנושא יחס כיסוי הנזילות (LCR, Liquidity Coverage Ratio)², הוראה שמאמצת את עקרונות באזל III.**

¹ ללא ניכוי פערים חשבונאיים.

² המדד הקרוי "יחס כיסוי הנזילות" פותח בידי ועדת באזל במטרה לקדם את העמידות קצרת הטווח של פרופיל הנזילות של תאגידים בנקאיים. היחס מראה מהי כמות הנכסים הנזילים האיכותיים שתאגידים צריכים להחזיק כדי לשרוד בתרחיש קיצון משמעותי שנמשך 30 ימים קלנדריים. יחס כיסוי הנזילות מורכב משני רכיבים: במונה – מלאי הנכסים הנזילים האיכותיים (HQLA, High Quality Liquid Assets). מלאי זה בנוי משתי רמות של נכסים. רמה 1 כוללת נכסים איכותיים שהיקף החזקתם אינו מוגבל, ורמה 2 כוללת נכסים שהיקף החזקתם מוגבל ל-40% ממלאי הנכסים הנזילים האיכותיים. (רמה זו מחולקת לשתי רמות משנה: 2א ו-2ב; היקף החזקתם של נכסים ברמה האחרונה מוגבל ל-15%). במכנה – סך תזרים המזומנים היוצא נטו, דהיינו סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי בתרחיש הקיצון בניכוי סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי בתרחיש. את סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של קטגוריות או סוגים שונים של התחייבויות מאזניות וחוב-מאזניות בשיעורי משיכתן הצפויים (drawn down או run off). את סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של חייבים חוזיים (contractual receivables) בשיעורים שבהם הן צפויות להתקבל בתרחיש; סך התזרים הנכנס לא יעלה על 75% מסך התזרים היוצא הצפוי.

- שיעור הדיווידנד המשולם (מהרווח הנקי) בקרב הבנקים הישראליים נמוך מהנתון המקביל בבנקים מובילים בעולם, אולם הוא נמצא במגמת עלייה. מאחר שהבנקים מתכנסים ליעדי ההון והנזילות הרגולטוריים, הפיקוח על הבנקים התיר לרובם להגדיל את שיעור החלוקה השנה (איור 16).

לוח 1

הבנקאות בישראל בהשוואה לבנקאות במדינות אירופה וארצות הברית

המגמות האחרונות	מצב התחום בישראל בהשוואה למצבו בעולם	התחום הבנקאי
שיפור	גבוה מהממוצע	ההון
שיפור	נמוכה מהממוצע	הנזילות
שיפור	נמוכה מהממוצע	היעילות
שיפור	נמוכה מהממוצע	הרווחיות
שיפור	טובה מהממוצע	איכות האשראי
גידול	איטי מהממוצע	צמצום הסניפים
ירידה	גבוהה מהממוצע	נגישות השירותים הפיזיים
שיפור	דומה לממוצע	נגישות השירותים הדיגיטליים
שיפור	דומה לממוצע	המרווח הפיננסי
גידול	נמוך מהממוצע	שיעור הדיווידנד המשולם

המקור: Eurostat, Bloomberg, Orbis, ECB, EBA, FDIC, קרן המטבע הבין-לאומית, דוחות כספיים לציבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

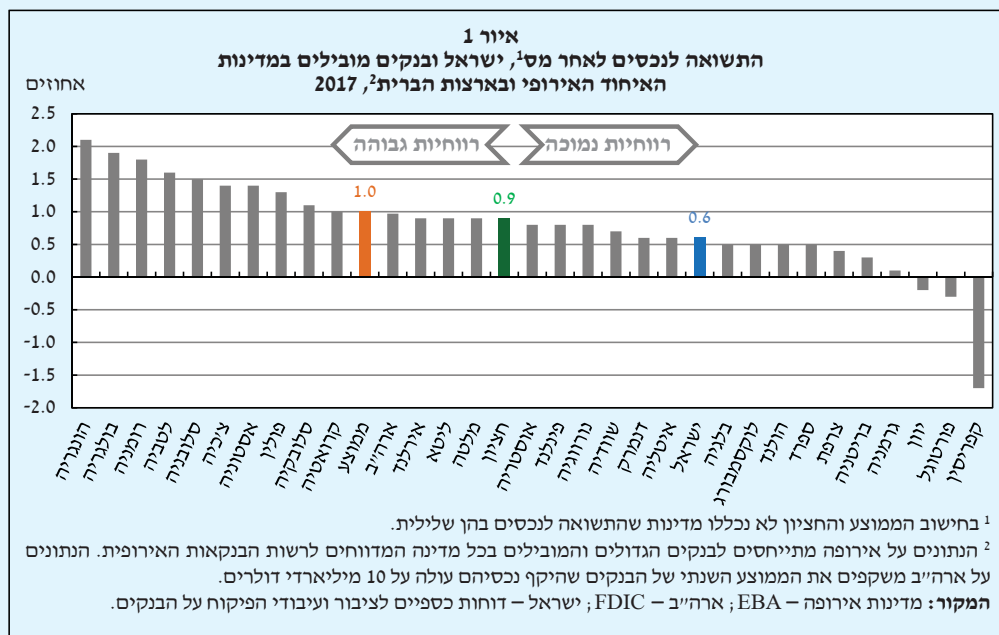
ההשוואות הבין-לאומיות נמנות עם הכלים השימושיים שהפיקוח על הבנקים נעזר בהם כדי להעריך את יציבות הבנקים ולנטר אתגרים וסיכונים במהלך התהוותם³. באמצעות יצירת קבוצות השוואה למערכת הבנקאות המקומית ולכל אחת מהקבוצות הבנקאיות הגדולות במשק, הפיקוח על הבנקים מוודא שמערכת הבנקאות בישראל עומדת בסטנדרטים בין-לאומיים גבוהים, ולומד כיצד בנקים ורגולטורים בעולם מתמודדים עם שורת אתגרים שרובם מאפיינים גם את מערכת הבנקאות המקומית. אתגרים אלו כוללים בשנים האחרונות בעיקר את שחיקת מודלי הרווח, נוכח סביבת הריבית הנמוכה והתגברות התחרות מצד שחקנים וטכנולוגיות חדשות מחוץ לענף, וכן את החמרת הסטנדרטים הבין-לאומיים בתחומי הציות, ההון והנזילות. אלו משליכים על התוצאות העסקיות ודורשים להעריך מחדש את מודלי הפעילות הקיימים ולהתאימם. הבנקים בישראל פטורים מהצורך להתמודד עם שני אתגרים גדולים שבנקים במדינות השונות התמודדו עימם בשנים האחרונות – האטה כלכלית ממושכת והשלכות המשבר העולמי האחרון; אולם הם חשופים לאתגרים גדולים אחרים, בראשם ריבוי יוזמות החקיקה בתחומי הבנקאות והפיננסים – למשל החוק להגברת התחרות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים ("חוק שטרוס") – ודרישות רגולטוריות נוספות בתחומים שונים, ביניהם הציות, האשראי לדירור והיעילות התפעולית. ההשוואות הבין-לאומיות נערכות בראייה מקיפה וכוללת, בין היתר תוך שימוש בשורת יחסים פיננסיים בחמישה תחומים מרכזיים: רווחיות ויעילות תפעולית, נגישות השירותים הבנקאיים הפיזיים, איכות האשראי, ההון והנזילות.

³ בשל מגבלת נתונים השתמשנו בשתי קבוצות השוואה, מערכות בנקאות במדינות OECD ובנקים אירופיים ואמריקאים מובילים, ובשלושה מקורות נתונים עיקריים: קרן המטבע הבין-לאומית (IMF), הרשות האירופית לבנקאות (EBA) והתאגיד הפדרלי לביטוח פיקדונות (FDIC).

רווחיות הבנקים נותרה אחד האתגרים הגדולים של העידן הנוכחי בתחום הבנקאות. רווחי הבנקים נשחקים עקב המציאות הכלכלית, בעיקר סביבת הריבית הנמוכה ואיכות האשראי הפגומה במדינות רבות בעולם (זו אינה מאפיינת כאמור את הבנקים הישראליים); השינויים המבניים, הטכנולוגיים והצרכניים; והתגברות התחרות מצד גורמים מחוץ לענף. לכן הבנקים נאלצים לנהל את פונקציית ההוצאה בדרך מושכלת יותר.

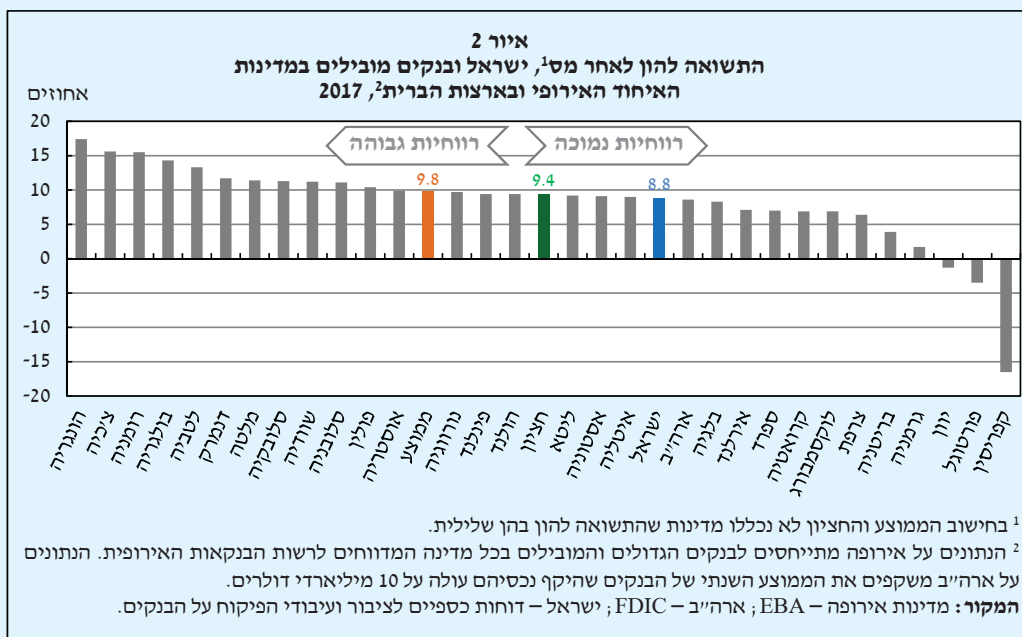
התשואות להון ולנכסים (לאחר מס) שהבנקים הישראליים מציגים נמוכות מהתשואות המאפיינות מערכות בנקאות ובנקים מובילים באירופה ובארה"ב. בדצמבר 2017 עמדה התשואה לנכסים בישראל על כ-0.6%, בשעה שבבנקים מובילים באירופה עמדו הממוצע והחציון על 1%-0.9%, בהתאמה (איור 1). התשואה להון עמדה על כ-8.8%, בשעה שבבנקים הנידונים עמדו הממוצע והחציון על כ-9.8%-9.4%, בהתאמה (איור 2). הרווחיות הנמוכה בישראל בולטת במיוחד בהתחשב בכך שהבנקים הישראליים פועלים בסביבה כלכלית מיטבית; בהתחשב בכך שרושם להניב תשואה מפעילות נושאת ריבית, המשתקף בכך שערכו של המרווח הפיננסי (איור 3) בהם אינו שונה מהמרווח המאפיין בנקים רבים באירופה; ובהתחשב בכך שאיכות האשראי בהם טובה לאורך זמן מזו של הבנקים באירופה (איורים 9 ו-10). רווחיות נמוכה יחסית זו יכולה לנבוע מכך שהבנקים הישראליים נוטלים סיכון נמוך, מתאפיינים ביעילות נמוכה ומוציאים על שכר חלק גדול יותר מסך ההוצאות בהשוואה לבנקים אחרים⁴ (איור 4). אולם הם יכולים לנבוע גם מהמגבלות הרגולטוריות והחוקיות החלות על תחומי העיסוק המותרים להם: הבנקים בישראל אינם רשאים לעסוק בחיתום ושיווק ביטוח, בתיווך וייזום נדל"ן, ובעשיית שוק במניות, בשעה שחלק מהבנקים בעולם עוסקים בכך.

גם התשואה לנכסים בבנקים הישראליים נמוכה מהתשואה בבנקים המובילים באיחוד האירופי ובארה"ב

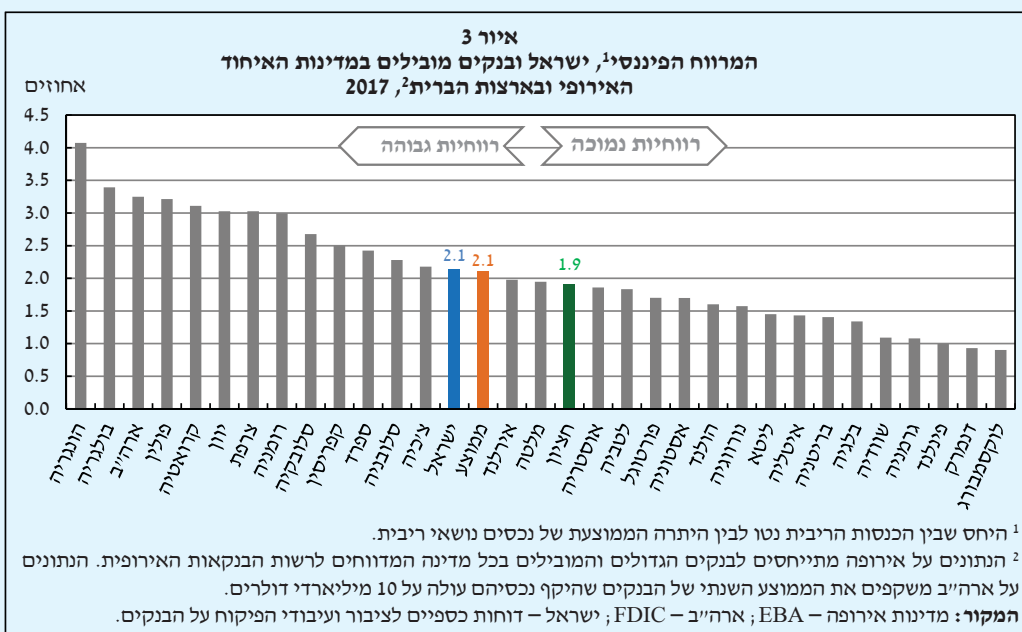

⁴ בישראל נכללות הוצאות מס השכר בהוצאות השכר, ואילו בעולם הן נכללות בסעיף ההוצאות על מיסים. ניכוי הוצאות מס השכר מרכיב השכר משפר בכ-7 נקודות בסיס את היחס בין הוצאות השכר לסך ההוצאות התפעוליות של הבנקים בישראל, אולם גם אז שיעור הוצאות השכר אצלם גבוה בהשוואה בין-לאומית.

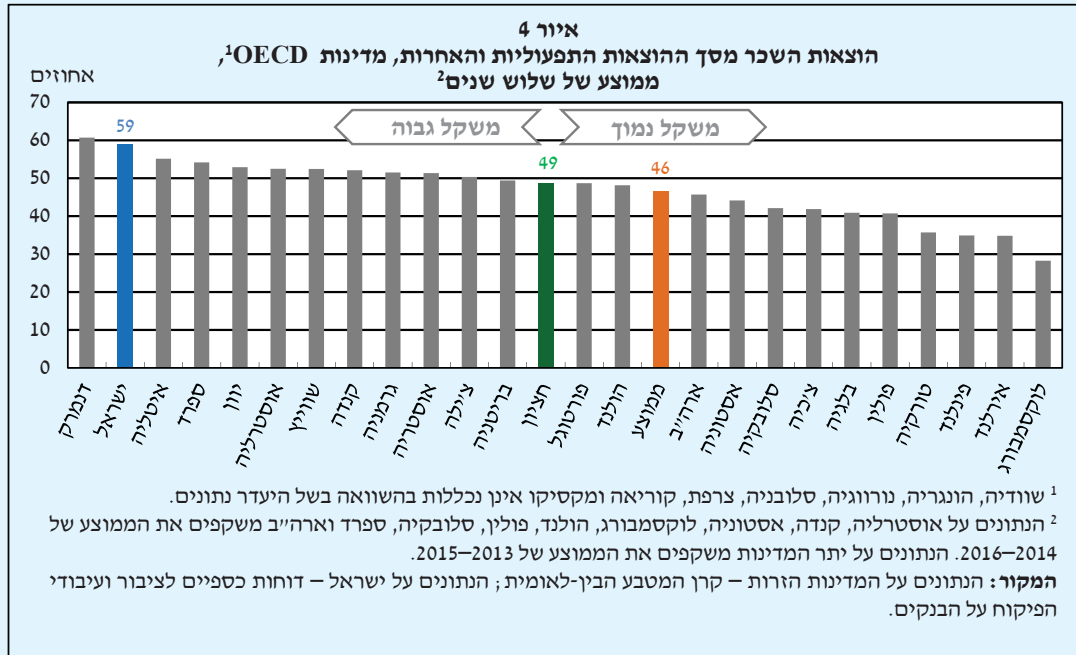
הרווחיות בבנקים הישראליים נמוכה מעט מהרווחיות בבנקים המובילים באיחוד האירופי ובארה"ב

המרווח הפיננסי של הבנקים בישראל דומה לממוצע של בנקים במדינות מערביות ונמוך מהמרווח בארה"ב

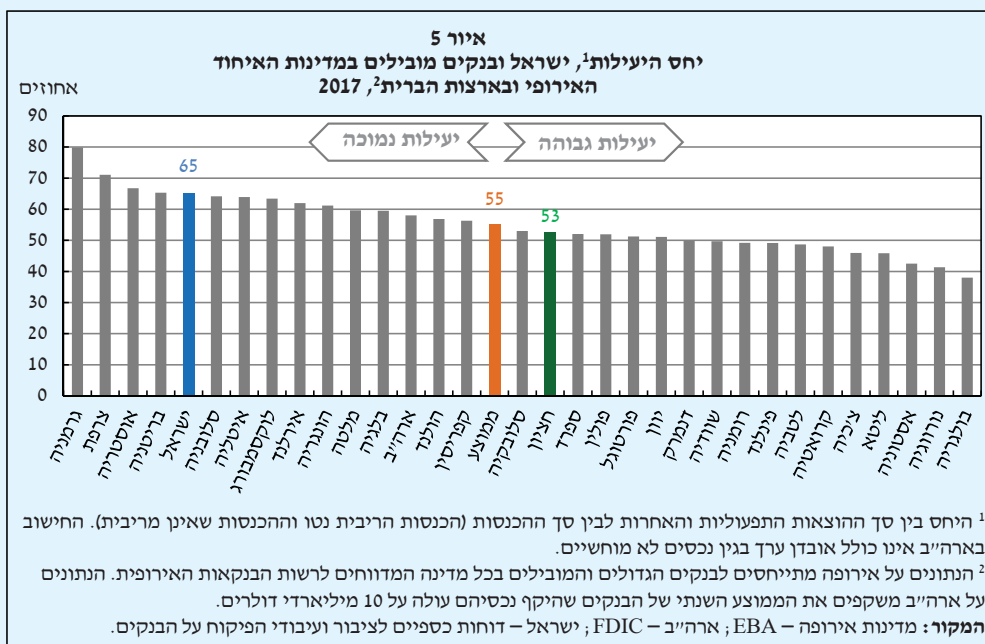

הוצאות השכר מהוות רכיב משמעותי במרבית מדינות ה-OECD, אולם בבנקים הישראליים הרכיב בולט לרעה, בין היתר על רקע מס שכר גבוה

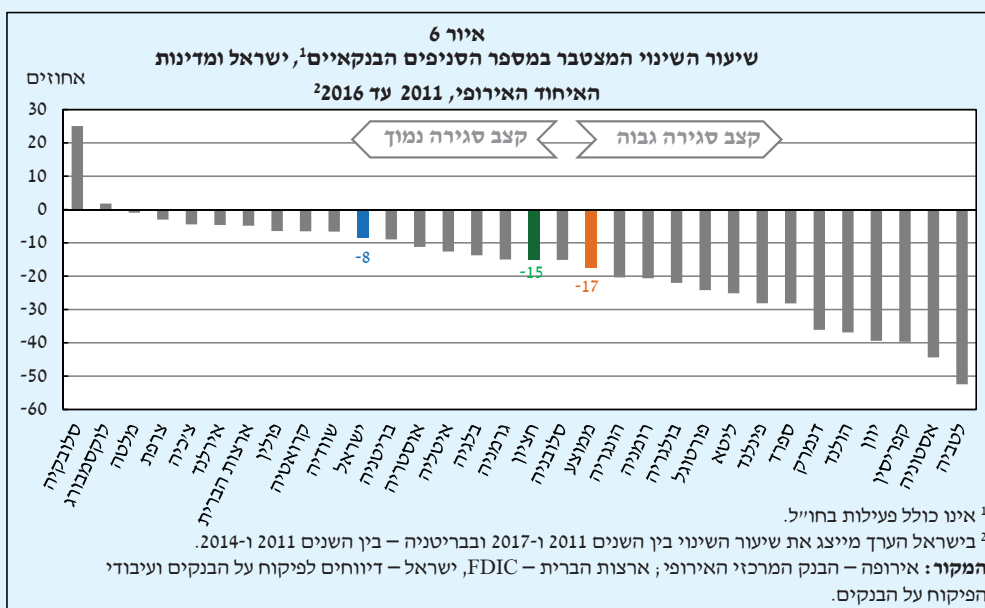

היעילות התפעולית: כאמור, מבנה ההוצאות של הבנקים בישראל משתקף בכך שברובם ובמערכת כולה היעילות התפעולית נמוכה בהשוואה לנתון בבנקים דומים ובמערכות בנקאות במדינות ה-OECD. לשם המחשה, יחס היעילות התפעולית, נתון שמשקף את חלקן של ההוצאות התפעוליות בסך ההכנסות (ההכנסות מריבית נטו וההכנסות התפעוליות), עמד בדצמבר 2017 על כ-65%, בשעה שבבנקים מובילים באירופה עמדו הממוצע והחציון על כ-55% וכ-53%, בהתאמה (איור 5). ככל שעולה ערך היחס כך קטנה יעילות הבנק. גורמים נוספים מפחיתים את הרווח ואת יעילותם התפעולית של הבנקים המקומיים – פרינס הנמוך יחסית של עובדי המערכת (ושל המגזר העסקי בישראל בכלל) ושיעור המס הגבוה יחסית המושט על הבנקים המקומיים. בניסיון להתמודד עם אתגרים אלו, ועם המציאות הפיננסית המשתנה, דרש הפיקוח על הבנקים מהבנקים כבר בתחילת 2016 לגבש תוכניות התייעלות שיאפשרו לצמצם את ההוצאות. הבנקים נענו לדרישה והציגו תוכניות התייעלות משמעותיות לשנים הקרובות, ואלה כוללות שינויים מבניים, צמצום במספר סניפים, יעול תהליכי עבודה, הקטנת מצבת העובדים וקיצוץ הוצאות אחרות (הרחבה מופיעה בפרק העוסק בתוצאות העסקיות). הדרישה הנידונה, יחד עם המציאות המשתנה והשינויים בטעמי הצרכנים, מביאים לצמצום מספרם של הסניפים הבנקאיים בישראל בכ-8%; במדינות האיחוד האירופי ובארה"ב הגיעה הירידה הממוצעת ל-18% (איור 6).

הבנקים הישראליים מתאפיינים ביעילות תפעולית נמוכה, אך היא מציגה מגמת שיפור נוכח צעדי התייעלות

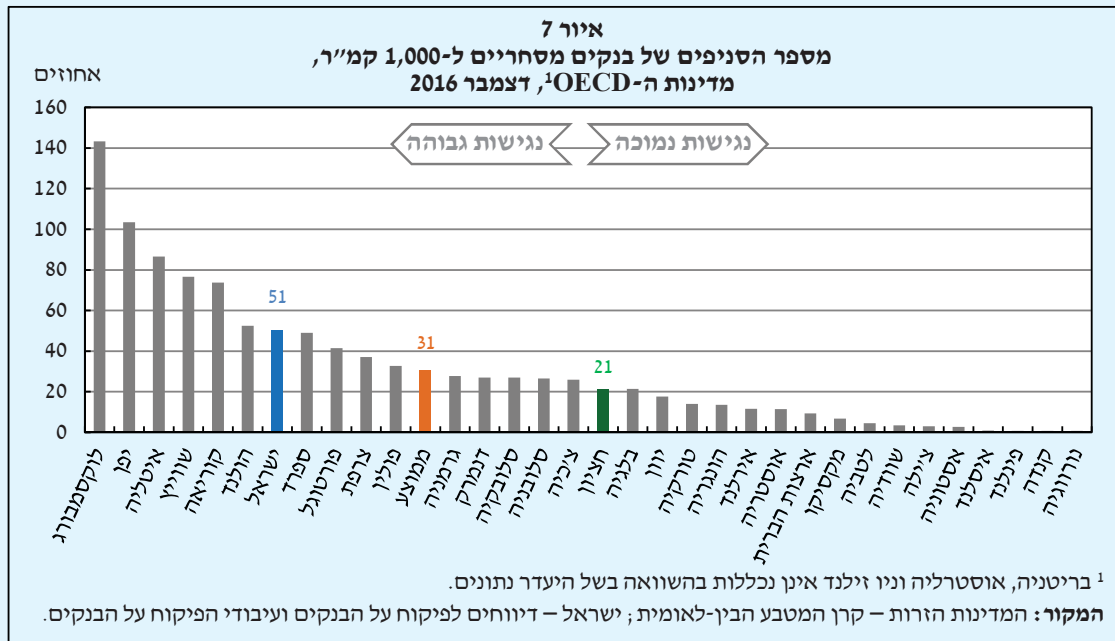
מגמת הסגירה של סניפים בישראל מאוחר יחסית, והיא מתקדמת בקצב איטי יחסית למגמה בבנקים המובילים באיחוד האירופי ובבנקים בארצות הברית

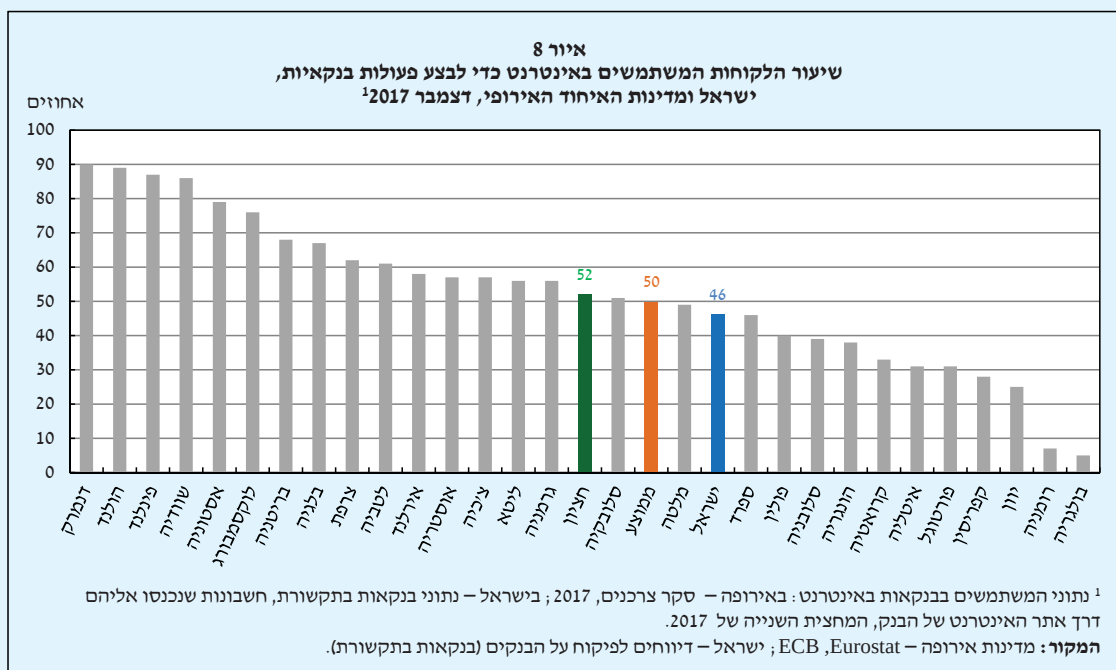
נגישות וחדשנות: צמצום מספר הסניפים קשור ברוב המקרים לעלייה בזמינות השירותים הבנקאיים הישירים שהבנקים מספקים ללקוחותיהם. כלים אלו כרוכים בהשקעות גדולות והם מאפשרים לצורך שירותים בנקאיים בכל זמן ומקום באמצעות המכשירים הסלולריים, אתרי האינטרנט, מכשירי הבנק האוטומטיים והמוקדים הטלפוניים. חשוב לציין שלמרות הצמצום במספר הסניפים, נגישות השירותים הפיזיים בישראל – באמצעות סניפים ופקידים – דומה לנגישות הממוצעת במדינות האיחוד האירופי ואף עולה עליה. לשם המחשה, מספר הסניפים הבנקאיים לאלף קמ"ר בישראל עולה משמעותית על מספרם במדינות ה-OECD (איור 7).

חשיבותה של הנגישות הפיזית פוחתת בעידן הנוכחי, תקופה שבה צורכי הלקוחות וטעמיהם עוברים תמורות ומתפתחות טכנולוגיות חדשות וחדשניות להספקת שירותים בנקאיים בערוצים ישירים. במציאות זו מידת הנגישות במובן הרחב מושפעת מגורמים נוספים רבים, ביניהם קצב הטמעתם של השינויים הטכנולוגיים, איכותם, מידת נכונותם של הצרכנים לאמץ אותם, דיגיטציה של תהליכים פנימיים בבנק, ועוד. ואכן, כאשר בוחנים את היקף השימוש שנעשה באינטרנט כדי לצורך שירותים בנקאיים, מוצאים כי הרגלי הצריכה בישראל דומים לממוצע במדינות האיחוד האירופי (איור 8). בשנים האחרונות מקדם הפיקוח על הבנקים מגוון רחב של יוזמות שנועדו להגביר בציבור על רבדיו השונים (בני נוער, גיל הזהב ועוד) את המודעות לאפשרות לצורך שירותים בנקאיים באמצעות הערוצים האינטרנטיים, והוא מעודד את הבנקים להכשיר את הלקוחות להשתמש בערוצים ישירים. צעדים אלו – יחד עם ההתפתחויות הטכנולוגיות, התגברות התחרות מצד גופים חוץ-בנקאיים ומהלכי ההתייעלות שהבנקים נוקטים – צפויים להגביר עוד את השימוש שהלקוחות בישראל עושים בערוצים אלו.

פריסתם הגיאוגרפית של הסניפים הבנקאיים בישראל טובה מפריסתם במרבית מדינות ה-OECD

שיעור הלקוחות הישראליים המבצעים פעולות בנקאיות באינטרנט דומה לשיעור הממוצע באיחוד האירופי

סיכון האשראי נמנה עם הסיכונים המרכזיים שהבנקים נחשפים אליהם בפעילותם, והוא מבטא את ההסתברות שלווה או קבוצת לוויים לא יצליחו לפרוע חלק מהתחייבויותיהם כלפי הבנק. לירידה באיכות האשראי משמעות רבות לגבי תוצאות העסקיות של בנק, הונו, יציבותו וביצועיו העתידיים, ולכן הפיקוח על הבנקים והבנקים עצמם מייחסים לעניין חשיבות רבה ומקדישים לו הרבה תשומת לב. **איכות האשראי הבנקאי בישראל טובה לאורך זמן ועולה במידה רבה על איכות האשראי של רוב מערכות הבנקאות במדינות ה-OECD ושל בנקים מובילים באירופה.**

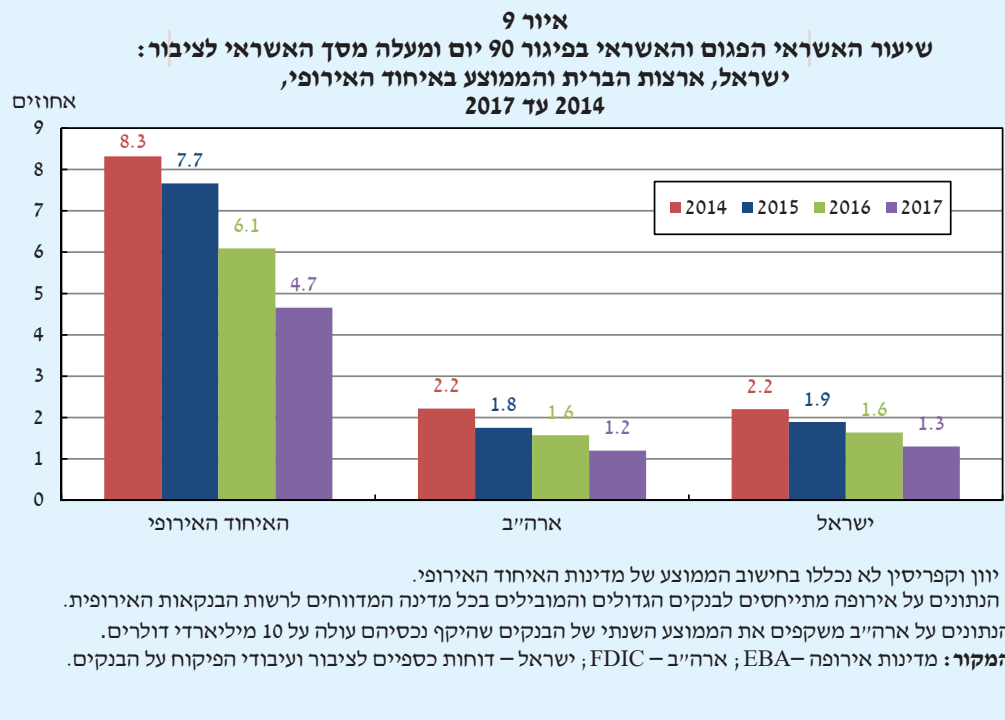
איכותו הגבוהה של האשראי בישראל משתקפת בכך שהאשראי הפגום⁵ תופס חלק קטן בסך האשראי הבנקאי (נתון זה בוחן את נתח האשראי שהבנק מעריך כי לא יוכל לגבות במלואו ללא מימוש הביטחונות שהועמדו כנגדו), ובכך שיחס הכיסוי⁶ גבוה (נתון זה בוחן את נאותות ההוצאות להפסדי אשראי במשך השנים ואת יכולתם של הבנקים לספוג הפסדים צפויים מבלי שיידרשו לשחוק את הונו העצמי). שני היחסים מציגים ערכים טובים גם מבחינה היסטורית, והמערכת השיגה אותם לאחר שנים של שיפור מתמשך (איורים 9 ו-10) כתוצאה מהמציאות הכלכלית הנוחה במשק המקומי ומהצעדים האקטיביים שנקטו הבנקים והפיקוח על הבנקים בתחום, ובפרט הצמצום בריכוזיות האשראי ובחשיפה ללוויים גדולים. בדצמבר 2017 עמד ערכו של יחס האשראי הפגום בישראל על כ-1.3% בשעה שבבנקים מובילים באירופה עמדו הממוצע והחציון על כ-4.7% וכ-3%, בהתאמה (איור 11). יחס הכיסוי עמד על כ-92% בשעה שב-OECD עמדו הממוצע והחציון על כ-60% וכ-50%, בהתאמה (איור 12).

יחסי ההון: היות שבנק צריך להיערך להתפתחויות בלתי צפויות ולהימנע ממצב שבו הן עלולות להובילו להפסדים ואף לכשל, הפיקוח על הבנקים דורש מהבנקים להחזיק ביחסי הון מינימליים שישמשו אמצעי ביטחון. דרישה זו אינה ייחודית לישראל והיא מאפיינת את כל המדינות המפותחות. בשנים האחרונות נקט הפיקוח על הבנקים שורת צעדים

⁵ בתוספת האשראי בפיגור של 90 יום ומעלה.

⁶ היחס בין יתרת ההוצאה להפסדי אשראי לבין האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה.

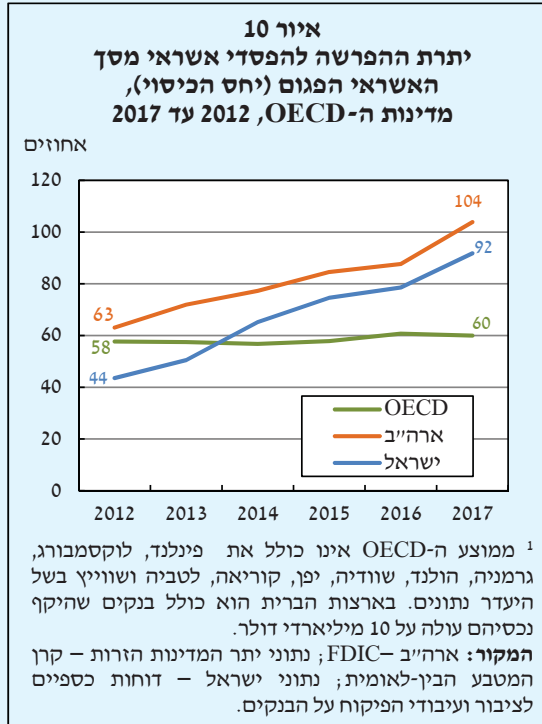
איכות האשראי של הבנקים הישראליים גבוהה משמעותית ולאורך זמן מזו של בנקים מובילים באירופה ודומה לזו של בנקים בארה"ב

לחיזוק הונם ויציבותם של התאגידים הבנקאיים, ואלה כוללים בין היתר אימוץ של סטנדרטים בין-לאומיים נוקשים מאשר בעבר בנוגע להיקף ההון, איכותו והגדרת החשיפה לסיכון. לצעדים אלו נוספו עוד מהלכים שקידם הפיקוח, ביניהם הטלת מגבלות על חלוקת דיווידנדים (עד לשנה האחרונה) ועל סוג רכיבי ההון שיוכרו ככשירים להכללה ביחסי ההון. האימוץ וההטמעה של הצעדים לחיזוק ההון ואיכותו מהווים חלק מהלקחים שהופקו מהמשבר הפיננסי העולמי (אף שהבנקים הישראליים הפגינו עמידות), ונוספה להם יצירת מנגנון לספיגת הפסדים שיבטיח כי המחזיקים במכשיר החוב יספגו ראשונים את ההפסדים בעת משבר, במטרה להקטין את ההסתברות שהבנקים יחולצו באמצעות כספי הציבור. באפריל 2015 פרסם הפיקוח על הבנקים את הוראת ניהול בנקאי תקין 218, וזו מחייבת את שני הבנקים הגדולים במערכת להחזיק ביחס מינוף מינימלי שגובהו 6% ואת יתר הבנקים ביחס שגובהו 5% – דומה לנהוג בארצות הברית ומחמיר מהדרישה שנוסחה במסגרת העבודה המקורית של באזל III (3%). **יישום צעדים אלו מציב את הבנקים הישראליים בשורה הראשונה, יחד עם מערכות הבנקאות והבנקים המובילים המיישמים את הסטנדרטים המתקדמים והמחמירים ביותר להקצאת הון והכרה בהון.**

יחס המינוף בבנקים הישראליים גבוה מהיחס בבנקים בין-לאומיים בעלי חשיבות מערכתית (איור 13). באשר ליחסי ההון הרגולטורי האחרים, בחרנו שלא להציגם כי בין המדינות יש הבדלים בגישה הרגולטורית להקצאת הון בגין סיכוני אשראי, ואלה אינם מאפשרים השוואה נאותה. הפיקוח על הבנקים בישראל נקט גישה שמרנית כאשר בחן את היתכנות היישום של באזל II במשק המקומי ואת מידת התאמתו אליו, וזו הובילה אותו להעדיף את הגישה המחמירה למדידת ההון ולהקצאת הון כנגד סיכוני אשראי (הגישה

הנושך לכסות הפסדי אשראי צפויים השתפר בבנקים הישראליים באופן משמעותי בשנים האחרונות, והוא מוסיף להשתפר

הסטנדרטיות) על פני הגישה המתקדמת והמקלה (גישת המודלים הפנימיים)⁷ שבה בחרו רוב הרגולטורים במדינות המפותחות. גישה שמרנית זו מוכיחה את עצמה בימים אלו, בעיקר נוכח הביקורת הרבה שנמתחת על גישת המודלים הפנימיים ונוכח העובדה שוועדת באזל פרסמה בדצמבר 2017 הצעה לשנות את הגישות המתקדמות להקצאת הון⁸. הדרישות בהצעה נועדו לצמצם את היתרון המובנה שממנו נהנים הבנקים המיישמים את גישת המודלים הפנימיים על הקצאת ההון ולכן על יחסי ההון, וזאת באמצעות הטלת מגבלות על השימוש בה. המגבלות כוללות בין היתר קביעת סף מינימלי ליחס בין נכסי הסיכון שמניבה גישת המודלים הפנימיים לבין נכסי הסיכון שמניבה הגישה הסטנדרטית (היחס יעלה בהדרגה מ-50% בשנת 2022 ל-72.5% בשנת 2027); הסף נועד לשפר את היכולת להשוות בין בנקים, אולם הוא צפוי להגדיל את נכסי הסיכון ולהקטין את יחסי ההון שמציגים הבנקים בעולם⁹. גם הבנק המרכזי האירופי החל לקדם פרויקט שנועד

לבחון את המודלים הפנימיים המשמשים 68 בנקים בעלי חשיבות מערכתית ולהעריך את אמינותם ועמידתם בדרישות הרגולטוריות (TRIM)¹⁰. גם פרויקט זה צפוי להשפיע שלילית על יחסי ההון של הבנקים האירופיים.

גם בתחום הנזילות מיישמים הבנקאים הישראליים סטנדרטים מתקדמים. החל מאפריל 2015 הבנקים המקומיים מיישמים את הוראת ניהול בנקאי תקין 221 בנושא יחס כיסוי הנזילות (LCR, Liquidity Coverage Ratio), הוראה שמאמצת את המלצות באזל III בנושא. ערכו המצרפי של היחס בבנקים הישראליים נמוך מעט מערכו המצרפי של היחס בבנקים מובילים באירופה (איור 14), אולם הרכב הנכסים הנזילים איכותי יותר, דבר שמשתקף בשיעור הגבוה של נכסי רמה 1 (איור 15). יתר על כן, ערכו של היחס בכל אחד מהבנקים הישראליים עולה על דרישת הסף הרגולטורית (100%).

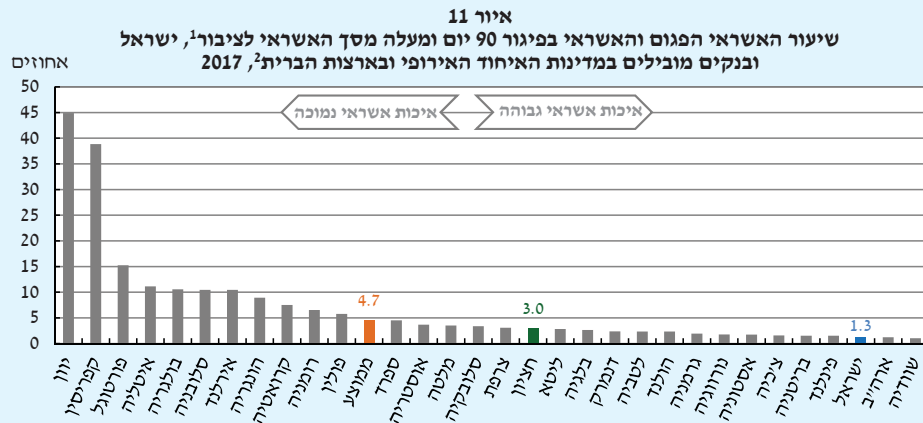
⁷ IRB, Internal Rating Based Approach

⁸ Basel III: Finalising post-crisis reforms (December 2017)

⁹ חברת הייעוץ האסטרטגי McKinsey & Company אמדה את השפעת הסף הנידון על ערכו של יחס ההון רובד 1 בכמה מערכות בנקאות מובילות באירופה (איטליה, בלגיה, בריטניה, גרמניה, דנמרק, הולנד, צרפת ושוודיה). נמצא כי היחס הממוצע במדינות אלו צפוי לרדת מכ-13.4% ביוני 2016 לכ-9.5%. בישראל היחס עומד על 10.9% (והסף מחמיר אף יותר ועומד על 100%).
Basel "IV": What's next for banks? ראו

¹⁰ The Targeted Review of Internal Models (TRIM)

הבנקים הישראליים מתאפיינים באיכות תיק אשראי טובה, ושיעורו של האשראי באיכות נמוכה דומה לנתון בארה"ב וקטן משמעותית מהנתון המקביל בבנקים מובילים באירופה

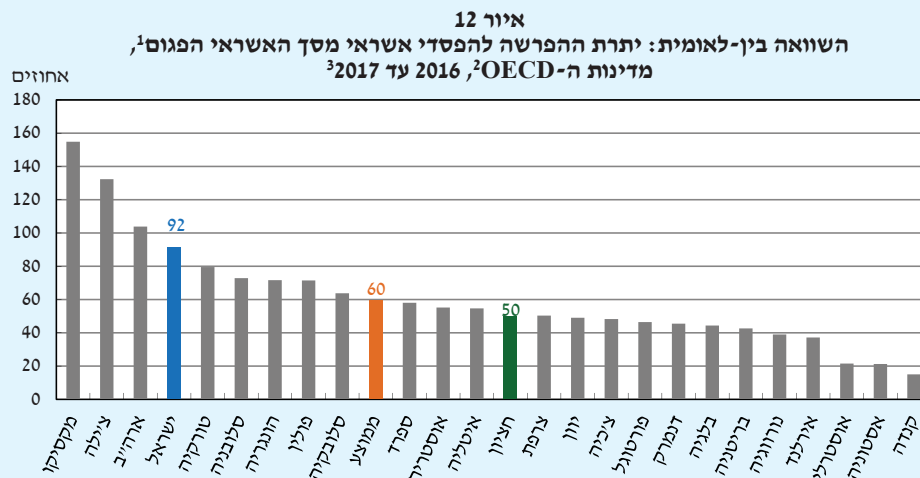

¹ יוון וקפריסין לא נכללו בחישוב הממוצע והחציון.

² הנתונים על אירופה מתייחסים לבנקים הגדולים והמובילים בכל מדינה המדווחים לרשות הבנקאות האירופית. הנתונים על ארה"ב משקפים את הממוצע השנתי של הבנקים שהיקף נכסיהם עולה על 10 מיליארדי דולרים.

המקור: מדינות אירופה – EBA; ארה"ב – FDIC; ישראל – דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

בישראל יש כרית ספיגה גבוהה כנגד הפסדי אשראי: היחס בין ההוצאות להפסדי אשראי (יתרת ההפרשה) לבין האשראי באיכות ירודה טוב לאורך זמן מהיחס במדינות OECD אולם נמוך מהיחס בארה"ב

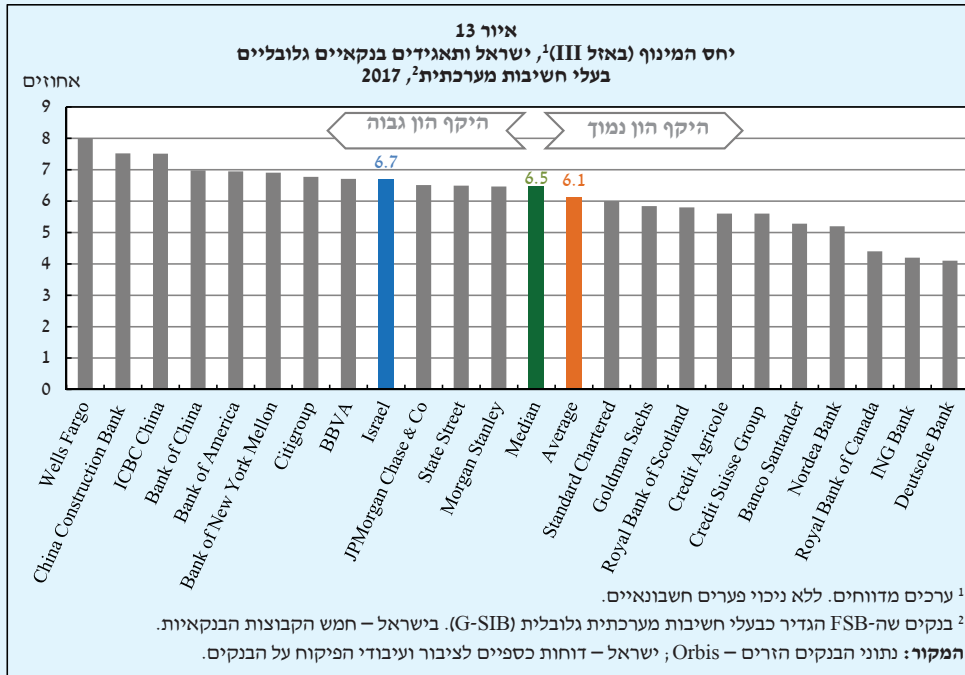
¹ המדינות השונות מסווגות את האשראי הפגום בדרכים שונות (בישראל הוא כולל גם אשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה).

² פינלנד, גרמניה, הולנד, לוקסמבורג, שוודיה, ארה"ב, ניו זילנד ואיסלנד, שווייץ, קוריאה, לטביה ויפן אינן ככללות בהשוואה בשל היעדר נתונים.

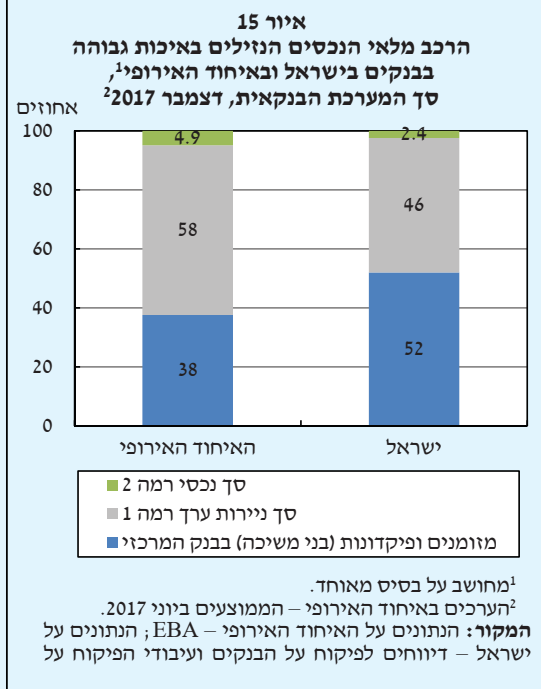
³ התנאים על ישראל מקסיקו, סלובניה, הונגריה, פולין, ספרד, אוסטריה, אוסטרליה, אסטוניה וקנדה נכונים לדצמבר 2017; התנאים על צ'ילה, צרפת, יוון, צ'כיה, פורטוגל, דנמרק, בלגיה ואירלנד נכונים לספטמבר 2017; התנאים על סלובקיה, איטליה, בריטניה ונורווגיה נכונים ליוני 2017.

המקור: נתוני המדינות הזרות – קרן המטבע הבין-לאומית; נתוני ישראל – דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

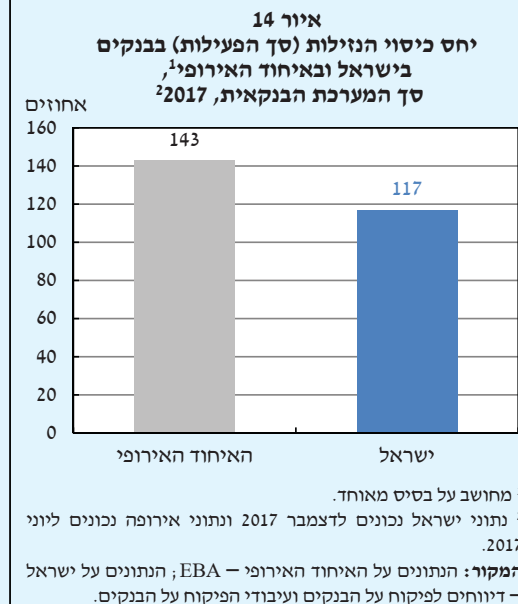
לבנקים הישראליים הון גבוה: ערכו של יחס המינוף בבנקים הישראליים גבוה מערכו בבנקים בין-לאומיים בעלי חשיבות מערכתית

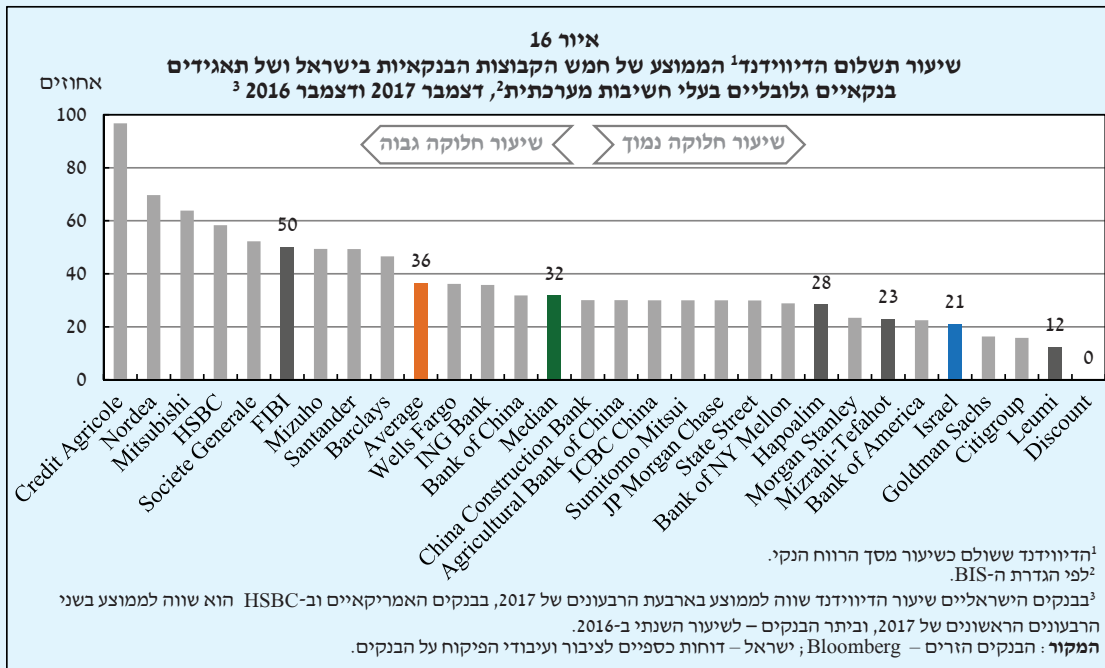
איכות הנכסים הנזילים של הבנקים הישראליים טובה מזו של בנקים מובילים באירופה

נזילות הבנקים הישראליים השתפרה בשנים האחרונות והיא עולה על דרישות הסף הרגולטוריות, אם כי נופלת במעט מהממוצע בבנקים מובילים באירופה

שיעור הדיווידנד המשולם בישראל נמוך מהממוצע בבנקים בין-לאומיים בעלי חשיבות מערכתית, אולם הוא נמצא במגמת עלייה

לוח א'-1
מדדים מרכזיים של מערכת הבנקאות, דצמבר 2001 עד דצמבר 2017

התשואה לחזן – ROE ⁶ (אחוזים)	יחס המנוף ^{10,6} (אחוזים)	יחס החזן העצמי בסך הנכסים ⁶ (אחוזים)	יחס החזן העצמי רובד 1 ^{9,6} (אחוזים)	יחס האשראי ^{8,6} לפיקדונות (אחוזים)	יחס כניסי הנוזלות – LCR ^{7,4} (אחוזים)	יחס התוצאה		יחס האשראי ^{4,3} לחוצר (אחוזים)	יחס האשראי ^{5,4} לציבור (אחוזים)	יחס האשראי ^{4,3} לחוצר (אחוזים)	פעילות הבנק		יחס ערך השוק לערך בספרים ¹ (MV/BV)	
						יחס התוצאה השנתית	יחס התוצאה לרפסדי				הממוצע בין אג"ח הבנקים לאג"ח הממשלית ² (נקודות אחוז)	יחס ערך השוק לערך בספרים ¹ (MV/BV)		
5.6		4.9		0.81		0.84	-	109.4	0.7	0.91	2001			
2.5		4.9		0.83		1.32	-1.1	104.6	0.8	0.56	2002			
8.3		5.3		0.82		1.12	-1.7	102.8	0.7	0.85	2003			
12.4		5.5		0.80		0.92	0.1	98.5	0.7	1.06	2004			
14.5		5.4		0.82		0.69	6.7	99.7	0.7	1.45	2005			
17.3		5.9		0.80		0.52	2.0	94.6	0.6	1.33	2006			
15.6		6.1		0.85		0.28	7.7	94.8	0.9	1.21	2007			
0.3		5.7		0.90		0.72	10.3	98.9	2.0	0.56	2008			
8.8		6.3	11	0.86		0.75	-1.4	93.0	1.6	1.11	2009			
9.8		6.7	8.2	0.91		0.41	7.2	92.7	1.0	1.06	2010			
10.2		6.2	8.0	0.89		0.39	3.7	89.6	1.3	0.69	2011			
7.9		6.6	8.7	0.87		0.41	2.1	86.4	1.0	0.78	2012			
8.7		6.9	9.3	0.87		0.25	1.1	82.0	0.9	0.84	2013			
			12	9.1							14-יוני			
7.3		6.7	9.2	0.85		0.15	4.3	81.9	0.9	0.72	2014			
	12	6.5			103						15-יוני			
9.1		6.9	9.6	0.84		0.12	5.2	81.7	0.9	0.74	2015			
8.3		7.0	10.7	0.81		0.10	2.7	79.9	0.7	0.84	2016			
8.8		7.2	10.9	0.81		0.14	3.3	79.8	0.6	0.96	2017			

1) בחישוב היחס MV/BV , הערך בספרים (BV) של תמשת הבנקים הנדוללים מתושב בפגנור של רבעון אחרי שווי השוק (MV). החל מדצמבר 2014 הערך בספרים כולל השפעת זכויות עובדים ועלויות תמכה.
2) הממוצע לחדש דצמבר של אותה שנה.

3) ממד ביחס לאשראי ברוטו.

4) ממד ביחס לסך המערכת הבנקאית.

5) עד דצמבר 2010 – האשראי לציבור נטו; מדצמבר 2011 – האשראי לציבור ברוטו.

6) ממד ביחס לחמש הקבוצות הבנקאיות.

7) היחס מתושב על בסיס מאוחד וימרות לסוף תקופה.

8) ממד ביחס לאשראי נטו.

9) עד דצמבר 2013-31.12. העיגול התנאימים הבנקאיים את יחס חזן חליבה, בהתאם לכלכלי באיל II, ורחל מת-2014.1.1 חס מעיגים את יחס החזן העצמי רובד 1, בהתאם לכלכלי באיל III.

10) היחס שבין החזן רובד 1 לסך החשיפות, מתושב בהתאם לכלכלי באיל II.

11) מתושב בהתאם לכלכלי באיל II.

12) מתושב בהתאם לכלכלי באיל III על פי הוראות המעבר.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בתורסה לניירות ערך בתל אביב, בנק ישראל, דוחות ספגים לעיבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיגול הפיקוח על הבנקים.

המבנה של מערכת הבנקאות, דצמבר 2017¹

- התוצאה של חמש הקבוצות הנבדקות ממוגנים על בסיס ממוחזר, ומספרי הסניפים והמשרות כוללים את כל הנבדקים המשתייכים לקבוצה.
- בעת גיוון מוגדר כמו משתחיק לפחות 5% מהיון הממונית המנופיק של ההתאחד או מכוח ההצטרפה בו. וספר על כך היווה על החזקות בעלי עניין בכלל החזקות של מנהל"ל דירקטורים.
- מספר הסניפים כולל פעילות בחו"ל, יחדות בוצעו ושולחות של סניפי אם.

התקשורת: דוחות סכסכים ללאבור, דיווחים לפיקוח על הנבחרים, דיווחים לבורסה לניירות ערך ועבודת הנידון הפיקוח על הנבחרים (5) בנק לאומי הוא הקבוצה הנבחרת היחידה במערכת שבה עדיין קיימת החזקה ממשלתית (כ-6% מחזון הבנק).

לוח א'-3
סעיפים עיקריים מזרח הרווח וההפסד המאוחד של חמש הקבוצות הבנקאיות, 2015 עד 2017

(מיליוני ש"ח, במחירים שוטפים)

דיסקונט		הפעלים					לאומי				
שיעור השינוי באחוזים, 2017 לעומת 2016	2017	2016	2015	שיעור השינוי באחוזים, 2017 לעומת 2016	2017	2016	2015	שיעור השינוי באחוזים, 2017 לעומת 2016	2017	2016	2015
9.8	6,213	5,659	5,265	6.8	10,889	10,200	9,837	5.4	10,069	9,552	8,784
12.3	1,238	1,102	1,042	9.2	2,192	2,007	1,952	-0.1	2,023	2,026	1,666
9.2	4,975	4,557	4,223	6.2	8,697	8,193	7,885	6.9	8,046	7,526	7,118
22.4	574	469	187	20.1	323	269	475	-237.6	172	-125	199
7.7	4,401	4,088	4,036	5.7	8,374	7,924	7,410	2.9	7,874	7,651	6,919
-1.2	3,399	3,439	3,053	-9.1	5,933	6,528	6,477	0.4	5,428	5,408	6,297
-21.1	595	754	363	-44.7	637	1,152	1,044	-28.3	919	1,282	1,610
-47.5	233	444	-52	-43.8	185	329	94	-81.2	90	478	1,298
0.7	139	138	239	-38.2	126	204	520	-85.0	41	273	248
210.7	-904	-291	-341	-271.4	-951	555	588	708.5	-1,722	-213	-257
146.5	1,107	449	504	-4489.7	1,273	-29	-161	257.3	2,501	700	310
5.1	2,717	2,585	2,611	-2.0	5,111	5,216	5,287	4.3	4,138	3,967	4,092
-1.4	5,735	5,814	5,725	1.3	9,616	9,490	8,790	-0.9	8,501	8,580	8,836
-1.5	3,366	3,416	3,396	1.3	4,843	4,783	4,934	-2.8	5,272	5,422	5,544
20.5	2,065	1,713	1,364	-5.5	4,691	4,962	5,097	7.2	4,801	4,479	4,380
0.8	747	741	566	-11.9	2,077	2,358	2,097	-1.5	1,692	1,717	1,691
35.6	1,318	972	798	0.4	2,614	2,604	3,000	12.6	3,109	2,762	2,689
39.1	1,259	905	750	1.2	2,660	2,628	3,082	13.7	3,172	2,791	2,835
התשואה הכוללת לרוח (ROE), לפני מס (אחוזים)	13.78	12.49	10.55	13.23	14.58	15.89		14.79	14.94	15.87	
התשואה הכוללת לרוח (ROE), לאחר מס (אחוזים)	8.40	6.60	5.80	7.50	7.72	9.61		9.77	9.31	10.27	
התשואה הכוללת לנכסים (ROA) (אחוזים)	0.57	0.43	0.36	0.59	0.60	0.73		0.71	0.65	0.72	

סעיפים עיקריים מדוח הרווח וההפסד המאוחד של המש הקבוצות הבנקאיות, 2014 עד 2016
לוח א'-3 (המשך)

[illegible]

ن

אמוציונל וטרם מומשו מהתאמות לשו"י ההוגן של א"ח למסחר.

ירים נגזרים אחריים.

המקור: דוחות כספיים לעיבוד הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-4
השפעת הכמות¹ והשפעת המחיר² על הכנסות והוצאות הריבית,
חמש הקבוצות הבנקאיות, 2017 לעומת 2016

2017											
שפיע נטו				השפעת המחיר				השפעת הכמות			
התדמור	שפיע נטו			משקל השפעת המחיר	השפעת	השפעת	השפעת	משקל השפעת הכמות	השפעת	השפעת	
לכנסות	השפיע נטו בצד	השפיע נטו	השפיע נטו	בדמור לכנסות	השפעת	השפעת	השפעת	בדמור לכנסות	השפעת	השפעת	
הריבית נטו	בצד	הריבית נטו	בצד	הריבית נטו	המחיר נטו	המחיר נטו	המחיר נטו	הריבית נטו	הכמות נטו	הכמות נטו	הכמות נטו
	(מיליוני ש"ח)			(מיליוני ש"ח)				(מיליוני ש"ח)			
1,895	587	2,482	66.1	1,252	442	1,694	33.9	643	145	788	האשראי (הכנסים) והפיקודנות (ההוצאות) של חבבור, ישראל
-141	126	-15	-22.0	31	205	236	122.0	-172	-79	-251	האשראי (הכנסים) והפיקודנות (ההוצאות) של חבבור, חייל
1,754	713	2,467	73.1	1,283	647	1,930	26.9	471	66	537	סך האשראי והפיקודנות
279	-16	263	-21.1	-59	126	67	121.1	338	-142	196	כנסים והתחייבויות נשאי ריבית אחרים, ישראל
111	8	119	139.6	155	63	218	-39.6	-44	-55	-99	כנסים והתחייבויות נשאי ריבית אחרים, חייל
390	-8	382	24.6	96	189	285	75.4	294	-197	97	סך הנכסים וההתחייבויות נשאי הריבית האחרים
2,144	705	2,849	64.3	1,379	836	2,215	35.7	765	-131	634	סך הכנסות והוצאות הריבית
2016											
שפיע נטו				השפעת המחיר				השפעת הכמות			
התדמור	שפיע נטו			משקל השפעת המחיר	השפעת	השפעת	השפעת	משקל השפעת הכמות	השפעת	השפעת	
לכנסות	השפיע נטו בצד	השפיע נטו	השפיע נטו	בדמור לכנסות	השפעת	השפעת	השפעת	בדמור לכנסות	השפעת	השפעת	
הריבית נטו	בצד	הריבית נטו	בצד	הריבית נטו	המחיר נטו	המחיר נטו	המחיר נטו	הריבית נטו	הכמות נטו	הכמות נטו	הכמות נטו
	(מיליוני ש"ח)			(מיליוני ש"ח)				(מיליוני ש"ח)			
1,540	434	1,974	17.8	274	276	550	82.1	1,264	160	1,424	האשראי (הכנסים) והפיקודנות (ההוצאות) של חבבור, ישראל
-20	128	108	-2	-2	113	111	90.0	-18	15	-3	האשראי (הכנסים) והפיקודנות (ההוצאות) של חבבור, חייל
1,520	562	2,082	17.9	272	389	661	82.1	1,248	173	1,421	סך האשראי והפיקודנות
-64	181	117	-241	-241	94	-147	-276.6	177	87	264	כנסים והתחייבויות נשאי ריבית אחרים, ישראל
54	-57	-3	222.2	120	-10	110	-122.2	-66	-47	-113	כנסים והתחייבויות נשאי ריבית אחרים, חייל
-10	124	114	1210.0	-121	84	-37	-1110.0	111	40	151	סך הנכסים וההתחייבויות נשאי הריבית האחרים
1,510	686	2,196	10.0	151	473	624	90.0	1,359	213	1,572	סך הכנסות והוצאות הריבית

1. השפעת הכמות שווה לכפלה של השינוי בגודל הנכס (התקופה הנבחרת לעומת אשתד) במחיר הנכס (התקופה הנבחרת לעומת אשתד). מחלקת פאלי.
2. השפעת המחיר שווה לכפלה של השינוי במחיר (התקופה הנבחרת לעומת אשתד) בגודל הנכס (התקופה הנבחרת לעומת אשתד). מחלקת פאלי.
המקור: דוחות כספים לבור עיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-5
היתרות הממוצעות, שיעורי הכנסות הריבית והוצאות הריבית ופעל הריבית בגין הנכסים וההתחייבויות,
חמש הקבוצות הבנקאיות, 2017 לעומת 2016 (מיליוני ש"ח, אחוזים)

2017									
ההתחייבויות					הנכסים				
פער הריבית	שיעור ההוצאה	הוצאות המימון	היתרה השנתית הממוצעת (מיליוני ש"ח)	פיקדונות הצבור	שיעור ההכנסה	הכנסות המימון	היתרה השנתית הממוצעת (מיליוני ש"ח)	אשראי לצבור	פיקדונות בנקים
3.10	-0.57	-4,572	808,195	פיקדונות הצבור	3.67	33,178	904,094	אשראי לצבור	פיקדונות בנקים
0.75	-0.50	-79	15,852	פיקדונות מובנים	1.25	275	22,012	פיקדונות בנקים	
0.20	-	-	93	פיקדונות מובנים מרכזיים	0.20	378	189,456	פיקדונות בנקים מרכזיים	
-2.05	-3.10	-2,915	93,945	אג"ח	1.05	2,121	202,631	אג"ח	
-0.89	-2.47	-164	6,630	התחייבויות אחרות ¹	1.59	145	9,142	נכסים אחרים ¹	
1.88	-0.84	-7,730	924,715	סך ההתחייבויות נושאות הריבית	2.72	36,097	1,327,335	סך הנכסים נושאי הריבית	
					התשואה נטו על הנכסים נושאי הריבית (המרווח הפיננסי) ²				
					2.14	28,367	1,327,335		
2016									
ההתחייבויות					הנכסים				
פער הריבית	שיעור ההוצאה	הוצאות המימון	היתרה השנתית הממוצעת (מיליוני ש"ח)	פיקדונות הצבור	שיעור ההכנסה	הכנסות המימון	היתרה השנתית הממוצעת (מיליוני ש"ח)	אשראי לצבור	פיקדונות בנקים
2.97	-0.49	-3,859	792,258	פיקדונות הצבור	3.45	30,711	889,075	אשראי לצבור	פיקדונות בנקים
0.73	-	-87	14,930	פיקדונות מובנים	0.73	170	23,257	פיקדונות בנקים	
0.15	-	-	113	פיקדונות מובנים מרכזיים	0.15	239	161,448	פיקדונות בנקים מרכזיים	
-1.92	-2.91	-2,892	99,456	אג"ח	0.99	2,004	203,101	אג"ח	
-1.12	-2.63	-187	7,106	התחייבויות אחרות ¹	1.51	129	8,520	נכסים אחרים ¹	
1.82	-0.77	-7,025	913,863	סך ההתחייבויות נושאות הריבית	2.59	33,248	1,285,401	סך הנכסים נושאי הריבית	
					התשואה נטו על הנכסים נושאי הריבית (המרווח הפיננסי) ²				
					2.04	26,223	1,285,401		

(1) ההתחייבויות והנכסים האחרים כוללים בין השאר גם אשראי לממשלה ופיקדונות שלד וניירות ערך שמושאל/ נשאל בהסכמי מכר חוזר.

(2) המרווח הפיננסי הוא היחס שבין תפסות הריבית נטו לבין סך הנכסים נושאי הריבית. המרווח מוצג באחוזים.

המקור: דוחות כספיים לצבור ועיבודי תפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות והסיכונים במערכת הבנקאות

לוח א'-6

ההכנסות מעמלות ואחרות והוצאות התפעוליות של חמש הקבוצות הבנקאיות, 2015 עד 2017

השינויים לעומת השנה הקודמת		ההתפלגות			הסכומים			
2017	2016	2017	2016	2015	2017	2016	2015	
		(אחוזים)			(מיליוני ש"ח, במחירים שוטפים)			
1. ההכנסות מעמלות ואחרות								
ההכנסות ממערך השירותים הבנקאיים								
-1.4	-3.6	17.4	18.1	18.1	2,698	2,737	2,838	דמי ניהול חשבון
5.5	5.8	28.3	27.5	25.0	4,386	4,157	3,928	הכנסות מכרטיסי אשראי
-3.8	4.6	3.9	4.2	3.9	609	633	605	טיפול באשראי ובעריכת חוזים
-7.2	0.0	2.3	2.6	2.5	359	387	387	פעולות סחר חוץ ושירותים מיוחדים
-0.9	-2.4	10.0	10.3	10.2	1,547	1,561	1,600	עמלות אחרות ¹
1.3	1.3	62.0	62.7	59.6	9,599	9,475	9,358	סך ההכנסות ממערך השירותים
ההכנסות מפעילות בשוק ההון								
0.3	-12.7	15.5	15.8	17.5	2,402	2,394	2,742	פעילות בניירות ערך
4.0	-7.8	5.7	5.6	5.8	879	845	916	עמלות הפצת מוצרים פיננסיים ²
3.2	-6.1	1.4	1.4	1.5	223	216	230	דמי ניהול, תפעול ונאמנות לגופים מוסדיים
1.4	-11.1	22.6	22.9	24.8	3,504	3,455	3,888	סך ההכנסות מפעילות בשוק ההון
עמלות מעסקי מימון								
1.3	1.5	10.3	10.4	9.9	1,591	1,571	1,548	
29.3	-31.9	5.2	4.1	5.8	799	618	908	הכנסות אחרות ³
2.5	-3.7	100.0	100.0	100.0	15,493	15,119	15,702	סך ההכנסות מעמלות ואחרות
2. ההוצאות התפעוליות								
0.5	-0.6	58.0	58.1	59.6	17,434	17,348	17,447	משכורות והוצאות נלוות ⁴
-0.7	-3.4	36.7	37.2	39.3	11,049	11,124	11,516	מזה: משכורות
-1.7	-2.1	17.6	18.1	18.8	5,302	5,396	5,511	אחזקה ופחת בגין בניינים וציוד
-19.0	-18.9	0.3	0.4	0.5	94	116	143	הפחתות וירידת ערך של נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין
3.3	13.3	24.1	23.5	21.1	7,240	7,006	6,186	הוצאות אחרות
0.9	10.6	3.4	3.4	3.1	1,025	1,016	919	מזה: שיווק ופרסום
3.1	7.2	3.2	3.2	3.0	977	948	884	מחשב
-1.4	-3.5	2.1	2.1	2.2	623	632	655	תקשורת
37.1	149.1	1.2	0.9	0.4	362	264	106	ביטוח
-3.3	-3.8	0.9	0.9	1.0	267	276	287	משרדיות
-6.3	8.3	3.2	3.5	3.3	969	1,034	955	שירותים מקצועיים
0.7	2.0	100.0	100.0	100.0	30,070	29,866	29,287	סך ההוצאות התפעוליות

(1) כולל בעיקר מרווח ועמלות גבייה על אשראי מהאוצר, הפרשי המרה ואחרות.

(2) במסגרת רפורמת בכר החלו הבנקים לגבות עמלת הפצה; תקרת העמלה בתחום קרנות הנאמנות עומדת על: 0.25% מיתרת הנכסים בקרנות שמתמקדות בהשקעות קצרות טווח בסיכון נמוך, 0.80% מיתרת הנכסים בקרנות מנייתיות ו-0.40% מיתרת הנכסים ביתר הקרנות; בתחום קופות הגמל וקרנות הפנסיה עומדת תקרת העמלה על 0.25% מיתרת הנכסים בקופה או בקרן.

(3) כולל רווח מממוש נכסים שנתקבלו בגין סילוק אשראים, דמי ניהול מחברות קשורות והכנסות אחרות.

(4) לרבות מס שכר, פיצויים, תגמולים, פנסיה וביטוח לאומי.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-7
העלות ליחידת תפוקה¹ ויחס היעילות² של התאגידים הבנקאיים בישראל, 2013 עד 2017
(אחוזים)

סד המערכת הבנקאית	דקסיה	ירושלים	אגוד	חמש הקבוצות	מזרח-מזרח	טפחות	דיסקונט	הפעילים	לאומי	השנה	העלות ליחידת תפוקה
2.38	0.58	2.27	2.09	2.40	2.64	1.73	2.96	2.39	2.35	2013	
2.38	0.51	2.56	2.09	2.40	2.55	1.61	3.15	2.33	2.43	2014	
2.15	0.62	2.58	2.05	2.16	2.23	1.58	2.78	2.09	2.17	2015	
2.10	0.59	2.72	2.46	2.09	2.12	1.50	2.74	2.16	2.01	2016	
2.03	0.54	2.88	2.15	2.03	1.98	1.54	2.60	2.13	1.91	2017	
69.3	37.3	80.5	80.1	69.1	74.3	59.5	78.1	66.2	68.9	2013	יחס היעילות
72.7	32.2	75.8	87.9	72.5	77.3	60.9	87.0	65.5	74.9	2014	
67.1	40.5	76.7	87.6	66.7	77.6	59.8	78.7	61.2	65.9	2015	
67.1	40.4	75.7	95.4	66.5	73.5	58.5	72.7	64.5	66.3	2016	
65.5	54.4	81.8	77.3	65.0	69.5	60.2	68.5	65.7	63.1	2017	

(1) היחס בין סד החוצאות התפעוליות (האחרות ליתרת הנכסים הממוצעת (average cost)).
(2) היחס בין סד החוצאות התפעוליות (האחרות לסד ההכנסות מריבית נטו וההכנסות שאינן מריבית (cost to income)).
המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-9

התפלגות ההון ויחסי ההון בחמש הקבוצות הבנקאיות¹, דצמבר 2017 ודצמבר 2016

חמש הקבוצות	חמש הקבוצות		הבנקאות		מזרח-טפות		דיסקונט		הפועלים		לאומי	
	דצמבר 2016	דצמבר 2017	דצמבר 2016	דצמבר 2017	דצמבר 2016	דצמבר 2017	דצמבר 2016	דצמבר 2017	דצמבר 2016	דצמבר 2017	דצמבר 2016	דצמבר 2017
107,998	101,803	8,046	7,604	14,327	13,324	16,068	14,936	36,004	34,225	33,553	31,714	החזן העצמאי ²
109,604	103,669	8,033	7,684	14,333	13,318	16,003	15,036	36,582	35,045	34,653	32,586	החזן העצמאי רובד 1 ³
111,715	106,202	8,033	7,684	14,333	13,318	16,893	16,104	37,803	36,510	34,653	32,586	החזן רובד 1 ³
34,011	36,186	2,749	2,819	5,251	4,888	5,395	5,020	9,728	11,609	10,888	11,850	החזן רובד 2 ³
145,726	142,388	10,782	10,503	19,584	18,206	22,288	21,124	47,531	48,119	45,541	44,436	בסיס ההון
1,501,772	1,464,647	135,717	127,907	239,572	230,455	221,221	219,577	454,424	448,105	450,838	438,603	סך המאון
918,592	886,875	70,445	69,262	130,525	122,605	144,292	138,335	295,986	290,139	277,344	266,534	סיכון האשראי
15,351	14,069	725	748	1,605	1,184	3,443	2,483	5,114	4,866	4,464	4,788	סיכון השוק
72,086	70,570	6,201	6,168	8,394	8,113	12,335	12,072	23,672	23,374	21,484	20,843	סיכון התפעולי
1,006,029	971,514	77,371	76,178	140,524	131,902	160,070	152,890	324,772	318,379	303,292	292,165	סך הסעיפים המשקלקלים
10.9	10.7	10.4	10.1	10.2	10.1	10.0	9.8	11.3	11.0	11.4	11.2	יחס החזן העצמאי רובד 1
11.1	10.9	10.4	10.1	10.2	10.1	10.6	10.5	11.6	11.5	11.4	11.2	יחס חזן רובד 1
3.4	3.7	3.6	3.7	3.7	3.7	3.4	3.3	3.0	3.6	3.6	4.1	יחס חזן רובד 2
14.5	14.7	13.9	13.8	13.9	13.8	13.9	13.8	14.6	15.1	15.0	15.2	יחס תלפיות החזן הכללי

1. התאגידים הבנקאיים מקצים חזן לפי כללי סארל III ברוחם לזרואות המעבר.
2. כולל חובות של בעלי מניות חיצוניים, על פי מאזני הקבוצות.
3. לאחר ניכויים.
המקור: דוחות כספיים לעובר, דיווחים לנפקים על הנפקים ועוברי הפיקוח על הנפקים.

לוח א'-10

התפלגות החזקות במניות הבנקים והדיווידנדים שחולקו, שבעת הבנקים¹, 2017 עד 2018

שיעור החזקות בעלי העניין, אפריל 2018	שיעור החזקות הציבור, אפריל 2018 ²	הדיווידנדים שחולקו ב-2017	הדיווידנדים שחולקו בניכוי החזקות בעלי העניין	שיעור הדיווידנדים מהרווח הנקי
(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)
פועלים	20.1	79.9	861.0	32.4
לאומי	5.9	94.1	627.5	19.8
מזרחי-טפחות	44.2	55.8	334.0	24.8
דיסקונט	0.1	99.9		
הבינלאומי	48.4	51.6	310.0	45.7
אגוד	74.8	25.2		
ירושלים	86.6	13.4	7.1	19.2
סך מערכת	20.4	79.9	2,139.6	23.0

(1) על בסיס בנק.

(2) כולל החזקות דרך הגופים המוסדיים.

המקור: מערכת "מאיה", דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-11

מדדי ההון המרכזיים של חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2009 עד דצמבר 2017
(אחוזים)

חמש הקבוצות	הבינלאומי	מזרחי-טפחות	דיסקונט	הפועלים	לאומי	השנה	
8.74	9.65	8.55	8.57	8.87	8.55	2012	יחס ההון העצמי רובד 1 ¹
9.32	9.92	9.01	9.30	9.30	9.32	2013	
9.08	9.98	8.73	8.92	9.08	9.09	01/01/2014 ²	
9.24	9.69	9.05	9.38	9.29	9.09	2014	
9.60	9.81	9.50	9.51	9.63	9.58	2015	
10.67	10.09	10.10	9.83	11.01	11.15	2016	
10.89	10.38	10.20	10.00	11.26	11.43	2017	
64.12	54.44	67.15	60.56	67.88	64.17	2009 ⁴	היחס שבין נכסי סיכון האשראי לסך החשיפה לאשראי ³
65.22	55.50	59.59	63.89	69.16	67.01	2009 ⁵	
66.39	61.00	58.66	67.17	68.62	68.30	2010	
64.59	60.02	58.26	60.45	67.33	67.67	2011	
63.05	57.69	58.03	61.27	64.83	65.67	2012	
61.91	55.66	56.12	59.09	64.98	64.56	2013	
63.44	56.21	55.82	60.07	67.72	66.36	2014	
61.38	53.73	54.86	59.77	65.64	62.98	2015 ²	
56.89	53.06	50.72	60.24	58.97	57.34	2016	
56.66	50.78	51.80	60.85	58.35	57.07	2017	
6.45	5.47	5.24	6.60	7.16	6.54	30/06/2015	יחס המינוף ⁶
6.36	5.43	5.32	6.55	7.10	6.27	2015	
6.60	5.52	5.27	6.60	7.25	6.77	2016	
6.70	5.50	5.48	6.81	7.37	6.94	2017	
6.59	6.41	5.70	6.04	7.19	6.71	2012	היחס בין ההון העצמי לסך הנכסים המאזניים
6.86	6.33	5.75	6.25	7.65	7.07	2013	
6.68	5.98	5.69	6.27	7.65	6.58	2014	
6.90	5.85	5.94	6.64	7.70	6.99	2015	
6.95	5.94	5.78	6.80	7.64	7.23	2016	
7.19	5.93	5.98	7.26	7.92	7.44	2017	
13.87	6.35	10.26	17.94	17.54	11.32	2013	היחס בין האשראי הפגום והאשראי בפיגור של 90 יום ומעלה שאינו פגום, נטו, לסך ההון העצמי
7.49	2.43	3.88	9.49	9.78	6.67	2014	
4.58	2.37	3.46	9.56	5.36	2.38	2015	
3.23	-0.64	1.51	8.30	2.14	3.67	2016	
0.95	-0.82	2.62	2.65	-0.74	1.68	2017	

- (1) עד ה-31.12.2013 הציגו התאגידים הבנקאיים את יחס הון הליבה בהתאם לכללי באזל II, והחל מה-1.1.2014 הם מציגים את יחס ההון העצמי רובד 1 בהתאם לכללי באזל III.
- (2) החל ממועד זה היחס מחושב במונחי באזל III בהתאם להוראות המעבר.
- (3) היחס שבין נכסי סיכון האשראי לערך החשיפה לאחר המרה לאשראי.
- (4) היחס מחושב בהתאם לכללי באזל I.
- (5) החל ממועד זה היחס מחושב בהתאם לכללי באזל II.
- (6) היחס שבין ההון רובד 1 לסך החשיפות, מחושב בהתאם לכללי באזל III.
- המקור:** דוחות כספיים לציבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות והסיכונים במערכת הבנקאות

לוח א'-12

המאזן של סך המערכת הבנקאית הישראלית¹, 2015 עד 2017

ההתפלגות			שיעור השינוי		במחירים שוטפים			
2017	2016	2015	במהלך 2017	במהלך 2016	2017	2016	2015	
(אחוזים)			(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)			
18.5	17.3	15.6	10.0	16.7	290,372	263,974	226,145	נכסים
								מזומנים ופיקדונות בבנקים
								מזה:
92.0	92.3	91.2	9.7	18.1	267,200	243,540	206,158	מזומנים ²
8.0	7.7	8.8	13.4	2.2	23,168	20,434	19,987	פיקדונות בבנקים מסחריים
13.1	14.9	14.6	-9.9	7.1	204,856	227,381	212,286	ניירות ערך
								מזה:
8.2	7.5	9.1	-1.6	-11.5	16,885	17,165	19,400	ניירות ערך ששוועדו למלווים
89.1	88.2	80.8	-9.0	16.9	182,613	200,622	171,589	בשווי הון
0.3	0.2	0.2	47.3	6.2	4,504	3,058	2,879	ניירות ערך שנשאלו או נרכשו בהסכמי מכר חוזר
64.4	63.8	65.4	3.3	2.7	1,007,674	975,635	950,058	אשראי לציבור
0.8	0.8	0.9	-4.3	-2.0	11,988	12,530	12,792	הפרשה להפסדי אשראי
63.6	63.0	64.5	3.4	2.8	995,687	963,105	937,266	אשראי לציבור, נטו
								מזה:
71.7	69.5	66.4	6.7	7.5	713,885	669,220	622,559	מט"י לא-צמוד
17.2	18.1	19.8	-2.0	-5.8	171,163	174,734	185,454	מט"י צמוד למדד המחירים
10.9	12.2	13.6	-7.5	-7.9	108,888	117,720	127,806	צמוד מט"ח ונקוב מט"ח
80.1	79.4	76.3	-6.7	-4.2	87,204	93,466	97,570	מזה בדולרים
0.2	0.1	0.2	22.2	-1.1	1,750	1,432	1,448	פריטים לא-כספיים
0.4	0.3	0.3	14.3	9.0	5,631	4,925	4,517	אשראי לממשלה
0.1	0.1	0.1	0.1	4.4	1,760	1,759	1,685	השקעות בחברות בנות ובחברות מסונפות
0.7	0.8	0.8	-2.8	0.4	11,699	12,038	11,991	בניינים וציוד
0.0	0.0	0.0	-1.9	-2.4	498	508	520	נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין
1.9	2.0	2.3	-5.0	-4.9	29,691	31,262	32,860	נכסים בגין מכשירים נגזרים
1.4	1.4	1.5	-0.5	-3.4	21,216	21,314	22,074	נכסים אחרים
100	100	100	2.4	5.3	1,565,913	1,529,324	1,452,224	סך הנכסים
								התחייבויות והון
78.5	77.8	77.3	3.3	6.1	1,229,257	1,190,546	1,122,280	פיקדונות הציבור
								מזה:
69.2	66.0	63.6	8.1	10.1	850,041	786,137	713,887	מט"י לא-צמוד
5.0	5.4	6.6	-4.5	-13.0	61,658	64,552	74,191	מט"י צמוד למדד המחירים
25.7	28.4	29.6	-6.7	1.7	315,547	338,083	332,526	צמוד למט"ח ונקוב במט"ח
82.6	80.1	79.7	-3.7	2.2	260,782	270,817	264,925	מזה בדולרים
1.1	1.0	1.1	12.4	-2.6	17,907	15,926	16,357	פיקדונות מבנקים
0.1	0.1	0.1	-5.4	9.5	2,052	2,169	1,981	פיקדונות הממשלה
0.2	0.3	0.4	-43.7	-1.6	2,902	5,156	5,241	ניירות ערך שהושאלו או נמכרו בהסכמי רכש חוזר
6.1	6.9	7.1	-9.7	3.0	95,341	105,542	102,491	איגרות חוב וכתבי התחייבות נדחים
1.9	2.1	2.4	-7.3	-5.5	29,949	32,296	34,160	התחייבויות בגין מכשירים נגזרים
4.9	4.7	4.8	6.5	2.7	76,495	71,804	69,926	התחייבויות אחרות
								מזה:
1.9	2.1	2.1	-5.5	3.2	1,458	1,543	1,495	הפרשה להפסדי אשראי בגין מכשירי אשראי חוץ-מאזניים
92.8	93.1	93.1	2.1	5.2	1,453,903	1,423,439	1,352,437	סך ההתחייבויות
0.1	0.1	0.1	3.8	9.2	1,933	1,862	1,705	זכויות שאינן מקנות שליטה
7.0	6.8	6.8	5.8	6.1	110,077	104,023	98,082	הון העצמי המיוחס לבעלי המניות של התאגיד הבנקאי
7.2	6.9	6.9	5.8	6.1	112,010	105,885	99,787	סך ההון העצמי
100	100	100	2.4	5.3	1,565,913	1,529,324	1,452,224	סך ההתחייבויות וההון

(1) על בסיס מאוחד. כולל את חמש הקבוצות הבנקאיות (לאומי, הפועלים, דיסקונט, הבינלאומי הראשון ומזרחי-טפוחות) ואת שלושת הבנקים העצמאיים (אגוד, ירושלים ודקסיה).

(2) כולל פיקדונות בבנק ישראל.

המקור: דוחות כספיים לציבור ויעודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-13
תיק ניירות הערך של סך המוערכת הבנקאית הישראלית, דצמבר 2016 ודצמבר 2017

בנק דיסקונט												
דצמבר 2017				דצמבר 2016				בנק הפועלים				
דצמבר 2017		דצמבר 2016		דצמבר 2017		דצמבר 2016		דצמבר 2017		דצמבר 2016		
הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	
התפלגות (אחרים)	63.4	20,736	58.8	22,835	62.0	40,597	71.2	50,844	51.6	39,872	52.5	40,500
	1.8	588	2.7	1,054	20.1	13,168	11.6	8,256	14.0	10,837	18.0	13,907
	0.3	98	0.4	155	0.8	496	0.8	577	0.1	101	0.2	182
	1.9	615	3.2	1,228	9.7	6,327	8.0	5,739	12.7	9,795	9.8	7,564
	20.9	6,845	22.0	8,523	-	-	-	-	11.8	9,150	13.0	10,029
	0.7	232	1.0	407	0.6	402	1.3	916	0.2	181	0.6	428
	8.3	2,701	9.4	3,640	3.4	2,226	4.0	2,861	4.0	3,129	3.4	2,648
	2.7	888	2.5	976	3.4	2,226	3.2	2,256	5.5	4,234	2.5	1,943
100	32,703	100	38,818	100	65,442	100	71,449	100	77,299	100	77,201	
סך המוערות				הבנק הבינלאומי				בנק מזרחי-טפחות				
דצמבר 2017		דצמבר 2016		דצמבר 2017		דצמבר 2016		דצמבר 2017		דצמבר 2016		
הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	
התפלגות (אחרים)	58.8	120,463	63.1	143,491	54.7	5,603	60.0	9,459	75.1	7,612	83.7	8,586
	14.7	30,150	12.2	27,628	18.9	1,932	13.7	2,160	23.7	2,406	15.0	1,538
	0.6	1,172	0.8	1,745	1.3	138	2.1	324	-	-	-	-
	8.5	17,422	7.2	16,435	5.3	539	11.5	1,808	-	-	0.2	19
	8.0	16,380	8.4	19,041	2.9	300	2.6	409	-	-	-	-
	1.1	2,290	1.6	3,683	6.4	656	6.3	992	-	-	-	-
	4.5	9,127	4.3	9,723	8.5	874	2.8	446	0.2	16	0.2	19
	3.8	7,853	2.5	5,635	1.9	196	1.1	178	1.0	99	1.0	100
100	204,856	100	227,381	100	10,238	100	15,776	100	10,133	100	10,262	
סך ניירות הערך				סך ניירות הערך				סך ניירות הערך				

בנק לאומי												
דצמבר 2017				דצמבר 2016				בנק הפועלים				
דצמבר 2017		דצמבר 2016		דצמבר 2017		דצמבר 2016		דצמבר 2017		דצמבר 2016		
הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	
התפלגות (אחרים)	63.4	20,736	58.8	22,835	62.0	40,597	71.2	50,844	51.6	39,872	52.5	40,500
	1.8	588	2.7	1,054	20.1	13,168	11.6	8,256	14.0	10,837	18.0	13,907
	0.3	98	0.4	155	0.8	496	0.8	577	0.1	101	0.2	182
	1.9	615	3.2	1,228	9.7	6,327	8.0	5,739	12.7	9,795	9.8	7,564
	20.9	6,845	22.0	8,523	-	-	-	-	11.8	9,150	13.0	10,029
	0.7	232	1.0	407	0.6	402	1.3	916	0.2	181	0.6	428
	8.3	2,701	9.4	3,640	3.4	2,226	4.0	2,861	4.0	3,129	3.4	2,648
	2.7	888	2.5	976	3.4	2,226	3.2	2,256	5.5	4,234	2.5	1,943
100	32,703	100	38,818	100	65,442	100	71,449	100	77,299	100	77,201	
סך המוערות				הבנק הבינלאומי				בנק מזרחי-טפחות				
דצמבר 2017		דצמבר 2016		דצמבר 2017		דצמבר 2016		דצמבר 2017		דצמבר 2016		
הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	הערך	התפלגות במאזן (מיליוני ש"ח)	
התפלגות (אחרים)	58.8	120,463	63.1	143,491	54.7	5,603	60.0	9,459	75.1	7,612	83.7	8,586
	14.7	30,150	12.2	27,628	18.9	1,932	13.7	2,160	23.7	2,406	15.0	1,538
	0.6	1,172	0.8	1,745	1.3	138	2.1	324	-	-	-	-
	8.5	17,422	7.2	16,435	5.3	539	11.5	1,808	-	-	0.2	19
	8.0	16,380	8.4	19,041	2.9	300	2.6	409	-	-	-	-
	1.1	2,290	1.6	3,683	6.4	656	6.3	992	-	-	-	-
	4.5	9,127	4.3	9,723	8.5	874	2.8	446	0.2	16	0.2	19
	3.8	7,853	2.5	5,635	1.9	196	1.1	178	1.0	99	1.0	100
100	204,856	100	227,381	100	10,238	100	15,776	100	10,133	100	10,262	
סך ניירות הערך				סך ניירות הערך				סך ניירות הערך				

¹ ניירות ערך מגוב משכנתאות (MBS) שהתפזרו סובבניות ממשל בארה"ב (GNMA ו-FHLMC, FNMA) כלולים בסעיף "מגוב נכסים או מגוב משכנתאות" בין שיש בניגוד עברית של הממשל ובין שלא.
² כלל את המשקל הממוצע של ניירות הערך (MBS) שהתפזרו סובבניות ממשל בארה"ב (GNMA ו-FHLMC, FNMA) כלולים בסעיף "מגוב נכסים או מגוב משכנתאות" בין שיש בניגוד עברית של הממשל ובין שלא.
 המקור: דוחות סכמים לצורך עיבודי המידע על הבנקים.

לוח א'-14

עסקאות במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים שבהן הסכום הנקוב מייצג סיכון אשראי,
סך המערכת הבנקאית הישראלית¹, 2017 לעומת 2016

ההתפלגות		שיעור השינוי לעומת 2016	היתרות לסוף השנה		
2017	2016		2017	2016	
(אחוזים)			(מיליוני ש"ח)		
1.0	0.9	14.1	4,647	4,071	אשראי תעודות
3.5	3.9	-9.8	16,703	18,511	ערבויות להבטחת אשראי
13.9	14.1	-0.5	67,137	67,449	ערבויות לרוכשי דירות
13.1	12.9	3.0	63,441	61,618	ערבויות והתחייבויות אחרות
20.9	20.5	3.2	101,123	97,982	מסגרות אשראי של כרטיסי אשראי שלא נוצלו
18.3	18.7	-1.0	88,293	89,205	מסגרות חח"ד ומסגרות אשראי אחרות לציבור שלא נוצלו
19.0	19.4	-1.0	91,572	92,537	התחייבויות בלתי חוזרות למתן אשראי שאושר ועדיין לא ניתן
10.4	9.7	7.9	49,996	46,333	התחייבויות להוצאת ערבויות
100	100	1.1	482,911	477,705	סך הכול

(1) חמש הקבוצות הבנקאיות והבנקים אגוד, בנק ירושלים ודקסיה.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-15

התפלגות היתרות במכשירים הנגזרים,
סך המערכת הבנקאית הישראלית¹, 2017 לעומת 2016
(מיליוני ש"ח)²

לפי סוג העסקה			לפי סוג המכשיר			
שיעור השינוי לעומת 2016	2017	2016	שיעור השינוי לעומת 2016	2017	2016	
-23.4	20,942	27,338	6.9	1,165,690	1,089,988	חוזי ריבית
-0.9	1,965,991	1,984,753	-7.2	821,570	885,348	חוזי מטבע
57.5	433,385	275,220	38.8	433,058	311,974	אחרים ³
5.8	2,420,318	2,287,311	5.8	2,420,318	2,287,311	סך הכול

(1) חמש הקבוצות הבנקאיות והבנקים אגוד, ירושלים ודקסיה.

(2) סכומים נקובים (notional amounts), במחירים שוטפים.

(3) חוזים בגין מניות, חוזי סחורות ואחרים.

(4) למעט נגזרי אשראי.

(5) נגזרים שהם חלק ממערך הנכסים וההתחייבויות של הבנק ולא יועדו ליחסי גידור.

(6) כולל נגזרי אשראי וחוזי החלפת מטבע.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-16

יתרת האשראי לציבור לפי ענפי המשק¹, חמש הקבוצות הבנקאיות, 2016 ו-2017

יתרת האשראי המאוגד (חובות) ³									
חשיוניים באשראי	התפלגות האשראי לציבור		חיתרה	חשיוניים באשראי		התפלגות האשראי לציבור		חיתרה	
	2017	2016		2017	2016	2017	2016		
(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	
4.3	92.0	91.4	891,194	3.8	90.1	89.1	1,277,062	1,230,085	פעילות לווים בישראל
4.7	43.2	42.7	418,498	4.0	48.1	47.4	681,256	655,259	עסקי
1.5	0.6	0.6	6,137	-1.7	0.5	0.6	7,636	7,772	חקלאות
0.7	5.3	5.5	51,457	0.3	6.3	6.4	89,042	88,776	תעשייה
4.6	0.4	0.4	3,560	0.1	0.4	0.4	5,549	5,543	כרייה וחציבה
10.5	13.2	12.4	128,199	6.8	17.1	16.5	242,927	227,462	בינוי ונדל"ן
21.6	7.1	6.1	69,161	9.2	12.3	11.6	174,383	159,666	מזון : בינוי
-0.1	6.1	6.3	59,038	1.1	4.8	4.9	68,544	67,796	נדל"ן
-3.8	1.1	1.2	10,448	-2.7	1.4	1.4	19,326	19,869	חשמל ומים
-2.4	8.1	8.6	78,565	-1.5	7.3	7.6	102,792	104,325	מסחר
8.3	1.7	1.6	16,192	8.8	1.3	1.3	18,812	17,292	תיירות
6.2	2.2	2.1	21,085	4.5	1.8	1.8	26,030	24,910	תחבורה ואחסנה
-2.9	1.2	1.3	11,448	-4.4	1.2	1.3	17,405	18,205	תקשורת ושירותי מחשב
3.9	4.6	4.6	44,367	6.6	6.2	6.0	88,544	83,068	שירותים פיננסיים
13.0	2.8	2.6	27,338	10.4	2.7	2.5	38,137	34,544	שירותים עסקיים אחרים
7.3	2.0	2.0	19,702	6.7	1.8	1.7	25,056	23,493	שירותים ציבוריים וקהילתיים
3.9	48.8	48.6	472,696	3.6	42.1	41.6	595,806	574,826	אנשים פרטיים
4.0	32.4	32.3	313,875	4.1	23.1	22.8	327,511	314,715	חלואות לדיור
3.8	16.4	16.4	158,821	3.1	18.9	18.8	268,295	260,111	חלואות שלא לדיור
-4.3	8.0	8.6	77,215	-7.5	9.9	10.9	139,686	150,955	פעילות לווים בחו"ל
3.5	100.0	100.0	968,409	2.6	100.0	100.0	1,416,748	1,381,040	סך הכול

1) ענפי המשק מסווגים אחרת מאשר מגדרי הפעילות הפיקוחיים.
 2) כולל את סיכון האשראי המאוגד וסיכון האשראי החוץ-מאוגד.
 3) כולל את האשראי לציבור, למעט אג"ח וניירות ערך ששאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
 המקור: דוחות כספיים לציבור וענברי הפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות והסיכונים במערכת הבנקאות

לוח א'-17

מגזרי הפעילות הפיקוחיים^{2,1} – היתרות המאזניות ומדדי הביצוע, חמש הקבוצות הבנקאיות, 2016 ו-2017

משקי הבית ³										העסקי ⁴				ס"כ הפעילות בישראל ⁵
דיוור	כרטיסי אשראי	צרכני-אחר	ס"כ צרכני	ס"כ משקי הבית	עסקים קטנים ועזירים	עסקים בינוניים	עסקים גדולים	ס"כ העסקי	ס"כ העסקי					
2017														
(מיליוני ש"ח)														
307,643	47,476	113,212	160,688	468,331	185,777	77,199	167,670	430,646	905,888					יתרת האשראי לסוף תקופת הדיווח
2,863	71	1,355	1,426	4,289	3,198	1,038	2,611	6,847	11,435					יתרת החובות הפגומים והחובות בפיגור שעולה על 90 יום
	87	520,422	520,509	520,509	159,962	73,574	145,112	378,648	1,106,033					יתרת הפיקדונות לסוף תקופת הדיווח
179,332	43,269	107,478	150,747	330,079	193,685	97,756	201,905	493,346	928,610					יתרת נכסי הסיכון לסוף תקופת הדיווח
1,253	515	-852	-337	916	2,014	1,244	2,892	6,150	9,055					הרווח הנקי
(באחוזים)														
0.42	1.13	-0.76	-0.21	0.20	1.14	1.69	1.81	1.50	0.67					התשואה לנכסים (הרווח הנקי מחולק ביתרה הממוצעת של הנכסים; ROA)
1.99	3.61	2.25	2.35	2.24	4.10	2.72	2.26	3.14	1.97					המרווח הפיננסי (הנכסות הריבית נטו מחולקות ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות)
0.98	2.07	4.95	4.12	2.06	3.73	2.43	2.04	2.84	2.99					המרווח מפעילות אשראי מחולק ביתרה הממוצעת של האשראי
		0.30	0.30	0.30	0.28	0.27	0.17	0.24	-0.06					המרווח מפעילות פיקדונות מחולק ביתרה הממוצעת של הפיקדונות
0.87	10.75	3.49	4.04	3.07	3.50	1.85	1.14	2.29	2.09					העלות הממוצעת (ההוצאות התפעוליות מחולקות ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות)
0.68	-1.17	2.32	2.06	1.64	1.62	0.53	-0.11	0.75	0.79					ההפסד התפעולי מחולק ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות
40.09	69.21	102.13	93.19	83.55	58.53	45.91	32.54	48.98	63.79					יחס היעילות התפעולית (ההוצאות התפעוליות מחולקות בסך ההכנסות ברוטו)
0.01	1.13	0.33	0.39	0.28	0.64	-0.49	-0.54	-0.02	0.09					ההוצאות להפסדי אשראי מחולקות ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות
0.00	0.62	0.92	0.83	0.29	0.60	-0.47	-0.50	-0.02	0.13					ההוצאות להפסדי אשראי מחולקות ביתרה לסוף תקופה של האשראי
0.83	1.99	-0.27	-0.10	0.19	1.17	1.70	1.86	1.53	0.69					הרווח הנקי מחולק ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות
2016														
(מיליוני ש"ח)														
297,051	43,233	110,470	153,703	450,754	174,258	74,704	160,721	409,683	867,368					יתרת האשראי לסוף תקופת הדיווח
2,649	54	1,350	1,404	4,053	3,167	1,346	5,035	9,548	14,198					יתרת החובות הפגומים והחובות בפיגור שעולה על 90 יום
	87	518,392	518,479	518,479	149,588	70,359	143,217	363,164	1,052,354					יתרת הפיקדונות לסוף תקופת הדיווח
174,101	39,166	109,836	149,002	323,103	173,187	92,146	196,979	462,312	887,789					יתרת נכסי הסיכון לסוף תקופת הדיווח
1,001	567	-1,197	-630	371	1,709	973	2,971	5,653	8,165					הרווח הנקי
(באחוזים)														
0.35	1.35	-1.08	-0.41	0.08	1.01	1.37	1.80	1.39	0.63					התשואה לנכסים (הרווח הנקי מחולק ביתרה הממוצעת של הנכסים; ROA)
1.75	3.39	2.18	2.26	2.11	3.94	2.61	2.23	3.01	1.90					המרווח הפיננסי (הנכסות הריבית נטו מחולקות ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות)
0.87	1.96	4.90	4.09	1.97	3.54	2.41	1.97	2.70	2.88					המרווח מפעילות אשראי מחולק ביתרה הממוצעת של האשראי
		0.27	0.27	0.27	0.20	0.18	0.13	0.17	-0.08					המרווח מפעילות פיקדונות מחולק ביתרה הממוצעת של הפיקדונות
0.83	10.58	3.57	4.08	3.10	3.76	1.97	1.18	2.39	2.15					העלות הממוצעת (ההוצאות התפעוליות מחולקות ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות)
0.63	-1.39	2.39	2.12	1.67	1.78	0.54	-0.11	0.79	0.74					ההפסד התפעולי מחולק ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות
42.62	68.88	106.25	96.51	87.56	63.44	48.78	33.51	51.83	64.89					יחס היעילות התפעולית (ההוצאות התפעוליות מחולקות בסך ההכנסות ברוטו)
0.01	0.70	0.34	0.36	0.26	0.40	-0.18	-0.70	-0.15	0.05					ההוצאות להפסדי אשראי מחולקות ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות
0.01	0.39	0.95	0.79	0.27	0.37	-0.17	-0.68	-0.14	0.07					ההוצאות להפסדי אשראי מחולקות ביתרה לסוף תקופה של האשראי
0.69	2.36	-0.39	-0.19	0.08	1.08	1.39	1.91	1.47	0.65					הרווח הנקי מחולק ביתרה הממוצעת של הנכסים וההתחייבויות

(1) החל מהדיווח הכספי לציבור לרבעון הראשון של 2016 הבנקים נדרשים (א) להכין למגזרי הפעילות הפיקוחיים גילוי לפי הכללים החדשים; כללים אלה הותאמו למתכונת הגדרות חדשה, אחידה ובת השוואה שהפיקו גיבש, וזו מבוססת בעיקרה על סיווג הלקוחות על פי מחזור פעילותם. (ב) להכין גילוי נפרד למגזר הגופים המוסדיים ולמגזר הניהול הפיננסי.

(ג) להכין גילויים על היתרות המאזניות (אשראי ופיקדונות) לסוף תקופת הדיווח ועל יתרות האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום. יישום ההוראה לא השפיע מהותית על הדוחות הכספיים של הבנקים, למעט על אופן ההצגה והגילוי.

(2) הפעילות בישראל בלבד.

(3) משקי הבית כוללים בנקאות פרטית.

(4) עסק זעיר – מחזור פעילותו קטן מ-10 מיליוני ש"ח; עסק קטן – מחזור פעילותו גדול מ-10 מיליוני ש"ח או שווה לכך וקטן מ-50 מיליוני ש"ח; עסק בינוני – מחזור פעילותו גדול מ-50 מיליוני ש"ח או שווה לכך וקטן מ-250 מיליוני ש"ח; עסק גדול – מחזור פעילותו גדול מ-250 מיליוני ש"ח או שווה לכך.

(5) כולל גופים מוסדיים, מגזר "ניהול פיננסי" ומגזר "אחר".

המקור: דוחות כספיים לציבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-18
מודדים לאיכות האשראי המאזני לציבור, לפי ענפי המשק, המש הקבוצות הבנקאיות, 2016 ו-2017
(מחזים)

היחס בין יתרת התפרשה להפסדי אשראי לבין סך האשראי המאזני לענק	2017	2016	היחס בין יתרת התפרשה להפסדי אשראי לבין סך האשראי המאזני לענק	2017	2016	היחס בין המחזיקות נטו לסך האשראי המאזני לענק	2017	2016	היחס בין החוצאה להפסדי אשראי לסך האשראי המאזני לענק	2017	2016	משקל האשראי הפגום בסך האשראי המאזני לענק	2017	2016	פגיעות הלוואים בישראל
136.6	105.4	1.36	1.46	0.19	0.12	0.15	0.10	1.0	1.4	1.81	1.84	האשראי העסקי			
97.2	75.6	1.79	2.04	0.15	0.01	0.00	-0.12	1.8	2.7			האשראי העסקי			
111.6	85.3	1.73	1.82	-0.03	0.10	0.03	0.33	1.5	2.1			הקלאות			
106.1	89.8	2.45	2.73	0.07	-0.43	2.45	2.73	2.3	3.0			תעשייה			
		0.84	2.58	-1.26	-0.09	0.84	2.58	0.7	4.6			כרייה ומצובה			
77.46	69.97	1.67	2.01	-0.41	-0.35	-0.57	-0.74	2.6	2.9			בניין ונדל"ן			
85.9	78.1	1.87	2.35	-0.17	-0.25	-0.23	-0.32	2.2	3.0			מזון: בניין			
67.4	61.4	1.44	1.68	-0.69	-0.44	-0.98	-1.15	2.1	2.7			נדל"ן			
58.0	46.4	1.59	1.18	0.11	0.06	0.48	0.12	2.7	2.5			חשמל ומים			
158.0	138.4	2.43	2.69	1.09	0.72	0.74	0.81	1.5	1.9			מסחר			
36.5	30.7	1.08	1.07	0.41	-0.16	0.49	-0.16	3.0	3.5			תיירות			
82.4	56.2	0.93	0.83	0.28	-0.10	0.45	-0.11	1.1	1.5			תחבורה ואחסנה			
54.5	34.1	3.35	3.81	3.15	0.92	2.55	0.21	6.2	11.2			תקשורת ושירותי מחשב			
137.5	48.8	1.23	1.53	-0.75	-0.31	-0.94	-0.41	0.9	3.1			שירותים פיננסיים			
174.3	174.3	1.51	1.54	0.50	0.43	0.61	0.74	0.8	0.9			שירותים עסקיים אחרים			
162.4	148.9	0.98	0.96	0.23	0.22	0.29	0.28	0.3	0.2			האשראי לאנשים פרטיים			
		0.54	0.57	0.01	0.03	0.00	0.00	0.0	0.0			הלוואות לדיור			
		1.84	1.72	0.66	0.60	0.84	0.84	0.7	0.7			הלוואות שלא לדיור			
		0.25	0.23	0.25	0.23	0.06	0.09	1.81	1.84			פגיעות הלוואים בחו"ל			

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על חבוקים.

לוח א'-19

מדדים לאיכות תיק האשראי של חמש הקבוצות הבנקאיות, 2012 עד 2017
(אחוזים)

חמש הקבוצות	מזרחי-הבינלאומי	מזרחי-טפחות	דיסקונט	הפועלים	לאומי	השנה	
0.41	0.20	0.21	0.61	0.39	0.50	2012	שיעור ההוצאה השנתית להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור ¹
0.25	0.14	0.21	0.49	0.34	0.11	2013	
0.15	0.13	0.12	0.13	0.16	0.18	2014	
0.12	0.02	0.13	0.15	0.17	0.08	2015	
0.10	0.10	0.12	0.33	0.10	-0.05	2016	
0.14	0.15	0.11	0.38	0.11	0.06	2017	
0.32	0.13	0.40	0.42	0.38	0.21	2013	יחס המחיקות נטו לסך האשראי המאזני לציבור
0.11	0.05	0.10	0.24	0.06	0.12	2014	
0.13	0.14	0.09	0.12	0.08	0.20	2015	
0.13	0.09	0.09	0.27	0.20	0.02	2016	
0.20	0.17	0.09	0.39	0.23	0.14	2017	
1.56	1.22	1.22	1.74	1.61	1.68	2012	שיעורה של יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור
1.46	1.19	0.94	1.81	1.54	1.59	2013	
1.44	1.25	0.90	1.68	1.56	1.55	2014	
1.41	1.12	0.87	1.59	1.56	1.57	2015	
1.29	1.08	0.83	1.50	1.49	1.32	2016	
1.19	1.03	0.81	1.40	1.36	1.20	2017	
3.75	3.45	1.38	4.84	4.46	3.96	2014	משקל האשראי הבעייתי בסך האשראי המאזני לציבור
2.91	2.39	1.38	3.54	3.43	3.14	2015	
2.64	2.29	1.44	3.55	2.77	2.90	2016	
2.23	1.78	1.39	2.80	2.36	2.48	2017	
3.57	2.11	2.55	5.11	3.79	3.54	2012	משקל האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה בסך האשראי המאזני לציבור
2.89	1.83	1.70	3.71	3.54	2.81	2013	
2.20	1.50	1.20	2.69	2.70	2.23	2014	
1.89	1.36	1.14	2.60	2.19	1.83	2015	
1.64	1.02	0.95	2.37	1.76	1.75	2016	
1.30	0.95	1.02	1.68	1.27	1.41	2017	
43.6	57.7	47.9	34.1	42.5	47.3	2012	היחס בין יתרת ההפרשה להפסדי אשראי לבין האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה
50.5	65.0	55.4	48.7	43.6	56.4	2013	
65.2	83.7	75.4	62.4	57.8	69.6	2014	
74.6	82.6	76.5	61.1	71.3	85.7	2015	
78.6	106.1	87.7	63.4	84.9	75.0	2016	
91.8	108.5	79.8	83.2	107.5	85.3	2017	

(1) עד דצמבר 2010 נעשה שימוש באשראי לציבור נטו, ומשנת 2011 – באשראי לציבור ברוטו.
המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

בנק ישראל, מערכת הבנקאות בישראל, 2017

לוח א'-20

מדדים לריכוזיות של תיק האשראי לציבור¹ בחמש הקבוצות הבנקאיות,

2017 עד 2011

חמש הקבוצות	הבינלאומי	מזרחי-טפחות	דיסקונט	הפועלים	לאומי	השנה	
הריכוזיות לפי ענפי המשק							
0.07	0.06	0.04	0.08	0.08	0.09	2011	מדד הרפינדל-הירשמן (HHI) לריכוזיות תיק האשראי
0.07	0.05	0.04	0.08	0.08	0.09	2012	הכולל, למעט האשראי הניתן לאנשים פרטיים ^{3,2}
0.07	0.06	0.03	0.07	0.07	0.08	2013	
0.07	0.06	0.03	0.07	0.08	0.08	2014	
0.06	0.05	0.02	0.07	0.07	0.08	2015	
0.04	0.05	0.02	0.04	0.05	0.05	2016	
0.04	0.04	0.02	0.05	0.05	0.05	2017	
0.18	0.17	0.19	0.17	0.17	0.21	2011	מדד הרפינדל-הירשמן (HHI) לריכוזיות תיק האשראי העסקי ^{5,4}
0.18	0.17	0.21	0.17	0.17	0.21	2012	
0.18	0.18	0.23	0.17	0.17	0.20	2013	
0.19	0.18	0.24	0.18	0.17	0.21	2014	
0.19	0.18	0.23	0.17	0.17	0.22	2015	
0.19	0.18	0.23	0.18	0.17	0.21	2016	
0.19	0.18	0.25	0.18	0.18	0.22	2017	
35.2	41.1	57.0	29.2	30.8	31.5	2011	משקל האשראי הניתן לאנשים פרטיים
36.7	42.9	59.0	29.7	32.0	33.0	2012	בסך תיק האשראי (אחוזים) ⁶
38.5	42.8	60.9	32.3	32.6	35.4	2013	
38.9	43.1	61.6	32.5	32.3	36.5	2014	
40.5	45.0	64.5	33.6	33.5	37.9	2015	
35.0	43.0	62.3	28.0	28.6	30.4	2016	
35.7	45.1	63.0	30.1	29.4	29.7	2017	
13.0	3.0	1.9	26.8	11.0	15.6	2011	משקל האשראי הניתן בגין פעילות לווים בחו"ל
12.6	2.3	2.7	25.2	10.6	15.9	2012	בסך תיק האשראי (אחוזים)
11.7	1.8	2.9	22.2	10.2	15.3	2013	
11.9	1.9	2.4	23.2	11.0	15.0	2014	
11.8	2.1	2.5	22.4	11.2	15.0	2015	
25.2	7.8	7.0	36.8	24.6	32.3	2016	
23.4	6.9	6.6	31.7	23.0	31.6	2017	
0.90	0.85	0.81	0.91	0.92	0.90	2011	מדד גייני ⁷ לפיזור האשראי לפי גודל הלווה
0.90	0.85	0.81	0.92	0.92	0.90	2012	
0.90	0.85	0.81	0.91	0.92	0.88	2013	
0.90	0.84	0.80	0.90	0.92	0.87	2014	
0.89	0.84	0.79	0.90	0.91	0.89	2015	
0.89	0.84	0.79	0.90	0.90	0.88	2016	
0.89	0.83	0.79	0.90	0.91	0.88	2017	
41.2	29.3	24.6	44.5	48.9	41.9	2011	משקל האשראי ללווים שיתרת חבותם גדולה מ-40 מיליון ש"ח בסך האשראי (אחוזים)
39.6	27.9	23.1	43.4	47.7	40.1	2012	
38.0	28.2	22.7	39.7	46.6	38.0	2013	
37.1	27.3	21.0	38.8	46.4	36.6	2014	
35.8	27.6	19.4	38.6	44.7	35.2	2015	
34.2	27.4	18.4	37.9	43.3	33.7	2016	
32.9	25.3	17.8	35.9	40.4	34.3	2017	
9.1	5.2	13.0	8.4	5.6	2011	משקל האשראי ללווים שיתרת חבותם גדולה מ-5% מההון העצמי של הקבוצה ⁸	
7.5	4.3	10.9	7.8	5.2	2012	בסך האשראי של הקבוצה (אחוזים)	
7.1	3.9	9.3	6.6	5.7	2013		
4.8	3.1	8.6	5.9	3.8	2014		
5.7	2.1	7.9	3.8	1.8	2015		
5.2	1.6	7.6	4.3	1.0	2016		
4.1	0.7	6.4	2.4	0.6	2017		

(1) על בסיס מאזני וחוץ-מאזני.

(2) מדד זה הוא סכום הריבועים של משקלות האשראי בענף מסוים (בניכוי האשראי הניתן לאנשים פרטיים) בסך האשראי לציבור (כולל האשראי הניתן לאנשים פרטיים). ככל שהמדד גבוה יותר הריכוזיות גבוהה יותר.

(3) השקלול של ענפי המשק במדד זה מתייחס לפעילות הלווים הן בישראל והן בחו"ל.

(4) מדד זה הוא סכום הריבועים של משקלות האשראי בענף מסוים (בניכוי האשראי הניתן לאנשים פרטיים) בסך האשראי לציבור (בניכוי האשראי הניתן לאנשים פרטיים). (5) השקלול של ענפי המשק במדד זה מתייחס לפעילות הלווים בישראל בלבד.

(6) האשראי לאנשים פרטיים מתייחס אך ורק לאשראי הניתן בארץ.

(7) מדד גייני משקף את אי-השוויון בחתפלות האשראי לפי לווים. ככל שהמדד גבוה יותר אי-השוויון גדול יותר.

(8) בתוספת זכויות של בעלי מניות חיצוניים.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-21
החשיפה למדינות זרות,
חמש הקבוצות הבנקאיות, 12/2017

(מיליוני ש"ח)

סד החשיפה החוץ- מאזנית ⁴	שיעור החשיפה המאזנית בנכסים (אחוזים)	החשיפה המאזנית ביחס להון העצמי ² (אחוזים)	סד החשיפה המאזנית ³	החשיפה המאזנית של השלוחות ² לתושבים מקומיים ³	החשיפה המאזנית מעבר לגבול		
					לאחרים	לבנקים	למשקלות ¹
21,097	5.5	76.8	82,911	35,499	16,188	6,639	24,585
10,934	1.5	20.5	22,096	4,346	6,939	10,557	254
39,225	3.7	52.1	56,313	5,585	21,704	24,033	4,991
71,256	10.7	149.4	161,320	45,430	44,831	41,229	29,830
3,022	0.4	5.6	6,071	1,011	2,835	1,852	373
848	0.1	1.0	1,052	-	399	183	470

מזה: סד החשיפות לפורטוגל, אירלנד, יוון,
איטליה וספרד

(1) ממשלות, מוסדות רשמיים ובנקים מרכזיים.

(2) שלוחות התאגיד הבנקאי במדינת זרה.

(3) החשיפה המאזנית נטו לאחר ניכוי התחייבויות מקומיות.

(4) סיכון האשראי במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים כפי שחושב לצורך הישוב מנגלות החבות של לוח.

(5) Leased Developed Countries, הארצות שהבנק העולמי משווג כבעלות הכנסה נמוכה או בינונית.

המקור: דוחות ספייס לציבור ועבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-22
 רשימת האשראי הנוכחית למוסדות פיננסיים זרים^{1,2}
 חמש הקבוצות הבנקאיות 12/2017
 (מיליוני ש"ח)

דירוג האשראי ³	ממשל הקבוצות			הבילאומי			מורחג-טפחות			דיסקונט			הפועלים			לאומי																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
דירוג האשראי	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון	מחג: סיכון																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
20,815	38,466	742	745	746	6,327	589	836	3,755	14,662	14,983	15,896	AA- עד AAA	22,655	27,696	1,122	1,158	306	575	3,581	3,975	13,899	17,628	3,747	4,360	579	BBB- עד BBB+	206	351	111	111	0	20	5	50	80	149	10	21	32	BB+ עד B-	14	32	0	0	0	-	0	0	-	14	32	397	ללא דירוג																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
733	854	-	3	2	2	50	102	285	350	396	397	ללא דירוג	46,513	70,093	2,001	2,053	1,127	6,997	4,459	5,205	19,495	34,553	19,431	21,285	סך חשיפות האשראי למוסדות פיננסיים זרים	32	32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

1) מוסדות הפיננסיים הורים הם: בנקים לחשקות, בנקים/דולרים, חביות ביטוח, גופים מוסדיים וגופים בשליטת האשראי או כוללות חשפות לחשקות ביטוח ערבות ממשלתית מפורשת וכוללת.
 2) סיכון האשראי הממוצע – פקדונות בבנקים, אשראי לעבור, חשקות באגות, נייע שששאל או נכס במסגרת חסכמי מפר חוזר ונכסים אחרים בנין ממשלתי. סיכון האשראי החיג-מאומי – מפקד ערבויות והחתימיות למתן אשראי, לרבות ערבויות להתבטחת חבית של צד ג.
 3) דירוג האשראי החיג נקבע על סמך דירוג הדייר Moody's & S&P, Fitch. דוחות כספיים לעבור ועבודת הפיקוח על הבנקים.

פרק א': ההתפתחויות והסיכונים במערכת הבנקאות

לוח א'-23

החשיפה לשינויים בשיעורי הריבית, חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2016 ודצמבר 2017 (מיליוני ש"ח)

סך המערכת		הבינלאומי		מזרחי-טפחות		דיסקונט		הפועלים		לאומי		
2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	
65,630	60,631	5,283	3,541	1,492	5,323	6,622	4,128	26,354	24,668	25,879	22,971	המגזר הלא-צמוד
												הפוזיציה נטו במגזר ¹
												השינוי בשווי ההוגן של הפוזיציה נטו במגזר כתוצאה
												משינוי בשיעורי הריבית ²
-2,513	-2,192	-194	-339	121	-302	-390	-273	-990	-881	-1,060	-397	עלייה של נקודת אחוז
3,210	2,573	289	379	-71	347	811	587	1,148	971	1,033	289	ירידה של נקודת אחוז
												באחוזים מהשווי ההוגן נטו של הון הבנק
-3.5	-3.4	-3.6	-7.7	1.2	-3.4	-3.0	-2.5	-3.2	-3.2	-8.5	-3.4	עליית הריבית
4.4	4.0	5.4	8.6	-0.7	3.9	6.2	5.3	3.7	3.5	8.3	2.5	ירידת הריבית
												המגזר הצמוד
6,628	2,649	13	771	8,762	3,324	3,184	3,812	5,083	3,697	-10,414	-8,955	הפוזיציה נטו במגזר ¹
												השינוי בשווי ההוגן של הפוזיציה נטו במגזר כתוצאה
												משינוי בשיעורי הריבית ²
1,257	1,986	-33	-66	21	709	-200	-239	-255	-10	1,724	1,592	עלייה של נקודת אחוז
-1,642	-1,810	30	76	-23	-114	257	296	290	27	-2,196	-2,095	ירידה של נקודת אחוז
												באחוזים מהשווי ההוגן נטו של הון הבנק
1.7	3.1	-0.6	-1.5	0.2	8.0	-1.5	-2.2	-0.8	0.0	13.8	13.5	עליית הריבית
-2.3	-2.8	0.6	1.7	-0.2	-1.3	2.0	2.7	0.9	0.1	-17.6	-17.8	ירידת הריבית
												מגזר מטבע החוץ³
349	406	90	107	4	215	3,359	3,079	-110	-756	-2,994	-2,239	הפוזיציה נטו במגזר ¹
												השינוי בשווי ההוגן של הפוזיציה נטו במגזר כתוצאה
												משינוי בשיעורי הריבית ²
-1,500	-1,927	-46	-48	-104	-448	-434	-451	-418	-398	-498	-582	עלייה של נקודת אחוז
1,463	1,675	20	43	115	451	356	357	448	409	524	415	ירידה של נקודת אחוז
												באחוזים מהשווי ההוגן נטו של הון הבנק
-2.1	-3.0	-0.9	-1.1	-1.0	-5.1	-3.3	-4.1	-1.3	-1.4	-4.0	-4.9	עליית הריבית
2.0	2.6	0.4	1.0	1.1	5.1	2.7	3.2	1.4	1.5	4.2	3.5	ירידת הריבית
												סך המגזרים
72,607	63,686	5,386	4,419	#####	8,862	13,165	11,019	31,327	27,609	12,471	11,777	סך השווי ההוגן נטו של הון הבנק ⁴
												השינוי בשווי ההוגן נטו של הון הבנק כתוצאה
												משינוי בשיעורי הריבית ²
-2,756	-2,133	-273	-453	38	-41	-1,024	-963	-1,663	-1,289	166	613	עלייה של נקודת אחוז
3,031	2,438	339	498	21	684	1,424	1,240	1,886	1,407	-639	-1,391	ירידה של נקודת אחוז
												באחוזים מהשווי ההוגן נטו של הון הבנק
-3.8	-3.3	-5.1	-10.3	0.4	-0.5	-7.8	-8.7	-5.3	-4.7	1.3	5.2	עליית הריבית
4.2	3.8	6.3	11.3	0.2	7.7	10.8	11.3	6.0	5.1	-5.1	-11.8	ירידת הריבית

(1) ההפרש בין השווי ההוגן של הנכסים ובין השווי ההוגן של ההתחייבויות, כולל ההשפעה של עסקאות עתידיות בכל מגזר הצמודה.

(2) מבוסס על הדוחות הכספיים לציבור – דוח הדירקטוריון : "השפעת שינויים פוטנציאליים בשיעורי הריבית על השווי ההוגן נטו של מכשירים פיננסיים".

(3) כולל המגזר הצמוד למטבע החוץ.

(4) סכום של הפוזיציות נטו בשלושת מגזרי הצמודה.

המקור: דוחות כספיים לציבור וניבוי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-24

החשיפה לשינויים במודד המחיריים לצרכן ובשער החליפין, חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2016 ודצמבר 2017

(מיליוני ש"ח)

סך המערבת	חבילאוני		מזרחי-טפחות		דיסקונט		הפועלים		לאומי	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
המגזר הלא-צמור										
סך הנכסים (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)	1,050,047	993,509	107,685	97,910	167,203	159,317	150,101	140,573	318,454	304,559
סך ההתחייבויות (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)	910,337	844,080	94,325	83,617	149,987	135,767	133,752	125,354	276,670	260,287
חשפעת העסקאות העתידיות והאופציות	-69,276	-83,445	-7,236	-9,350	-14,164	-16,812	-11,330	-12,222	-17,265	-20,919
סך הפריציה במגזר ¹	70,434	65,984	6,124	4,943	3,052	6,738	5,019	2,997	24,519	23,353
סך חוץ הבנק ³	87,907	82,491	6,312	5,835	12,881	11,664	12,465	11,302	29,937	28,202
המגזר הצמוד										
סך הנכסים (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)	172,842	178,829	11,475	12,594	52,008	50,352	18,063	20,211	46,017	47,099
סך ההתחייבויות (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)	143,605	151,566	11,101	11,541	38,590	39,883	10,714	12,116	40,483	40,438
חשפעת העסקאות העתידיות והאופציות	-11,599	-11,000	-268	-239	-3,622	-5,590	-3,124	-3,076	429	-626
סך הפריציה במגזר ¹	17,638	16,263	106	814	9,796	4,879	4,225	5,019	5,963	6,035
חשנוי המורבי במודד המחיריים לצרכן ⁴ (אחרים)	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
התפסד כתוצאה מחשנוי המורבי במודד המחיריים לצרכן	16	3	-	-	-	-	-	-	16	3
עליות המודד	131	110	1	5	64	32	28	33	39	40
ירידות המודד										
מגזר מטבע החוץ⁵										
סך הנכסים (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)	248,601	265,414	12,948	13,958	18,732	18,971	48,500	54,371	81,259	88,346
סך ההתחייבויות (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)	330,302	359,336	20,370	23,469	36,485	41,326	59,733	66,383	98,640	111,077
חשפעת העסקאות העתידיות והאופציות	81,536	94,166	7,504	9,389	17,786	22,402	14,454	15,298	16,836	21,545
סך הפריציה במגזר ¹	-165	244	82	78	33	47	3,221	3,286	-545	-1,186
חשנוי המורבי בשער החליפין ⁶ (אחרים)	4.6	4.8	4.6	4.8	4.6	4.8	4.6	4.8	4.6	4.8
התפסד כתוצאה מחשנוי המורבי בשער החליפין ⁷	160	154	-	-	-	-	-	-	25	57
היחלשות חשקל (פיתוח)	153	165	4	4	2	2	148	159	-	-
התחזקות חשקל (יסורן)										
סך ההפסד המורבי לחוץ הבנק כתוצאה משינוי בשיעור המסוינו בשיעור ההצמדה ⁸	291	275	4	9	65	34	175	192	64	97
באחוזים מסך חוץ הבנק	0.3	0.3	0.1	0.2	0.5	0.3	1.4	1.7	0.2	0.3

1. סך הפריציה במגזר שווה להפרש שבין הנכסים ובין ההתחייבויות במגזר, והוא כולל את החשפעת של העסקאות העתידיות.

2. החפשו שבין הנכסים ובין ההתחייבויות בכל המגזרים כולל את החשפעת של העסקאות העתידיות (לא כולל פריטים לא-כספיים) – על פי דוחות הכספיים לצבור, הוצאור "נכסים והתחייבויות לפי בסיסי הצמודות".

3. חוץ הבנק משקלן כולן (על פי המדרג) למגזר הלא-צמור, ולכן החשפעה העומלנית לבסיסי ההצמדה קיימות במגזר הצמוד ובמגזר המסוין.

4. חשנוי המורבי במודד המחיריים לצרכן נגזר מחשנויים החודשיים שחלו בציפיות האנפליצה לאורך 7 השנים האחרונות בתוחה שהותפלנות נורמלית וברמות מובהקות של 99%.

5. כולל צמוד למסוין. בסקירה זו חשנו החשפעה של החאגידים הבנקאיים למסוין¹ בשער החליפין לאורך 7 השנים האחרונות בתוחה שהותפלנות נורמלית וברמות מובהקות של 99%.

6. חשנוי המורבי בשער החליפין העומלני של חשקל כבוד חודל נגזר מחשנויים החודשיים שחלו בשער החליפין לאורך 7 השנים האחרונות בתוחה שהותפלנות נורמלית וברמות מובהקות של 99%.

7. חשנוי המורבי בשער החליפין של חשקל המורבי בשער החליפין של חשקל לעומת דודלך.

8. סך ההפסד המורבי משינוי בשיעור המסוינו מתקבל מחשנוי המורבי של החפסדים המורביים במגזר הצמוד ובמגזר המסוין. בתוחה שכולל מגזר יתרחש חשנוי המורבי בכיוון המפסד לבנק את החפסד המורבי.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוחות כספיים לצבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.